

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

— KAREL APEK —

KAYBOLAN
BACA K

yordam
debiyat

Trketi

Hasan li Ediz

cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Hasan Âli Ediz (1904, Priboy, Sırbistan - 3 Temmuz 1972, İstanbul)

70'e yakın çeviriye imza atmış yetkin ve öncü çevirmenlerimizdendir. Sırbistan'ın Priboy kasabasında doğdu. 1913 yılında İstanbul'a göç etti. 1921 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. 1923'ün 1 Mayıs'ında "komünist bildirileri dağıttığı" için tutuklandı. Nisan 1924'te Askeri Tıp Akademisinden atıldı. 1925'te Sovyetler Birliği'ne gitti. Orada kaldığı beş yıl içinde bir yandan siyasal faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da tıp eğitimine devam etti. Türkiye'ye döndükten sonra, 1930-1935 yılları arasında hapis yattı. Sonraki yıllarda kendini tümüyle yazarlığa ve çevirmenliğe verdi. Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Klasikleri dizisinin gerçekleşmesine önemli katkısı oldu. Fransızca, Rusça ve Sırpça bilen Ediz, pek çok klasik ve çağdaş yapıtı Türkçeye kazandırdı. *Suç ve Ceza* (Dostoyevski), *Anna Karenina* (Tolstoy), *Seçme Hikâyeler* (Çehov, 2 cilt), *Duman* (Turgenyev), *Mayıs Gecesi* (Gogol), *Ekmeğimi Kazanırken* (Gorki), *Benim Üniversitelerim* (Gorki), *Şvayk Karakolda* (Yaroslav Hašek); Yordam Edebiyat'ın yayımladığı Hasan Âli Ediz çevirilerinden bazılarıdır.

Önceki Türkçe Basım:
1975, Cem Yayınevi, İstanbul

KAREL ÇAPEK

KAYBOLAN BACAK

ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
HASAN ÂLİ EDİZ

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 131 • Kaybolan Bacak • Karel Capek
ISBN 978-605-172-640-3 • Türkçesi: Hasan Âli Ediz
Düzeltilme: Safa Enis Sağlık • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Birinci Basım: Ekim 2023
© Yordam Kitap, 2021

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Özkaracan Matbaacılık Ciltçilik San. ve Tic LTD ŞTİ (Sertifika No: 45469)
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad No : 62c
Güneşli Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 630 82 38

KAYBOLAN BACAK

ÖYKÜ

İÇİNDEKİLER

KAREL ÇAPEK VE ESERLERİ / <i>Hasan Âli Ediz</i>	9
KAYBOLAN BACAK	19
ORKESTRA ŞEFİNİN BAŞINA GELENLER	26
GENEL PROVA	32
BİR OYUNUN İLK GECEİ (PRÖMİYER)	37
BİR PİYESİN DEĞERİ	45
GİZLİ EVRAKIN ÇALINMASI	49
BİR SUİKAST	59
PAPAĞAN DAVASI	66
ŞAİR BİR GECE HIRSIZI	73
PROFESÖR ROUSS'UN DENEYİ	79
FALCI KADIN	88
REKOR	95
KADIN AVCISI	103
GAİPTEN HABER VEREN	112
ŞAİR	121
AKTÖR BENDA'NIN KAYBOLUŞU	129

KAREL ÇAPEK VE ESERLERİ

Hasan Âli Ediz

Karel Çapek, ünü kendi ülkesinin sınırları dışına yayılmış, çağdaş Çek yazarlardan biridir. 1890 yılı 9 Ocak'ında Mala Svatokovitsa adlı bir Bohemya kasabasında doğdu. 1918 yılında *Krakonoş Bahçesi* adı altında yayımlanan ve Çapek kardeşlerin 1908-1911 yılları arasında çıkan hikâyelerinin bir seçmesini toplayan kitabın başındaki biyografisine göre, çocukluğu, kardeşi ile birlikte Bohemya'nın cennet dekoru içinde geçti. Orada, parlak bir güneş altında, bir mücevher kutusu gibi parlayan renkli kayalıklar, ılık bahar rüzgârlarıyla sallanan çam ormanları, zümrüt çimenler üzerinde kokuları etrafa yayılan binbir kır çiçeği vardır. Orada, baharda, ormanlardan, kayalıklardan gümüş renkli bir rutubet fışkırır, kaynaklar şarkı söyler, seller birbirini kovalar. Orada, dağlarda, karanlık zindanlarıyla şatolar; içinde, mitolojiye göre, manastırların kaybolduğu huniye benzer büyük çukurluklar, çocukların keşfedecekleri mağaralar, meraklarını gıcıklayan boş maden kuyuları vardır. İşte burada bir dünya cenneti, bu yerlerin esrarlı güzellikleriyle gözleri kamaşmış iki çocuğun gözleri önünde açıldı.

Ama çocukların gözleri önüne serilen sadece bu başıboş tabiat parçası değildi: Vadinin sonunda, gökleri tırmalayan bacalar; günün başladığını ve bittiğini bildiren fabrika düdükları; maden, yağ ve makine kokan mavi gömlekli işçi kabileleri vardı. İki çocuk, biraz merak, biraz da korku ile makinelere, şarkı söyleyen örekelere bakıyorlar, "binlerce madensel sinek gibi" vızıldayan tezgâhların, dinamoların gürültüsünü, birçok insan parmağı koparmış olan

çarkların uğultusunu dinliyorlardı... Babaları doktor olduğu için hastalık, ölüm, iş kazası gibi olaylar kendilerine yabancı değildi. Babalarıyla birlikte hasta ziyaretlerine gittikleri için, güzel dağ yollarının birer acı kaynağı olan fakir kulübelerde son bulduğunu görüyorlardı. Böylece iki kardeş, hayatın acı ve tatlı iki yanını pek yakından tanıdılar.

Kardeşlerin büyüğü Jozef Çapek, bir dokuma fabrikasında bir süre çalıştıktan sonra ressam olmak için fabrikadan ayrıldı. Karel Çapek ise Königgaertz’de lise öğrenimi yaptı. Şiirler yazdı. Daha sonra Prag Üniversitesinde okudu. Paris ve Berlin üniversitelerinde felsefe doktorası yaparak felsefe doktoru unvanını aldı. 1917 yılında, pragmatizm felsefesinin esaslarını anlatan *Pratik Hayatın Felsefesi* adlı eserle yayın alanına atıldı. Bu tarihten başlayarak kendini tamamıyla edebiyata verdi.

İki kardeş birkaç yıl süresince birlikte çalıştılar. Eserlerine “Çapek Kardeşler” imzasını attılar. Küçük hikâyeleri, fıkra ve denemeleri; üsluplarının duruluğu ile, düşüncelerinin ataklığı ve egzotik kıvraklığı ile dikkati çekiyordu. Ama tanınmamış kişiler oldukları için bir takma ad karşısında kalındığı kanısını uyandırdılar. Oysa Çapek Kardeşler adları sanlarıyla gerçekten vardı.

Çok geçmeden Jozef, birkaç dostu ile birlikte Çek resminin en ileri grubunu meydana getirdi. Karel ise, sonradan *Lidove Novini*’ye geçmek için *Narodni Listi*’nin yazı kadrosuna girdi. Vinohradi Belediye Tiyatrosunun müdürlüğünde Yaroslav Kvapil ile işbirliği etti. Kardeşinin yardımı ile de, esprili ve çok eğlendirici birkaç eser sahneye koydu.

Eserleri

İki kardeş edebiyatın yalnız bir düşünce ve biçim işi olmayıp bir bilinç ve bir inanç meselesi olduğunu anlamakta gecikmediler. İşte bu andan başlayarak birlikte yazı yazmanın imkânsızlığını gördüler. Böylece her birinin, bu duyuş ve anlayışa, kendine göre bir cevap vermesi gerekiyordu. Bundan böyle iki kardeş ayrı ayrı yazı yazmaya başladı. Büyüğü Jozef, kendisini daha çok resme ve

sanat eleştirisine verdi. Küçüğü Karel ise, hikâyelerini *Çilehaneler* adlı eserinde toplayıp yayımladı.

Artık metafizik bir tasa kendisini sarmaya başlamıştı. Eserleri ve hayatı bu tasanın sırlarını çözmekle, onun derin anlamını kavramakla uğraşıyordu. Onun düşüncesine göre entrikalar değil ancak mucizeler insan hayatının bu bilmecelerle dolu esrarını aydınlatabileceklerdi. Bundan böyle hikâyelerinin her birinde, metafiziğin esrarı karşısında korkuya kapılmış bir adamın, her an bu esrarın bir mucize ile aydınlanmasını arayan ve bekleyen bir hali vardı. Ama bilinmeyenin bu aranişi, yazarın Allahın izinden yürüdüğünü zannedişi, kendisini tatmin edecek nitelikte değildi. Hiçbir işaret, yazarı insanlığın günlük sefil şartlarından kurtardığına delalet edecek bir anlam taşımıyordu. Bu şartlar altında bilinçaltısını daha derin çözümlemeye bağlayacak herhangi bir sığınağa ulaşmak imkânı da yoktu. Bu halin kendisini doğruca entelektüel bir nihilizme ve evrensel bir inkâra götürdüğünü hissediyordu. Bu insandan iğrenme duygusunu yenmek, hayata dönüş imkânlarını aramak gerekti. Bütün bunların karşısında Karel Çapek'e yeni imkânlar veren tiyatro oldu.

Haydut

Karel Çapek'in ilk piyesinin adı *Haydut*'tur. Bu eser ilk defa 1920 yılı Mart ayında oynandı. Bununla birlikte piyes, yazarın Paris'te bulunduğu 1911'de düşünülmüş ve kaleme alınmıştı.

Haydut, coşkun, ateşli, atılgan, baştan çıkarıcı, zalim ve sormusuz, aşkın meyvelerini büyük bir cüretle koparmak ve doğrudan doğruya amacına ulaşmak için koşarken kimsenin gözünün yaşına bakmayan gençliğin ta kendisidir. Bu piyes, Çapek'in en canlı, en şairce eseridir.

R. U. R.

Yazarın, kendisini dünya ölçüsünde meşhur eden en dikkate değer eserlerinden biridir. Çapek'in bir prologla üç perdeden kurulu bu ütopyacı dramı, 26 Ocak 1921'de Prag Millî Tiyatrosunda

temsil olunduktan kısa bir süre sonra bütün medeni dillere çevrildi. Çok geçmeden Viyana'da, Berlin'de, Varşova'da, Londra'da, New York'ta, Belgrad'da, Budapeşte'de, nihayet 1924 yılı Nisan'ında da Th. Komisarjevsky'nin çok dikkate değer bir mizansenisiyle Paris'te Comedie des Champs-Elysees'de oynandı.

R. U. R., *Rossum's Universal Robots* kelimelerinin baş harfleridir. Türkçe karşılığı *Rossum'un Evrensel Robotları*'dır. Genç yazar, adının kuruluşuna rağmen bu eseriyle yalnız çok usta ve mükemmel bir sahne eseri yaratmakla kalmamış, insanlığın, bilim ve makine sayesinde kendi mutluluğunu sağlayacağı yolundaki saplantının derin bir felsefi eleştirisini de yapmıştır.

Eserin konusu, insanları çalışma yükünden kurtaracak çareyi bulma girişimidir. Bu çare de, insanın yerine bu ağır işi yapabilecek, duygudan ve kalpten yoksun ama bir insanın bütün öteki niteliklerini taşıyan bir robot yaratmaktır. Böylece çalışmanın acı veren yükünden kendisini kurtaran insan, maddenin de esiri olmaktan kurtularak ruh ve zekâsını kendisine ayırmış ve gerçek yaratıcı olmuş olacaktır. Uzun ve yorucu bir çalışmadan sonra Karel Çapek'in "roboto" adını taktığı yapma insanlar yapılmaya başlanıyor. Bunlar, tıpatıp insanoğluna benzeyen, kendi kendine hareket eden bu makine insanlar, zeki olmakla birlikte duygudan yoksun, ama çok çalışkandırılar. Yorgunluk nedir bilmezler. Bunlara egemenlik eden insanlar, bundan yararlanarak bütün yorucu işleri robotlara yüklemişler, kendileri zevk ve sefaya dalmışlar, kadınlar dünyaya çocuk getirmez olmuşlardır. Oysa bunun tam tersine olarak, bütün devletler kendi hesaplarına durmadan roboto yaptırdıkları için, bu yapma insanların sayısı durmadan artmış, hatta yeryüzündeki gerçek insan sayısını bile geçmiştir.

Bunun tabii bir sonucu olarak robotlar dünyasında insanlara karşı bir homurtu başlamış, içlerinden en duygulu birinin başkanlığında bir ayaklanma baş göstermiştir. Robotlar kısa zamanda, kendileriyle çalışmalara devam eden ihtiyar bir kimyacı mühendis dışındaki bütün insanları öldürürler. Fakat bu kanlı ayaklanma sırasında roboto yapmaya yarayan kimya formülü de

kaybolduğu için, robotolar kendi yaşama sırlarını da sonsuz olarak ortadan kaldırmış bulunurlar. Demek artık onların da yeryüzünde döllerı tükenecektir. Bu, robotoları derin bir umutsuzluğa götürür. Derken bir umut ışığı parıldar: İhtiyar kimyacı, robotoları döllerinin süreceği müjdesini verir. Çünkü artık robotolar dünyasında da duygu uyanmış, ihtiyar kimyacı bir ilkbahar gecesi iki robotonun birbirleriyle yaptıkları sevdalı konuşmaya tanık olmuştur. İlk defa kin ve düşmanlık biçiminde beliren bu duygu, yavaş yavaş, aşk ve şefkat halini almaya başlamıştır. Demek ki hayat yeryüzünden kaybolmayacaktır. Çapek bu eseriyle şu tezi savunmuştur: Akıl ve zekâ, hiçbir zaman duygunun yerini tutamaz. Duygusuz bir insanlık yaşayamaz!

Karel Çapek'in, bu eserini, bazı büyük yazar ve düşünürlerden ilham alarak yazdığını iddia edenler olmuştur. Oysa bunun taslağını, daha 1911 yılında yazılan *Krakonoş Bahçesi* adı altında toplanmış hikâyelerinden birinde görmek mümkündür. Bu hikâye de bir Prag efsanesinden alınmıştır. Bu efsaneye göre bir manken kendi sahibini öldürmüştür. Çapek'in bütün değeri, tamamıyla fantastik olan bu konuya bir dram karakteri verme cesaretini göstermesindedir.

Eserin dramatik önemini zayıflatan bu lirik finali eleştirenler de olmuştur. Böyle düşünenler belki de haklıdırlar. Ama yazar, ruhunu boğan bu zalim kötümserlikten kurtulmak için bundan başka türlü de yapamazdı.

Böceklerin Hayatı

Nitekim bu kötümserlik, iki kardeşin birlikte yazdığı *Böceklerin Hayatı*'nda da görülmektedir. Üç perdelik bir komedi olan bu eserde, insan bayağılığının ve küçüklüğünün acı bir eleştirisi, böcekleri söyleten başıboş bir şair tarafından yapılır. *Böceklerin Hayatı*, filozofik-satirik bir komedidir. Bu eser de R. U. R. gibi yalnız Çekoslovakya'da değil New York'ta da büyük bir başarı kazanmıştır.

Makropulo Olayı

1923 Şubat'ında Vinahrady Belediye Tiyatrosu, Çapek'in fanteziden bilgi alanına geçmiş olan uzun ömürlülük konusunda bir eserini sahneye koymuştur. Bu eserin konusu kısaca şöyledir: Tuhaf bir güzelliğe malik bulunan Makropulos, bir Helen simyacısının kızıdır. Genç kalmanın ebedî sırrı babasından miras kalmıştır. Üç yüz yıl kadar kendisini boyuna gençleştirdikten sonra, son bir defa daha kendini gençleştirmek için bir âşığında unutmuş olduğu gençlik reçetesini, gençlik müddeti sona erdiğinden, yeniden eline geçirmek için savaşı ve muvaffak olur. Fakat artık yaşamaktan bıktığı için bu sırrı genç bir kıza hediye eder. Bu kız da bu değerli hediye hakaretle yakar.

İnsanların düşüncesini daima meşgul eden bu tasa dolu konu, şair ve filozof olan yazarın eserinde nefis bir sadelik ve kederli bir gülüş ile anlatılmaktadır.

Kadir-i Mutlak Fabrikası

Bu piyese paralel olarak, Çapek, mizahi ve ilmî bir fantezi olan *Kadir-i Mutlak Fabrikası* romanını yazdı: Mühendisin biri hiç tortu bırakmadan maddeyi tamamıyla tüketen bir karbüratör bulur. Sanayiye uygulayınca, kömürden büyük bir tasarruf sağlayan bu karbüratör, maddeyi tüketirken, madde ile yapışık olan “mutlak”ın serbest kalmasına sebep olur. Bu hal çok acayip birtakım sonuçlar doğurur. Havayı teneffüs edenler, vücutları “kadir-i mutlak” ile dolduğundan, imana gelirler. Böylece karbüratör Tanrıyı dünyaya sokmuş olur. Mucizeler meydana gelir. Karbüratörü satan kurumların idare meclisi azaları aşırı sofuluktan deli divane olurlar. Karbüratörün satışı arttıkça sofuluk da artar. Katoliklerle Ortodokslar kavgaya başlar. Ticari ve sınai hayat dengesi bozulur. Karbüratörden çıkan sonsuz enerji dünyayı kaplar. Her din bu yeni Allahı eline geçirmek ister. Bir kargaşalık, dünya milletlerini birbirine katar. Sonunda büyük ıstıraplardan sonra, karbüratörün imhası sağlanır.

Krakatoit

Çapek'in *Kadir-i Mutlak Fabrikası* romanını, 1924 yılında yayımlanan ve tuhaf bir adı olan bir yenisi, *Krakatoit* izledi. Bu kelime de, "roboto" kelimesi gibi Çapek'in bir buluşudur. Romanın kahramanı olan mühendisin bulduğu patlayıcı maddeye yazar bu adı vermiştir.

Bu eserde de Çapek'in çok sevdiği konuların unsurlarını bulmaktayız: dünyanın hukuki ve sosyal düzenini, ahlak anlayışını altüst edecek bilimsel bir buluş.

Bu sefer mühendis Prokop, her maddede saklı bulunan patlama özelliğini meydana çıkaracak kimyasal bir usul bulmuştur. Uzak mesafelerden bile patlatılması kabil olan bu maddenin birkaç kilogramı bütün dünyayı mahvetmeye yeter. Bu ütöpik esaslardan hareket eden Çapek, yalnız hareket ve heyecan dolu bir roman yaratmakla kalmamış, tabiatın kendisine zorla kabul ettirmek istediği şartlara karşı isyan eden Promethe-insanın sorunlarını ortaya koymuştur.

Buluşun büyüklüğü ve bir bilim adamının sürükleyici tutkusuyla gözlerinin kamaşmasına rağmen romanın kahramanı mühendis Prokop, bu buluşun yeryüzünde bütün hayatı yok edeceğini anlayarak, bu buluşundan ötürü kendisine açılan bütün şeref ve ikbal kapılarının karşısında, insanüstü bir irade ile direnir. Bir Moğol hanının kızı olan çok güzel ve soylu prensesin amansız aşkından kurtulacak kadar dayanmayı başaran mühendise, uluslararası devrimci bir kuruluşun esrarlı şefi, bütün dünyayı kendisine muazzam bir deneme laboratuvarı olarak arz eder: dünyayı mahvederek kendi isteğine göre yeni baştan kurmak. Prokop, bu sefer de, eskiden çok az tanıdığı bir kadının gülüşünün kalbinde kalan hatırasıyla bu şeytanca ve bütün insanlığı mahvedecek baş döndürücü tekliften kendisini kurtarmayı bilir. Bir küçük kelime ile kalbinin ve ruhunun en gizli tellerini titreten bu kadını aramaya koyulur.

Birtakım hayaller görmeye başlar: Buluşunu kendisinden çalan bir adam dünyayı mahvetmek ister ama muvaffak olamaz! Felaketten kurtulan Prokop, yolda rastladığı bir ihtiyar tarafından

misafir edilir. Bu iyilik ve sevgi dolu ihtiyar kendisine, dünün buluşundan daha değerli birtakım sırlar açıklar: “Küçük adam, sen, dünyayı ne mahvedebilirsin ne de kurabilirsin!.. Büyük işler yapayım derken miskin ve küçük şeyler yapıyorsun! Her insan gibi gözlerini dünyanın bu çeşit işlerinden daha yukarılara kaldırdığın gün insanlara iyi şeyler yapmış olacaksın.”

Kendini ninni gibi bu tatlı sözlerle uyutan ihtiyar, Tanrının ta kendisidir: aşk ve iyilik Tanrısı.

Çapek bu eserinde de, öteki eserlerinde olduğu gibi saf ve müşfik bir aşkı dile getirmiş; sanat yeteneğinin coşkun söz söyleme kolaylığını, göz kamaştırıcı hayal gücünün fantezilerini, bazen de insanı şaşırtan kendisine özgü teknik gücü göstermiştir.

Semenderlerle Savaş

1935 yılı sonbaharında yazılan bu eser, yazıldığı devrin toplumunun, yani kapitalist toplumun keskin ve parlak bir yergisidir. Çapek’in yergi gücü bu romanında en yüksek mertebesine ulaşmaktadır. Çapek amacına varmak için bu eserinde de fevkalade çekici bir yol olan fantastik roman janrına başvurmayı tercih etmiştir. Burada romanın kahramanı olan “Semenderler”, hiç kimseyi sembolize etmiyorlar. Bunlar, gerçek matematik niceliklerin anlamını ortaya çıkarmak için denklemin içine sokulmuş hayali bir matematik nicelik ödevini görmektedirler. Romanın ilk kısımları, Çapek’in mizahı için desenleri işlemeye yarayan bir kanaviçe vazifesini görmektedir. Ancak sonlarına doğru roman politik bir yergi halini almaktadır. Bu bölümde Semenderler karakterlerini değiştirerek Alman faşizminin çehresini takınmaktadırlar. Yine romanın bu bölümünde, Semenderler ordusu başbuğunun Birinci Dünya Savaşı’nda onbaşılık ettiğini öğreniyoruz ki burada bütün özellikleriyle karşımıza Hitler çıkmaktadır.

Ana

Çapek, *Ana* dramında, lirizmin en insancıl ve düşüncenin en aydınlık bir sentezini vermiştir. Çapek burada, yepyeni bir

teknikle ve bir kahramanlık ruhuyla, içinde yaşadığımız devrin bunalımlı görüntüsünü çizmiştir. Ana, bir sömürge subayı olan kocasını on yedi yıl önce kaybetmiştir. Felaket bu kadarla kalmaz, ananın beş oğlundan dördü de gider. En büyük oğlu doktordur. Bilim uğruna sömürgeye sarı hummaya tutularak ölür. İkinci oğlu uçakçıdır. Bir rekor peşinde hayatını kaybeder. Öteki iki oğlu ikizdir. Yazar onları birbirine düşman iki cepheye koymuştur. Bunlar da ölür. Beşinci oğlu Tony, on yedi yaşında, ince, zarif, hülyacı, şair ruhlu bir çocuktur. Artık annesi onu gözünden bile kıskanmaktadır. Her ne olursa olsun onu vermeyecektir. Ama radyolar düşmanın uçaklarla saldırıya geçtiğini, özellikle çocukların öldürülmek istendiğini haykırmaktadır. Ananın soylu davranışı, eseri bir destan mertebesine çıkarmaya yeter: Duvardaki tüfeği uzatarak, “Git!” der oğluna. Çünkü yaşadığımız devir, anaların bu kahramanlığını beklemektedir.

1938’de yazılan *Ana*, aynı yılın 25 Aralık’ında ölen yazarın son eseridir.

Öteki Eserleri

Karel Çapek, bu saydığımız başlıca eserlerinden başka gezi mektupları, biyografiler, denemeler, etütler, küçük hikâyeler, roman ve piyesler halinde daha birçok eser vermiştir. Bunların arasında *Pragmatizm* adlı felsefi etüdü; kardeşi Jozef ile birlikte yazdığı *Pırlıtlı Uçurumlar* adlı hikâyeleri; Dante’nin ve D’Annunzio’nun yurduna ayrılan yazıların en iyilerinden biri olan *İtalya Mektupları*; Çek siyasal edebiyatı için çok değerli bir kazanç meydana getiren *Masaryk ile Konuşmalarım* adlı eseri; *Kelimelerin Eleştirisi*, *Bugünkü Fransız Şiiri* adlı denemeleri; *Bir Cepten Hikâyeler*, *Öteki Cepten Hikâyeler*, *Her İki Cepten Hikâyeler* adları altında toplanan ve burjuva toplumundaki çelişkileri yansıtan mizahi hikâyeleri; *Gordubal*, *Meteor*, *Mucizeli Bir Yer* adlı trilogyası; diktatörlük düzenini hastalığa benzeten *Beyaz Taun* adlı piyesi özellikle dikkati çekmektedir.

Türkiye’de Çapek

Çapek, dilimize R. U. R. piyesiyle girmiştir. Çapek’in bu ünlü eseri, ilk defa Halit Fahri Ozansoy tarafından özet halinde çevrilerek 1927 yılında, “Cihan Edebiyatından Numuneler” serisi içinde Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanmıştır. Gene Halit Fahri Ozansoy tarafından dilimize çevrilen aynı piyes, 1928-1929 temsil sezonunda *Yapma Adamlar* adı ile İstanbul Şehir Dram Tiyatrosunda oynanmıştır.

Fikret Adil tarafından çevrilip *Vakit* gazetesinde tefrika edilen *İngiltere Mektupları* da gene bu sıralarda Türk okurlarına sunulmuştur.

Muhip Dranas kalemiyle dilimize çevrilen Çapek’in *Ana* piyesi, ilk defa 1941-1942 temsil sezonunda Şehir Tiyatrosu dram bölümünde *Yaşadığımız Devir* adı altında oynanmış, aynı yıl içinde, gene *Yaşadığımız Devir* adıyla, Remzi Kitabevi tarafından yayımlanmakta olan “Dünya Muharrirlerinden Piyesler” serisinin beşinci kitabı olarak çıkarılmıştır.

Muhip Dranas’ın bu çevirisi, 1952-1953 temsil sezonunda Ankara Devlet Tiyatrosunda *Vatan İsterse* adı altında oynanmıştır.

Bunun dışında, özellikle 1937 yılından sonra Çapek’in birçok hikâyesi dilimize çevrilerek dergilerde ve günlük gazetelerde yayımlanmıştır.

Çapek’in *Kaybolan Bacak* adı altında topladığımız hikâyeleri ise, *Her İki Cepten Hikâyeler* adıyla 1942 yılında Londra’da basılan hikâye kitabından alınmıştır. *Kaybolan Bacak*’a ikinci baskıdan itibaren, şimdiye kadar hiçbir yerde çıkmamış olan “Falcı Kadın”, “Rekor”, “Kadın Avcısı”, “Gaipen Haber Veren”, “Şair” ve “Aktör Benda’nın Kayboluşu” adlı altı hikâye daha eklenmiştir.

26.06.1970

KAYBOLAN BACAK

I

BAY Tımih:

“Şu insanların kimi zaman nelere katlanmak zorunda kaldıklarına inanmak gerçekten de çok güç,” dedi. “Anlatacağım olay, Birinci Dünya Savaşı’nda benim bulunduğum 35’inci alayda geçmişti. Alayımızda kendi halinde bir er vardı. Durun bakayım adı neydi onun? Yanılmıyorsa Dinda veya Otagel ya da Peterka gibi bir şeydi. Ama ne olursa olsun, alayımda onu Pepek diye çağırırlardı. Pepek genel olarak iyi bir çocuktuk. Ama, işte nedense acınacak bir hali vardı. İnsan ona bakınca ağlayacağı gelirdi. Eğitime çıktığımız zaman, elinden gelen her şeyi yapardı Pepek. Bir koyun gibi uysaldı. Her şeye katlanırdı. Alayımızı cepheye gönderdikleri zaman, bizi Krakovi yakınlarında çok tehlikeli, çok biçimsiz bir kesime sürmüşlerdi. Rus topçusu bizi sürekli olarak ateş altında tutuyordu. Pepek buna da boş veriyor, yalnız gözlerini kırıştırarakla yetiniyordu. Ama bir mermi rastlamasıyla karnı yarılmış, durmadan kışnayan ve kalkmaya çabalayan, can çekişmekte olan bir at görünce, Pepek’in yüzü kireç gibi oldu. Kasketini çıkarıp yere çaldı. İmparator’a okkalı bir küfür savurdu. Sonra da tüfeğini omuzundan, çantasını sırtından çıkarıp yere attı ve hiçbir şey söylemeden köyüne yollandı. Onun beş yüz kilometrelik bir yolu aşip evine nasıl ulaştığına aklım bir türlü ermiyor.

Pepek şu veya bu biçimde bir gece yarısı evine vardı. Kulübesinin pencereciğini vurup karısını uyandırdı:

‘Karıcığım, kalk da kapıyı aç, ben geldim,’ dedi. ‘Artık bir daha geri dönmeyeceğim. Beni bulup yakalarlarsa hapı yuttuğum gündür. Çünkü ben artık asker kaçağıyım.’

Oturup bir süre birlikte ağladılar. Sonra karısı kocasına dönüp:

‘Hiç korkma,’ dedi. ‘Seni yakalatmam. Seni gübre çukuruna saklarım. Orasını aramak kimsenin aklına gelmez.’

Kadın dediğini yaptı. Pepek’i boğazına kadar, sıvı halindeki gübre çukuruna gömdü. Üstüne de bir tahta kapattı. Pepek bu çukurda tam beş ay kaldı. Hiçbir çilekeş, bir inanç uğruna böyle bir şeye katlanmazdı. Sonra, komşularından biri, bir tavuk yüzünden onu ele verdi. Jandarmalar geldi. Binbir zorlukla onu o çirkef çukurundan çıkardılar, bağladılar. Ama şehre gidinceye kadar pis kokudan boğulmamak için, on metre uzunluğunda bir ip satın almak zorunda kaldılar. Böylece jandarmalar önde, Pepek on metre gerilerinde yürümek üzere yola düzüldüler.

Pepek’in üzerindeki pis kokular biraz olsun hafifleyince, onu askerî mahkeme önüne çıkardılar. Oranın askerî yargıcı Dillinger adlı bir kişiydi. Kimisi ona bir köpek, kimisi de bir centilmen gözüyle bakardı. Ama bu Dillinger öylesine küfretmeyi bilirdi ki... Hakçasını söylemek gerekirse, eski Avusturya-Macar ordusunda çok güzel küfretmeyi bilirlerdi. Bu işte eski geleneklerin rolü büyüktü. Şimdi kimse gerektiği gibi küfretmeyi bilmiyor, şimdi bilinen şey yalnız hakarettir.

Yargıç Dillinger, sanık Pepek’i içeri almadı da, avluda bulundurulmasını emretti. Kendisi de onu pencereden yargıladı. Çünkü kokudan ötürü sanığın yanına yaklaşmak istemiyordu. Pepek’in işi kötü idi: Siz de bilirsiniz ki savaş sırasında kaçanlar kurşuna dizilirdi. Bu duruma düşenleri Allah bile kurtaramazdı. Dillinger’e gelince, o kimsenin gözünün yaşına bakmazdı. Bu durumlarda tam bir köpek kesilirdi. Yargılama bitmiş, kararı bildirme zamanı gelmişti. Ama Dillinger, sırf merak yüzünden, pencereden sanığa bir soru sordu:

‘Hey, bana bak Pepek,’ dedi. ‘Şu gübre çukurunda bulunduğun sıralarda, çıkıp senin kocakarı ile yatmayı canın çekmedi mi?’

Pepek utancından ayak değiştirmeye koyuldu. Nihayet bir ıstakoz gibi kızarak:

‘Evet komutanım, ne yalan söyleyeyim, kimi zaman bu olurdu. Bunsuz olmaz ki...’

Dillinger pencereyi kapadı, ‘Hay Allah belanı versin!’ diye söylendi. Sonra başını sallayarak odanın içinde dolaşmaya başladı. Biraz yatıştıktan sonra kararını verdi: ‘İsterlerse beni emekliye ayırsınlar, ben bu adamı kurşuna dizdiremem! Hiç değilse onu bu halinde bile koynuna alan karısı yüzünden kurşuna dizdiremem!.. Hay Allah belasını versin! Karı koca aşkı diye buna derler işte!’

Dillinger işi kitabına uydurdu, Pepek’i topu topu üç yıl hapse mahkûm etti.

Cezasını çektiği yerde Pepek’i Albay Babka’nın bahçesine bakmakla görevlendirdiler. Albay Babka’nın sonraları anlattığına göre, bahçesindeki sebzeler hiçbir zaman Pepka’nın bahçeye baktığı sıralarda olduğu kadar iyi yetişmemişti. Babka:

‘Kerameti nedir bilmiyorum,’ diyordu. ‘Şu Pepek’in diktiği, ellediği bütün sebzeler ne kadar da iyi yetişti!’”

II

Sözün burasında Bay Karl lafa karıştı:

“Birinci Dünya Savaşı’nda ne beklenmedik, ne eşsiz olaylar oldu. İnsanların, Avusturya-Macar ordusu saflarında savaşmamak için neler yaptıklarının hepsini yazmak mümkün olsaydı, Dominik papazlarının yayımladığı, *Ermişlerin Hayatı*’nı anlatan eserlerden daha büyük ciltler meydana gelirdi.

Benim bir yeğenim var. Adı da Loyzik. Bu yeğenim Radlitsa’da bir fırın tutar. Birinci Dünya Savaşı’nda onu askere çağırdıkları zaman, telaş içinde yanıma geldi:

‘Bana bak amca,’ dedi, ‘beni askere alıyorlar. Ama Avusturya fareleri uğruna savaş etmektense bacağımyı kesmeyi tercih ederim.’

Loyzik akıllı ve kurnaz bir çocuktü. Onu askere alıp eğitime çıkardıkları zaman, amirlerinin gözüne girmek için ne yapmak gerekirse yaptı. Öyle ki, amirleri onun kişiliğinde geleceğin bir

kahramanını, hatta bir onbaşısını görmeye başladılar. Ama eğitim sona yaklaşp da cepheye gönderilmek ihtimalleri baş gösterince, Loyzik ateşini yükseltti. Karnının sağ yanını tutarak acı acı inlemeye başladı. Onu hemen hastaneye kaldırdılar. Kısa bir ameliyat sonunda da kör bağırsağını aldılar. Artık Loyzik'in bütün umudu, yarasının elden geldiğince geç kapanmasında idi. Ama bütün çabalarına rağmen bu işi ancak altı hafta sürdürebildi. Altıncı haftanın sonunda yara kapandı. Oysa savaşın sonu bir türlü görünmüyordu. Ben bu sıralarda onu hastanede ziyarete gitmiştim. Loyzik beni görür görmez:

'Amcacığım,' diye dert yanmaya başladı. 'Artık beni başçavuş bile kurtaramaz. Her dakika, taburcu edilerek cepheye gönderilmemi bekliyorum.'

O zamanlar karargâh başhekimi ünlü Oberhuber'di. Sonraları bu adamın şifasız bir deli olduğu anlaşıldı. Bu yaradılışta bir insandan herkesin tir tir titrediğini söylemeyi bile gerekli görmüyorum. Oberhuber'in işi gücü hastaneleri dolaşmak ve her rastladığı hastaya, 'Haydi bakalım cepheye, marş!' diye çıkışmaktı.

Hatta üçüncü derecede veremliler, felçli hastalar bile Oberhuber'in hışmından yakalarını kurtaramazlardı. Oberhuber koğuşlara girdiği zaman, karyolaların baş tarafındaki tabelaları okumayı bile gerekli görmeden, 'Cephede ödev yapabilir, taburcu!' teşhisini kordu. Tabii hakkında bu kararı verdiği hastaları hiç kimse kurtaramazdı.

Loyzik yazgısını belirtecek kararın verilmesini beklediği sıralarda Oberhuber hastaneyi teftişe geldi. Alışıldığı üzere, Oberhuber'in sesi daha kapıdan duyulur duyulmaz, ölümler söz dışı, bütün hastalar kendi karyolalarının önünde sıraya dizilirlerdi. O gün de öyle oldu. Ama Oberhuber'in koğuşa girmesi biraz uzadı. Loyzik ayakta durmaktan yorulduğu için bir bacağını bükerek diziyile karyolaya dayandı ve bir ayağı üzerinde durmaya başladı. İşte tam bu sırada Oberhuber içeri girdi. Öfkeden yüzü mosmordu. Daha kapıdan girer girmez:

'Haydi bakalım cepheye!' diye bir nara attı...

Bu arada gözü, bir ayak üstünde durmakta olan Loyzik'e ilişti. Müthiş bir öfke içinde:

'Hey, tek bacak!' diye bağırdı. 'Hemen bu herifi taburcu edin! Böyle topalları ne cesaretle burada tutuyorsunuz! Şimdi hepinizi cepheye süreceğim!'

Bu halden fevkalade ürkmüş olan hastanenin başhekimi ile öteki doktorlar:

'Başüstüne efendim, hemen şimdi...' gibilerden birkaç söz mırıldandılar. Oberhuber geçip gitmiş, daha bir gün önce ameliyat olan bir hastanın başucunda bağırıp çağırmaya ve bu hastanın hemen taburcu edilerek cepheye gönderilmesi için emirler vermeye başlamıştı.

İşte Loyzik böyle bir olayın sonunda, doğrudan doğruya Oberhuber'in imzasını taşıyan ve tek bacaklı bir sakat olduğunu bildiren bir raporla hastaneden taburcu edildi.

Loyzik çok akıllı bir gençti. Bir dilekçe ile hükümete başvurarak, sakat olmak niteliğiyle askerlikten kaydının silinmesini, fırıncılığın iki ayağa ihtiyaç gösteren bir meslek olduğunu, kendisinin ise, resmî rapordan da anlaşılacağı üzere, tek bacaklı bulunmasından ötürü bu işte çalışamayacağını, kendisine sakat maaşı bağlanmasını istediğini belirtti. Bu işlerde tabii olan bir gecikme ile dilekçesine cevap geldi. Cevapta, yüzde 45 oranında bir sakatlık kabul olunduğu ve buna uyan bilmem kaç kronluk bir sakatlık maaşı bağlandığı bildiriliyordu.

İşte bu andan itibaren Loyzik'in kaybolan bacağıнын hikâyesi başladı.

Loyzik bir yandan sakatlık maaşı alıyor, öte yandan da fırında babasına yardım ediyordu. Hatta daha sonra evlendi bile... Ama gelgelelim Loyzik zamanla Oberhuber'in varlığını inkâr ettiği bacağında bir tuhaflık, hatta hafif tertip bir aksaklık duymaya başladı. Ama Loyzik bu işe üzüleceğine sevindi. Çünkü bu halinde bacağı, bir dereceye kadar, takma bir bacak izlenimini veriyordu.

Nihayet savaş bitti. Çekoslovakya'da cumhuriyet ilan olundu. Ama Loyzik, namuslu ve düzen sever bir insan olmak niteliğiyle

maluliyet maaşını almaya devam etti. Bu sıralarda bir gün ziyaretime geldi. Halinde bir üzümlük vardı. Hal ve hatır sorduktan sonra:

‘Amcacığım, bana öyle geliyor ki, bu bacağım hem kısıyor hem kuruyor,’ dedi ve pantolonunun paçasını kıvrarak bacağını gösterdi.

Bacağı gerçekten de bir sopa gibi incelmışti. Loyzik üzümlü bir eda ile ekledi:

‘Bu bacağımı kaybedeceğimden korkuyorum, amca!’

‘Hay aptal hay!’ diye çıkıştı. ‘Bir doktora gösterebilirsin!’

Loyzik içini çekerek:

‘Bana öyle geliyor ki amcacığım, bunun hastalıkla falan bir ilgisi yok. Ben öyle sanıyorum ki, bu bacağı taşımaya hakkım olmadığı için bu bacağım kuruyor. Raporda, çok açık olarak, bacağımın dizkapağından kesilmiş olduğu yazılıdır. Bacağımın kurumasının bu işle ilgisi olabileceğini tahmin etmiyor musunuz?’

Aradan bir süre daha geçti. Bir gün Loyzik yine ziyaretime geldi. Ama bu sefer bir bastona dayanarak yürüyordu. Büyük bir korkuyla halini anlatmaya başladı:

‘Amcacığım, ben gerçekten kötürüm oldum. Bu ayağımın üzerine hepten basamıyorum. Doktor ayağımda, kökeni asabi bir adale körelmesi başladığını söyledi ve dinlenmemi öğütledi. Ama bana öyle geliyor ki, bu ayağımın iyileşeceğine doktorun da akli yatmıyor. Ayağımı bir elle de bak, amcacığım! Ölü ayağından hiç farkı var mı? Buz gibi... Doktor bu halin, fena bir kan dolaşımından ileri geldiğini söylüyor. Acaba ayağım kopar mı dersiniz, amcacığım?..’

Yeğenime:

‘Bana bak Loyzik,’ dedim, ‘sana bir öğütte bulunacağım: İlgili makamlara bir dilekçe ile başvur ve bacağının yerinde olduğunu bildir, dosyadaki “tek bacaklı” kaydının silinmesini iste! Bunu yaparsan bacağının iyileşeceğini umarım.’

Loyzik benim bu düşünceme karşı çıktı:

‘Aman amcacığım,’ dedi, ‘o zaman da yıllardan beri kanunsuz maluliyet maaşı aldığımı, yığınla devlet parası zimmetime geçirdiğimi iddiaya kalkarlar... Bacaktan vazgeçtik, üstelik de beni borçlu çıkarırlar...’

Bu cevap beni kızdırdı:

‘Mademki paracıklarını bu kadar seviyorsun,’ dedim, ‘o halde bacağıyla vedalaş!.. Bir daha da öğüt almak için yanıma uğrama!..’

Bir hafta bile geçmeden Loyzik yine damladı. Daha kapıdan:

‘Amca!’ diye bağırdı. ‘Hiçbir makam bacağıma sahip çıkmıyor, kimse bacağımın kaydını yapmak istemiyor. Nereye başvurduysam, nasıl olsa bacağımın kuruduğunu, artık onun bir işe yaramadığını söylediler. Bilmem ki şimdi ne yapayım?’

İki bacağı olduğunu kabul ettirmek için Loyzik’in ne kadar emek harcadığına sizi inandıramam. Tabii bundan sonra da, Loyzik’in fazladan aldığı maluliyet maaşıyla hazineyi zarara soktuğu ortaya çıktı. Hatta iş bununla da kalmadı. Askerlik ödevini yapmaktan kaçtığı için Loyzik’i mahkemeye vermeye kalkıştılar. Zavallı Loyzik’in o daireden bu daireye koşmaktan canı çıkıyordu. Ama ne dersiniz, çocuğun bacağı iyileşmeye başlamasın mı? Belki de bu iyileşme, Loyzik’in oradan oraya koşması dolayısıyla, güzel bir idman yapmış olmasından ileri gelmiştir. Ama bana öyle geliyor ki, bu iyileşmenin başlıca nedeni, bacağın resmen tanınmış olmasıdır. Kim ne derse desin böyle bir kararın çok önemli bir etkisi olmuştur. Ya da bunun tersi; bacağına kanunsuz olarak sahip olduğu için bacağı kurumaya başlamıştır. Çünkü onun bacağı tamamıyla kanun dışı bulunuyordu. Bu gibi şeyler ise insanlar üzerinde büyük bir etki yapar. Size şunu söyleyebilirim:

Namus ve vicdan, sağlığın en güzel birer garantisidir. İnsanlar namuslu ve vicdanlı olsalar, belki de hiç ölmezlerdi.”

ORKESTRA ŞEFİNİN BAŞINA GELENLER

DOBEŞ:

“Kimi zaman,” dedi, “yara veya vuruk, hele kemik üstünde olursa, kırıktan da çok ağrı yapar. Ben bunu bilirim, ben eski bir futbolcuyum... Bir zamanlar benim kaburgam, köprücük kemiğim, ayak parmağım kırılmıştı. Şimdi, benim zamanımdaki coşkunlukla oynamıyorlar. Geçen yıl şöyle bir sahaya çıkmıştım. Biz ihtiyarlar, zamanımızda nasıl top oynandığını bugünün gençlerine göstermek istemiştik. Elli yıl önce olduğu gibi ben yine bek oynuyordum. Tam havadan gelen topu yakalamaya çalışırken, kendi kalecimiz ayağıyla kuyruk sokumuma vurdu. Oyunun heyecanı arasında ben sadece kaleciye bir küfür savurmakla yetinmiş ve bu olayı unutmuştum. Ama gece olunca ağrılar başladı. Sabahleyin ise yerimden kalkamaz oldum. Öyle bir ağrı ki sormayın! Elimi oynatsam ağrıyor, aksırsam ağrıyor! İnsan vücudunu meydana getiren organlar nasıl da birbirine bağlı imiş, şaşılacak şey doğrusu!.. Gebermiş bir böcek gibi sırtüstü yatıyor, sağıma soluma dönemiyor, hatta ayak parmağımı bile oynatamıyordum. Sadece acımdan ahlayıp inliyordum.

Bütün gün, bütün gece bir dakika bile gözümü kapamadan yattım. Yattığı yerde kımıldayamayan bir adam için vakit ne kadar da ağır geçiyordu!.. Vakti öldürmek için zihnen toplamalar, çarpmalar yapıyor, dualar okuyor, birtakım şiirler aklıma getiriyordum. Ama gece bir türlü geçmiyordu.

Birdenbire bir adamın var gücüyle sokakta koştuğunu işitiğim zaman, herhalde saat gecenin ikisi olmalıydı. Bu adamın

arkasından altı kişi koşmakta idi. ‘Ben sana gösteririm, senin canına okurum, itoğluit!’ gibi bağrışmalar duyuluyordu. Tam pencerenin altında herifi yakaladılar. Dövüş başladı. Herifi nasıl tekmeledikleri, suratına nasıl yumruk indirdikleri, nasıl dişlerini gıcırdatıp homurdandıkları duyuluyordu. Ama bağırma çağırma yoktu. Vay canına, bu ne anlamsız şeydi. Altı kişi bir adama çullanmış, halı silker gibi adamcağızı pataklıyorlardı. Yerimden kalkıp bu işin namussuzluk olduğunu bağırma istedim. Ama yerimden kımıldar kımıldamaz, duyduğum acıdan bir çığlık attım. Kımıldayamıyordum. Hiçbir şey yapamamak, güçsüzlük ne korkunç bir şeydi! Dişlerimi gıcırdatıyor, homurdanıyordum. Birdenbire, bende bir şeyler çatırdadı. Karyoladan fırladım. Elime bir sopa alarak merdivenlerden koşmaya başladım. Sokağa çıktım. Bir şey göremedim. Bir iki adım atınca bir adama çarptım ve hemen herifi sopa ile dövmeye başladım. Öbürleri kaçmıştı. İşte ben de bu serseriye pataklıyordum. Hem nasıl pataklıyordum, bir bilerseniz!.. Ben ömrümde hiç kimseyi böyle dövmemiştim. Acıdan gözlerimden yaş aktığını ancak sonradan fark ettim. Yatağıma kadar anca bir saatte gidebildim. Ama buna karşılık sabahleyin, değil yalnız kımıldamaya, kalkıp dolaşmaya bile başladım. Âdeta bir mucize olmuştu.”

Dobeş düşünceli bir eda ile ekledi:

“Yalnız şunu öğrenmek isterdim: Acaba ben kime dayak atmıştım?.. Dövüştüğüm adam şu altı kişiden biri miydi? Ama kim olursa olsun, hiç olmazsa bire bir, yani namusluca dövüşmüşük!..”

Orkestra şefi Kalina:

“Bir şey yapamamak korkunç bir şeydir,” diye doğruladı. “Bir sefer bu benim de başıma gelmişti. Olay Liverpool’da geçmişti. Beni oraya, bir orkestrayı idare etmeye çağırılmışlardı. Ben İngilizce hiç bilmem. Ama biz müzisyenler, hele elimizde dirijör değneği olduğu zaman, daima birbirimizin dilinden anlarız: Şöyle sehpa vuruverirsin, bir şeyler söylersin, gözlerini açıp elini sallarsın, baştan başlamalarını işaret edersin!.. Bu usulle en ince nüansları

bile anlatmak kabildir: Mesela şöyle bir el işareti yapınca herkes bunun, ruhun mistik bir yükselişi, günlük hayatın süfli didinmelerinden bir uzaklaşma anlamına geldiğini anlar...

Neyse, işte böyle Liverpool'a geldim. Beni istasyonda bekliyorlarmış... Dinlenmek üzere otele götürdüler. Bir banyo yaptım, şehri görmeye çıktım ve... yolumu kaybettim.

Ben her şehirde, her şeyden önce ırmağı görmeye giderim. İrmaktan bakılınca, genellikle deyim yerindeyse şehrin orkestrası görülür. Bir yanda bütün sokak gürültüsü; davullar, trampetler, borular, baritonlar, baslar, öte yanda ise ırmak, yani sessiz çalınan çalgılar, kemanlar, arplar vesaire işitilir. Böylece bütün şehrin senfonisini duymuş olursunuz!.. Ama Liverpool'daki ırmak, kirli ve gösterişsizdi. Gürültü patırtıdan, vapur düdüklerinden geçilmiyordu. Sıra sıra vapurlar, mavnalar, dubalar, doklar, vinçler dizilmişti. Ben vapurların her çeşidine, kalın gövdeli, katranlı mavnalara da, kırmızı, şişman şileplere de, okyanuslarda yüzen kar gibi beyaz transatlantiklere de bayılırım. İçimden, 'Herhalde okyanus, köşeyi sapınca, şurada bir yerde olsa gerek,' diye düşündüm ve onu şöyle bir seyretmek niyetiyle, ırmak boyunca aşağı doğru indim. Bir saat, iki saat yürüdüm, etrafımda antrepolar, doklardan başka bir şey yoktu. Zaman zaman, bir katedral kadar yüksek gemilere rastlıyordum. Her taraf balık, beygir teri, Hint keneviri, rom, buğday, kömür ve demir kokuyordu. Bilmem hiç dikkat ettiniz mi, etrafta çokça demir bulunduğu zaman bu demirden açıkça kendine özgü bir koku yayılır.

Âdeta rüyadaymışım gibi dolaşıyordum. Ama işte ortalık karardı, gece bastırırverdi. Kendimi kumluk bir kıyıda buldum. Karşımda bir deniz feneri yanıyor, uzaklarda birtakım ışıklar kılmırdıyordu. Dünyadan geçmenin ve yalnızlığın verdiği tatlı bir duygu ile bir kalas yığınının üstüne çıkıp oturdum. Dalgaların kıyıya çarpışını ve okyanusun nefes alışını uzun süre dinledim. Kederimden az kalsın ağlayacaktım.

Sonra bulunduğum yere bir çift geldi. Erkek ve kadın, beni görmeksizin arkalarını bana dönmüş bir halde oturdular ve sessizce

konusmaya başladılar. İngilizce bilseydim, kendilerini bir dinleyen olduğunu anlatmak için öksürürdüm. Ama onların dilinde yalnız 'otel' ve 'şilin' kelimelerini bildiğim için, sessizce oturma devam ettim.

Önceleri akıcı bir dille konuşuyorlardı. Sonra erkek ağır ağır, âdeta istemeyerek, zorla bir şeyler anlatmaya başladı. Derken birdenbire boşandı. Ve hepsini bir çırpıda anlatıverdi. Kadın dehşetinden haykırdı ve öfkeli öfkeli konuşmaya başladı. Ama erkek, kadının elini öyle bir sıktı ki, kadın inledi. Gene erkek konuşmaya ve kadını kandırmaya başladı. Bu, bir sevgi konuşması değildi. Bir müzisyen için bu konuda en küçük bir kuşku bile olamaz. Sevgi yalvarışlarının bambaşka bir ahengi vardır, onlar böyle boğuk ses vermezler. Sevgi konuşmaları bir alto kemanıdır. Oysa bu, hemen hemen hep aynı tonda çalan bir kontrbastı. Âdeta erkek, hep aynı şeyi tekrarlıyor gibiydi. Ben biraz korktum: Bu adam kötü şeyler söylüyordu. Kadın, sessizce ağlamaya başladı. Âdeta adama kafa tutar gibi birkaç defa haykırdı. Sesi hafifçe boğuktu, bir klarnete benziyordu. Sonra erkeğin sesi daha sert konuşmaya başladı: Korkutan, emreden bir hali vardı. Kadın korkudan kekeleyerek şiddetle yalvarmaya koyuldu. Dişlerinin birbirine nasıl vurduğu duyuluyordu. Erkek hemen hemen sevgi dolu, derin, bas bir sesle konuştu. Kadının ağlayışları, kesik ve söz dinler bir hıçkırık halini aldı. Artık direnişin kırılmış olduğunu anladım. Sonra kalın ses yeniden gürledi, bu sefer daha yüksek ve kesik kesik konuşuyordu. Kelimeler, cümle cümle ve kesinlikle ağzından dökülüyordu. Kadın pek seyrek olarak hıçkırıyor ya da ah çekiyordu. Ama bu artık bir direniş olmaktan çok çılgınca bir korkuyu anlatıyordu. Bu korku kalın sesli adamdan ziyade gelecekle ilgili korkunç bir şeydendi. Erkek yeniden konuştu, yatıştırıcı bir şeyler anlattı. Ama bu sakin seste bile korkutucu notalar sezmek mümkündü. Kadının hıçkırıkları, her şeye baş eğmiş bir insanın iç çekişleri halini aldı. Erkek, buz gibi bir fısıltı ile birkaç soru sordu. Adamın yeni bir istekte bulunmayışına göre, herhalde bu sorulara birkaç baş eğmeyle ce-

vap verilmiş olacaktı. Sonra bunlar kalktılar ve her ikisi de ayrı ayrı yanlara gittiler.

Ben önsezilere inanmam, ama müziğe inanırım. Bu gece konuşmasını dinlerken kontrbasın klarneti bir suç işlemeye kışkırttığına kesin olarak inandım. Klarnetin eve döner dönmez, kontrbasın emrettiği her şeyi yapacağını biliyordum. Ben bunu işittim. Nitekim işitmek, dil bilmekten daha fazla bir şeydir. Bir cinayet hazırlandığını, hatta bunun ne çeşitten bir cinayet olduğunu bile biliyordum. Bunu, her iki sestten ortalığa yayılan korku belirtilerinden anlamak mümkündü. Bunu, onların sesinde işittiğim ahenkten, usulden, ritimden anlamak mümkündü. Müzik kesin sözden daha kati bir şeydir. Klarnet, yalnız başına bir suç işleyecek kadar toydu. O, sadece bir yardımcı rolü oynayarak ya bir anahtar verecek ya da bir kapı açacaktı. Şu kaba, boğuk, kalın ses, bile bile, isteye isteye suçu işleyecek, klarnet ise bu sırada korku ve dehşetten titreyecekti.

Bir şeyler olacağına kesin olarak inanmış bir halde şehre dönmekte acele ettim. Bir şeyler yapmak, buna engel olmak gerekti. Bu gibi hallerde geç kalındığını anlamak ne korkunç bir şeydi.

Nihayet bir polis gördüm. Tikanarak yanına koştum:

‘Bayım,’ diye bağırdım, ‘bir cinayet hazırlanıyor!’

Polis omuzlarını silkti ve anlaşılmaz birkaç söz mırıldandı. ‘Eyvah,’ diye düşündüm, ‘adam söylediklerimi anlamıyor!’

‘Bir cinayet,’ diye bağırdım. ‘Anlıyor musunuz?.. Yalnız başına yaşayan bir leydiyi öldürmek istiyorlar. Leydinin hizmetçisi ya da kâhya kadını, caninin suç ortağı... Hay Allah belasını versin, bir şeyler yapsanıza!..’

Polis sadece başını salladı ve İngilizce bir şeyler söyledi. Ben, korkudan ve dehşetten titreyerek tekrarlıyordum.

‘Bayım, bu mutsuz kadın, âşığına kapıyı açacak... Kellemi kesirim ki bu böyledir. Bir şeyler yapmak, o kadını bulmak lazım!..’

Ancak o anda kadının görünüşünü, kesimini bile bilmediğimi hatırladım. Zaten bilseydim de anlatmama imkân yoktu.

‘Ah, aman Yarabbi,’ diye bağırdım. ‘Hiçbir şey yapamamak... Bir tedbir alamamak... Bu nasıl olur?’

Polis bana bakıyor ve görünüşe göre beni yatıştırmak istiyordu. Ben başımı tutarak büyük bir umutsuzluk içinde:

‘Ah budala,’ diye haykırdım. ‘Şu halde, ben onu kendim bulurum!..’

Gerçi bu saçma bir şeydi ama, bir insan hayatının tehlikede olduğunu bildikten sonra elimi kolumu bağlayarak oturamazdım. Caniler bir eve giriyorlar mı diye bütün gece Liverpool sokaklarında dolaştım durdum. Bu tuhaf şehir, geceleyin ölü ve korkunçtu. Sabahleyin bir yaya kaldırımının kenarına oturmuş, yorgunluktan inliyordum. Polis beni bu durumda buldu ve otele götürdü.

O sabah provalarda orkestrayı nasıl idare ettiğimi bilmiyorum. Nihayet prova bitti, ben de değneğimi bir yana atarak sokağa fırladım. Çocuklar, gazetelerin akşam baskılarını satıyorlardı. Bunlardan bir tanesini satın aldım ve *murder* kelimesini barındıran kocaman bir başlık gördüm, bu kelimenin altında ise orta yaşlı bir leydinin fotoğrafı vardı.

Yanılmıyorsam *murder* İngilizcede ‘cinayet’ demektir.”

GENEL PROVA

TİYATRO adamlarının kör inançlara fazlaca bağlı oldukları bilinen bir gerçektir. Mesela ilk temsil gecesinden önce bir aktöre ya da aktrise “İyi şanslar!” dememelisiniz! Tam tersine, “İnşallah yere yuvarlanır, boynunu kırarsın!” demelisiniz! Üstelik de yüzüne –tabii hafifçe– tükürmelisiniz! Sonra şurasını da ısrarla kaydettiklerine göre, ilk temsilin başarılı geçmesi için, genel provada, hiç olmazsa bir defacık olsun şöyle adamakıllı bir gürültü patırtı, bir hır çıkarılmalıdır. Doğrusu bu, hiç de yabana atılacak bir düşünce değil gibi geliyor bana! Her ne hal ise, bu ana kadar, kavgasız, şamatasız bir genel prova yapılmadığı için, kimse bu iddianın tersini söyleyemez!

Kavganın, çekişmenin biçimi, ölçüsü, rejisörün idarecilik yeteneğine, gemleri elinde tutma gücüne bağlıdır. Bizde en güzel, en hoş, en cana yakın patırtılar, tiyatro müdürünün, doğrudan doğruya kendisinin işe karışıp piyesi sahneye koyduğu zaman kopar. Ama, olur a, sahne koyucusu, gürültü patırtı koparacak, hır çıkaracak kadar güçlü çıkmazsa, sahne desinatörü, baş elektrikçi, sahne müdürü, aksesuarcı, gardıropçu, döşemeci, berber, kısacası tiyatrodaki teknik yetkisi olan her kul, dört başı mamur bir patırtı çıkarmaya çalışır.

Bu gibi kavgalarda uyulması gerekli bir kural vardır: vurmak kastıyla eski, ateşsiz silah kullanmamak... Bunun dışında kalan bütün saldırma ve korunma usulleri, mesela çığlık atmak, boğazı yırtılınca kadar bağırarak, imdat istemek, ağlamak, yerine göre gönül almak kastıyla hakarete bulunmak, müdüre mektup göndereceğim diye tehditler savurmak ya da buna benzer başka davranışlarda bulunmak caizdir.

Yalnız şunu söyleyeyim ki, bir an için olsun tiyatro çevresinin yabani, kana susamış ya da kaba bir çevre olduğunu ima etmek istemiyorum. Tam tersine, orası en iç açıcı, keyif verici bir yerdir. Tamamıyla sosyal bir yönden bakıldığı zaman diyebiliriz ki tiyatro, en geniş köklerden, en karışık mesleklerden gelme karmaşık fertler yığınınından meydana gelmiştir. Mesela sahne berberi ile, sahnede gök gürültüsü sesini yansıtan adam arasındaki ayrılık pek büyüktür. Sonra aksesuarci ile döşemeci arasında da korkunç bir üstünlük mücadelesi hüküm sürer. Sahnede bir masa lazım olursa, örtüsünü sağlamak döşemecinin, tabakları bulmak ise aksesuarcının görevidir. Masa lambasının yanıp yanmaması ile de elektrikçi ilgilidir.

Tiyatro terzisi, prensip bakımından, sahne marangozunun işlerini küçümser. Marangoz da terzi için aynı duyguyu besler. Sahne makinisti, sahne desinatörünü çekemez! İkisi de kendi paylarına, elektrikçiyi, kablolarını, projektörlerini gözden geçirirken bir türlü rahat bırakmazlar, zavallının anasından emdiği sütü burnundan getirirler. Döşemeci, merdiveniyle, halılarıyla ortalığı büsbütün karıştırır. Genellikle de herkesten azar işitir. Üstelik bütün bu telaş ve karışıklığın, rejisörün herkesi “Öğle oldu, daha provalar başlamadı!” diyerek azarladığı bir sırada baş gösterdiğini söyleyecek olursam, bir genel provanın nasıl heyecanlı ve ateşli bir hava içinde yapıldığını gözlerinizin önüne koyayca getirebilirsiniz!

Artık yatışmış ve herkesi yatıştırmış olan rejisör, başlama işaretini verir. Sahneye tamamıyla çekidüzen verilmiş değildir. Terzi, nerede ise rolüne başlayacak olan aktörün üzerinde, henüz bitmemiş olan ceketini prova eder, berber ise uydurma peruğu onun başına yerleştirmeye çalışır. Rejisör ikinci işareti verir: Artık prova başlayabilir.

Perde açılır. Olay kahramanı şöyle bir cümle ile oyuna başlar: “Klara, başımdan hiç beklenmedik, tuhaf bir şey geçti!..”

O anda rejisör, sinirli, tiz bir sesle bir şeyler bağırır. Evet, ışıklar yanlış yansıtılmıştır.

Nihayet piyesin kahramanı:

“Bay rejisör,” diye isyan eder (çünkü epeyce bir zamandan beri sahnede, ayakta dikilmektedir). “Provaya devam edecek miyiz, etmeyecek miyiz?”

Rejisör gürlür:

“Sizin devam etmenizi bekliyorum, efendim!..”

Dikkat ediyorsunuz ya, rejisör de en sonunda patlamıştır. Prova yeni baştan başlar:

“Klara, başımdan hiç beklenmedik, tuhaf bir şey geçti!..”

Ama rejisör tekrar dışarıya fırlar. Soluğu elektrikçinin yanında alarak onu fena halde azarlar. Evet, tahmin buyurduğunuz üzere ışık düzeni rejisörün istediği gibi işlememektedir. Nihayet her şey düzelir. Ortalığa, bir anlık, hiç beklenmedik bir sessizlik çöker.

Ne olur Yarabbi, cana can katan bu sessizlik sonsuz olarak sürüp gitse! Ama ne gezer! Rejisörün sesi yeniden duyulur:

“Ne oluyor, niçin prova etmiyorsunuz?..”

Sahne müdürü sahnede görünür:

“Klara dışarı çıktı efendim.”

Rejisör gene gürlür:

“Hay Allah onun layığını versin! Yahu genel provada bulunması lazım onun!.. Git, hemen sahneye dönmesini söyle! Anladın mı? Hemen!”

“Fakat efendim!..”

Rejisör büsbütün çileden çıkar:

“Fakatı, makatı yok!..” diye bağırır. Sonra, nedense, birden yelkenleri suya indirir:

“Pekâlâ... Biz devam edelim öyleyse...”

Ve bir süre sonra provaya yeniden başlanır.

“Klara, başımdan hiç beklenmedik, tuhaf bir şey geçti!..”

“Ne oldu?”

Tam bu sırada döşemeci, omuzunda merdiveni, paldır güldür sahneye girer. Değerli merdivenini pencerenin yanına dayar. Rejisör yine korkunç bir sesle sorar:

“Ne yapıyorsun orada yahu?”

Döşemeci merdivenine tırmanırken, mesleğine özgü bir eda ile cevap verir:

“Perdeleri takıyorum, efendim.”

“Ne perdesi? Defol oradan!.. Önceden niye takmadın?”

“Daha önce göndermediler de ondan, efendim.”

Rejisör, onu şöyle boğazından bir yakalayıp boğmak ya da ona başka türlü saldırmak hırsıyla yanarak döşemeciye de merdivenini de yere yuvarlamak için ileriye doğru atılır.

Provada bulunan, piyesin zavallı ve mutsuz yazarı gözlerini kapar, kulaklarını tıkar, çünkü artık gerçek genel prova hengâmesi, gürültü patırtısı başlamaktadır. Bu, korkunç, çığlıklı, feryatlı, homurdanlı bir bölümdür. Bu, dünya gibi adaletsiz tabiatın kendi eliyle yarattığı fırtına kadar gerekli fırtınalı, ateşli bir bağırıp çağırmadır. Ortalık ana baba günüdür. Bu öyle bir savaş, öyle bir uğraşmadır ki, orada bulunan herkesi, aktörünü, yazarını, rejisörünü içine alır. Hepsinin kanlarını başına sıçratır.

Bu sırada herkesin bir isteği, bir amacı vardır: bir an önce bu tehlikeli durumu atlatmak... kendisini sahneden dışarı atmak... bu uğursuz genel prova havasından uzaklaşmak, uzaklaşmak...

Rejisör, ağır ağır salondaki yerine döner. On yaş ihtiyarlamış gibidir. Yorgundur. Bitkindir. Sinirlidir. İşin hoş tarafı, orada bulunan herkes, kendisinden nefret etmektedir. Hırçın bir tavırla:

“Provaya yeniden başlıyoruz,” der.

Piyesin başrolünü oynayan aktör, boğazında bir yumru, tekrarlar:

“Klara, başımdan hiç beklenmedik, tuhaf bir şey geçti!..”

Klara nefes bile almaktan korkarak fısıldar:

“Ne oldu?”

Ve genel prova, neşesiz bir hava içinde, cansız cansız sürüp gider.

Derken rejisör bağırır:

“Yanlı! Geri dön! Daha çabuk içeri gireceksin!”

Oyuncuları bir yorgunluktur kaplar. Bacakları titremeye, bükülmeye başlar. Sesleri boğazlarında düğümlenir. Ezberledikleri parçaları unutuverirler...

‘Yahu, bu melun provanın bir sonu gelmeyecek mi?’

Rejisör yine gürlür:

“Geri çekil!.. Paravananın gereği yok! Arkadaşına engel oluyorsun!”

‘Ah bir bitse şu oyun!..’

Aktörler, kenetlenmiş dişlerle rol yapar, kelimeleri makine gibi çabuk çabuk söylerler... Rejisör karışmaya kalkışır... Ama elleriyle, çaresizlik gösteren birtakım hareketlerden başka bir şey yapamaz! Alnında biriken terlerini siler.

Aktörler hiç konuşmadan tiyatrodan ayrılırlar. Sokağa çıkıp da temiz havaya kavuşunca, ördek gibi yalpalaya yalpalaya yollarına devam ederler.

Yazar, gözleri yerde, omuzları, sanki deminki gürültü patırtısının yükü altında çökmüş, evine koşar. Yarın gece ilk temsil verilecektir. Olsun. Artık hiçbir şey umurunda değildir.

Ama bütün bu çekilen eziyetlere, sıkıntılara, işkencelere rağmen herkes bir başka genel provayı dört gözle bekler. Ve ey siz yazarlar, oyuncular, regisörler ve elektrikçiler, genel prova hepiniz için bir çeki taşı, kapkara bir gün olmakla birlikte, gene de bugünü dört gözle, büyük bir özlemle beklersiniz! Çünkü genel prova da öylesine yorulur bitersiniz ki, bundan duyduğunuz haz ve kana kana tattığınız mutluluk sonsuzdur.

BİR OYUNUN İLK GECESİ (PRÖMİYER)

BİR oyunun ilk gecesi, o oyunun olay halini aldığı o uğursuz andır. Son provaya kadar piyeste bir yeri değiştirmek, onu kurtarmak eldedir. İlk temsile kadar piyes, henüz üzerinde çalışılan bir eser halinde kalmakta devam eder. Prömiyer, her şeyi kadere bırakmak için verilmiş kesin, korkunç bir karardır. Ya devlet başa, ya kuzgun leşe!.. Bu, rejisörle yazarın kendi iradelerini egemen kılmaya çalışmaksızın, kesin olarak her şeyi, yabancıların eline verdikleri andır. Ne yazar ne de rejisör, hayatlarında hiçbir zaman, mesela kuruması için bir kenara koyduğu masanın çevresinde bilgiç bir tavırla parmaklarını gezdiren ve avucu ile üstünü sıvazlayarak, “Evet, gerçekten güzel olmuş!..” diyen bir marangozun gönül kandırıcı sevincini duymaz...

Piyenin ilk oynanacağı günün sabahı, genel prova yapılır. Aktörler, ilk temsil arifesinde yorulmamak ve seslerini bozmamak için fısıltı halinde konuşurlar. Metni, âdeta evin içinde bir ölü varmış gibi hazin bir eda ile okurlar... Tiyatronun derinliklerinde, hareketsiz, belirsiz bir sessizlik hüküm sürer. Artık hiçbir şeyi değiştirmek kabil değildir. Bu, sonun başlangıcıdır.

Bilindiği üzere, bir gelenek olarak eserin ilk temsiline belli kişiler gelir... Öyle insanlar vardır ki, bunlar yalnız piyeslerin ilk temsiline gelirler. Derler ki, bunlar tiyatroya olan aşırı sevgilerinden ötürü bunu yapıyorlarmış. Kim bilir, belki de sadece merak yüzünden veya ikiyüzlülüklerinden ya da tuvaletlerini göstermek, ahbablarını görmek gibi bir maksatla böyle davranıyorlardır. Bil-

mem ama, bana öyle geliyor ki, bunlar bilinçsiz ve tabiata aykırı sertliklerinden ötürü bunu yapıyorlar.

Bunlar sahnede olup bitecek ve her dakika bir şeyin koparak, her şeyin mahvolabileceği korkunç birtakım durumlarla kendilerini afyonlamak için tiyatroları izlerler. Bunlar piyesin ilk temsiline, Eski Roma'da yırtıcı hayvanların mücadelesini veya hut ilk Hıristiyanlara yapılan işkenceleri seyre gider gibi giderler... Bir mahkûmun heyecan ve acılarını seyretmek ne tuhaf bir zevk!..

İlk temsili seyre gelen halk, gürültü ile yerlerine otururken, piyesin yazarı, midesinde tuhaf ve dayanılmaz bir duygu ile tiyatronun içinde sağa sola koşar... Makyajlı aktörler, perdenin deliğinden seyircileri dikiz ederler, bağırsak iltihabından ya da mide bulantısından acı çekerler, kendilerine verilen peruğun uymadığından, elbiselerin iliklenmediğinden yakınır ve çekişirler. Terzi ile birlikte, bir odadan öteki odaya koşup dururlar. Çünkü herkesin bir eksiği vardır. Rejisör aksıra tıksıra sahnede dolaşır. (Çünkü ilk perdenin dekorları için gereken bilmem hangi şey henüz imalathaneden gelmemiştir.) Öfke ile aktörleri susturur ve sahneye bir sandalye sürükler. Terzi, elinde bir kostüm olduğu halde, odasına koşar; rejisörün yardımcısı, son defa olmak üzere, artist odalarının kapılarını çalar, vestiyeri ve büfeyi dolaşır. Yangın söndürme ekipleri yerlerini alır. Perdecı, dekoratörle kavga eder; nihayet, oyunun başlamasına üç dakika kala, birinci perde dekorunun eksik olan parçası gelir.

Eğer şu anda seyirci salonunda oturan ve saatlerinize bakarak, "Artık oyun başlayabilir!.." diyen sizler, kulağınızı perdeye dayarsanız, çekiç seslerini ve şu boğuk konuşmaları duyarsınız:

"Bunu ne yapacağız?.."

"Vidayla tutturacaksınız!"

"Buraya değil, hayvan!"

"Buraya konacak, meşe odunu!"

"Hey elektrikçi, koridordaki ışıkları söndürüver!"

"Perdecı, Allah belanı versin, yazı masasının anahtarı nerede?"

“Siz burada ne arıyorsunuz?”

“Allah aşkına elinizi çabuk tutun!..”

“Şu telefonun nesi var, bir bakıver!..”

“Yavaş ol, kulisler düşüyor.”

“Orada ne olmuş?”

“Çabuk, çabuk!”

“Hay seni şeytanlar alsın!..”

“Başlıyoruz!”

“Dınnn!..” Perdenin açılacağını müjdeleyen birinci gong. Seyirci salonu zifirî bir karanlığa boğulmuştur. Salonda bir çıt bile yok. Son çekiç vuruşları duyulur: Yere düşen bir mobilyanın iniltileri gelir ve şu fısıltı kulağa çalınır:

“Nihayet buradan defolup gidecek misiniz?”

“Şu çıtaı kesiverin!..”

“Bırak öyle dursun.”

“Aman biraz çabuk olun!..”

“Dınnn!..” Perde açılır, pırıl pırıl yanmakta olan sahne, bir kama gibi karanlığın içine saplanır. Sahnede Klara durmaktadır. (Klara, kaş göz arasında istavroz çıkarır.) Klara’nın arkadaşı (alnında iri soğuk ter taneleri vardır, ama seyirciler bunu fark etmez) sahneye çıkar ve şapkasını başından çıkarıp atar. Fakat masanın üstüne değil de koltuğun üstüne atar.

“Günaydın Klara!” diye söze başlar ve irkilir. Çünkü söze, “Başımdan hiç beklenmedik, tuhaf bir şey geçti!..” diye başlaması gerekirdi.

Klara arkadaşının bu biçim söze başlamasından fena halde ürkmüş, her yanı buz kesilmiştir. Ama durumu idare etmesi gerekir. Büyük bir cesaretle:

“Günaydın!” cevabını verir.

Suflör, durmadan:

“Başımdan hiç beklenmedik, tuhaf bir şey geçti!..” sözlerini fısıldar.

Aktör hatasının farkındadır. Ama bu sözlere geçmek için uygun bir fırsat arar. Ve hemen piyesteki olay gereğince, şimdi

zamanın gün olmayıp gece olduğunu hatırlar. Klara, büyük bir öfke içinde:

“Başla yahu, başla!” diye fısıldar.

Aktör:

“Hımm... Evet... Ne diyecektim.”

Klara yardımına koşar:

“Dostum, sersemliğine bakılırsa, başına tuhaf bir iş gelmiş olacak?”

Aktör büyük bir sevinçle:

“Evet,” der, “başıma gerçekten hiç beklenmedik bir şey geldi.”

Klara, piyeste yazılı olan gerçek metne dönerek:

“Ne geldi başına?” diye sorar.

Ölümden beter bir korku içinde geçen dakikalardan sonra, yazarın oturmakta olduğu locadan, ferahlığı belirten bir “Oh!” sesi yükselir. Durum kurtarılmıştır, ama yazar elleriyle locanın kenarına yapışmış ve:

“Durun!.. Yanlış oynuyorsunuz! Baştan başlayın...” sözleriyle seyirci salonuna atılmaya hazır bir halde oturmakta devam eder.

Derken, yavaş yavaş rahatlar. Sahnede konuşma su gibi akar. Birkaç dakika sonra Klara, koltuğa oturmak zorundadır. Oysa aksi gibi, şu serseri aktör, sanki başka koyacak yer bulamamış gibi, şapkasını koltuğun üstüne atmıştı. Klara tabii şapkanın üzerine oturacak ve birinci perdenin canına okuyacaktır. Aman Yarabbi, bunu nasıl önlemeli? Korkudan yazarın avuçları terlemeye başlar. Artık koltuktaki uğursuz şapkadan başka hiçbir şey görmez, hiçbir şey işitmez olur. Felaket dakikası ağır, ama kesin adımlarla yaklaşmaktadır. Yazar düşünür: ‘Ne olur seyirci salonunda, şu anda bir panik çıksa veya biri, “Yangın var!” diye haykırırsa!’

Klara’nın koltuğa oturmasını gerektirecek replik gittikçe yaklaşır... Oh, soğukkanlılığını koruyan eşsiz Klara!.. Klara, sanki hiçbir şey yokmuş gibi, şapkayı koltuktan kaldırmış ve koltuğa oturmuştur. Ama şapka elindedir. Acaba bunu ne yapacaktır? Sakın perdenin sonuna kadar bunu elinde tutmaya kalkmasın? Niye

sanki onu masanın üstüne koymuyor? Oh, nihayet! Şapkayı masanın üstüne koydu. Ama pek de iyi bir şey olmadı. Yazar seyircilere bir göz attı: Öksürenler, burnunu silenler var. Görünüşe göre hiç kimse şapka felaketinin farkına varmamıştır. Yazar yeniden başını sahneye çevirir. Ama ne oluyor? Konuşma neden bu kadar uzadı? Yazarı ateş basar. Konuşmalar, dayanılmayacak kadar uzun. Hep konuşma, hareket dersin hiç yok! Yazar, dehşetinden ölüm terleri dökmeye başlar. Burasını kısaltmak gerekiyormuş, hiç de iyi bir etki yapmıyor... Bu konuşma, oyunun bütün yürüyüşünü ağırlaştırıyor. Ayağa kalkıp:

“Biraz bekleyin, ben şimdi piyesi kısaltırım!..” diye bağırması gerek.

Allaha şükür, geçti... Şimdi, bütün olup bitenleri açıklayacak, piyesin anahtarı niteliğinde bir konuşma var. İki üç sayfalık kısa, ama önemli bir konuşma! Ondan sonra: kurtuluş!..

Fakat yazar donakalır. Sahnede Katya görünür. Oysa Katya, bu önemli konuşmadan beş dakika sonra sahneye çıkacaktı. Ne yapmalı?

“Perdeyi indirin!.. Perdeyi indirin!..” diye bağırmak istediye de korkudan boğazı kurumuş. Sesi çıkmaz. Sahnedeki her iki aktör de şaşırılmışlar. Ama Katya, hiçbir şey olmamış gibi kendi rolünü okumaya başlar. Öteki aktörler de rahatça bir nefes alırlar... Onlar da zahmetsizce kendi rollerini oynamaya başlar... Ama piyesten üç sayfa atlanmış. Piyenin bundan sonraki yürüyüşünü anlatmaya yardım edecek anahtarlar kaybolmuştur. Şimdi artık kimsecikler piyesi anlamayacaklar... Kimse piyeste savunulan tezin farkında olmayacak... Bu durumda her şey altüst oldu demektir. Yazar büyük bir üzüntü içinde, ‘Bu üç sayfa olmadan piyesin anlamı yok...’ diye düşünür. Şu Katya ne yapmıştı? Nasıl olmuştu da onun vaktinden önce sahneye çıkmasına müsaade etmişlerdi? Bu saygısızlığa, bu manasızlığa içerleyen halk neredeyse ıslığa, yuhalara başlayacaktır! En küçük bir çocuk bile böyle bir sahnede ne anlam, ne maksat, ne de amaç bulunduğunu anlamakta zorluk çekmez! Rejisör niye oyunu kesmiyor? Yazar kaç-

mak bakışlarla halka bakar. Seyirciler, büyük bir ilgisizlik içinde burunlarını siliyor, öksürüyor, yer yer de gülüyordur. Anlaşılan Katya başarı sağlamıştır. Yuhalar ve ısıklar herhalde perdenin bitiminde başlayacak demektir... Ah, yer yarılsa da yazar yerin dibine batsa!.. Buna ne kadar sevinirdi!..

Yazar locadan fırlayıp kulis arasına koşar, büyük bir umutsuzluk içinde, 'Kimsenin yüzüne bakacak halim kalmadı!' diye düşünür ve artist odalarından birine saklanarak oturur, elleriyle başını tutar ve 'Evet, her şey mahvoldu!' diye düşünmekte devam eder.

Aradan birkaç saat veya birkaç dakika geçtikten sonra yazar, ne de olsa gene başını kaldırır. Ne oluyor? Kıyılara çarpıp dönen su şırıltısını andıran birtakım sesler duyuluyor! Su şırıltısı şiddetleniyor, korkunç bir gürültü halini alıyor... Birisi, bomba gibi, artist odasına giriyor:

"İşte yazar!"

Biri elinden yakalıyor ve arkasından sürüklüyor. Her taraftan ona eller uzanıyor. Onu bir yerlere sürüklüyorlar... Ayakları doluyor, sendeliyor, sallanıyor... Bu halden hiçbir şey anlamıyor, kendini savunuyor... Ellerinden kurtulmaya çalışıyor... Ama onu bir yerlere itmeye, sürüklemeye devam ediyorlar. Nihayet yazar, bir mermi gibi sahneye fırlar. Katya ile Klara, terli parmaklarıyla onu ellerinden tutarlar ve sahnenin ta önüne kadar sürüklerler... Aşağıda, şelale şırıltısını andıran müthiş bir gürültü kopar. Yazar, çevresinde binlerce yüz, binlerce göz görür... gülümsemeye çalışır... ve hiç durmadan reveranslar yapar...

Perde kapanır, su şırıltısı zayıflar gibi olur... Derken perde gene açılır. Yazar hızla ellerini Katya ile Klara'ya uzatır... Ama şimdi sahnede bir başına, yapayalnız bulunduğu hisseder... binlerce göz ona bakar... tekrar reveranslar başlar. Fakat bu ona, bir mankenin hareketi gibi gelir, gülünç görünür... Ama gene de sağa sola, yukarı aşağı reveranslar yapmaya devam eder... Birkaç adım geri gider... Kulis arasında, bildik bilmedik bir sürü insan ellerini sıkar, onu kutlar. Perde bir defa daha açılır. Yazarı yine sahneye

iterler... O, elleriyle kulis arasını işaret ederek, başarının aktörlere ait olduğunu anlatmak ister.

Nihayet kendini kulis arasına atar... Bir paçavra gibi gevşek ve tamamıyla gereksizdir. İşçiler, hızla dekorları taşımakla meşguldürler... Yazar, her adımda herkese engel olmaktadır. Rejisör:

“Çabuk!” diye haykırmaktadır.

Yazar onu kucaklar:

“Eşsiz bir başarı değil mi?”

Rejisör, soğuk bir eda ile:

“İyi ki böyle oldu!” diye cevap verir.

Yazar, rejisörün düğmesiyle oynamaya başlayarak, muzaffer bir eda ile:

“Bana bak,” der. “Klara, pekâlâ koltuğun üstündeki şapkaya oturabilirdi. Ne kadar korktum; seyirciler alaya başlayacaklar, gülecekler diye ödüm patladı.”

Rejisör:

“Ben burada gülünecek hiçbir şey görmüyorum,” der. Sonra işçilere dönerek, “Biraz çabuk olun,” diye çıkışır, “bu gidişle bu iş bitmez!..”

Kendini gereksiz hisseden yazar, aktörleri tebriğe koşar. Jönp-römiye yemek yemekle meşguldür. Yazarın tebriklerine büyük bir alçak gönüllülükle:

“Bu da rol mü sanki?..” cevabını verir.

Klara ile konuşmak kabil olmaz. Çünkü kızcağız entarisini çiviye taktırmıştı. Katya’yı odasında ağlar bulur. Rejisör, az önce kendisini haşlamıştı. Katya:

“Metinde aynı cümle iki defa tekrarlanıyorsa suç benim mi sanki?” diye dert yanıyor... Yazar onu yatıştırmaya çalışır... Ama Katya’nın üzüntüsü sonsuzdur:

“İlk temsilde beni böyle kırarsa bundan sonra ben oyuna nasıl devam edebilirim?”

Yazar, gene onu yatıştırmaya çalışır:

“Metinde bir eksiklik olduğunun kimse farkında olmadı!”

Yazar bu konuda tahmin ettiğinden de fazla haklıydı. Gerçekten de hiç kimse, birinci perdede en önemli bir yerin, âdeta anahtar niteliğindeki bir yerin atlandığını fark etmemişti. Bu gibi ufak tefek şeyler, genel olarak farkına varılmadan geçer gider.

Perde açılır. Oyunun ikinci perdesi başlar. Yazar, karanlık kulis aralarında, ayakları elektrik kablolarına, tuhaf birtakım direklere takıla takıla, sendeleye sendeleye koşar. Nihayet, ikinci perdeyi kulis arasından seyretmeye karar verir. Fakat kulis arasında sadece tiyatronun teknik personeli vardır: terzi, elektrikçi, berber, hizmetçiler... Bunların karıları, çocukları... Bunlar, yemek yiyor, piyesle alay ediyor, birbirleriyle şakalaşıyorlardır. Yazar, bunların arasından kendine bir yol açar. Sahnede olup bitenleri görebilmek için parmakları ucuna kalkar. Ama bunun yerine, mavi ceketli iki adamın şöyle konuştuklarını duyar:

“Ne can sıkıcı bir piyes!”

“Çok uzun da ondan.”

“Gece yarısından önce eve dönemeyeceğiz.”

Bumm! Biri, bir demir parçasını düşürür. Oysa, tam bu sırada, sahnede bir sevişme olayı geçmektedir.

Hiç kimseye gerekli olmayan yazar, kunduralarını gıcırdatmaya çalışarak ve parmakları ucunda yürüyerek bu labirentten çıkar, temiz havaya kavuşur.

Vakit gecedir. Sokaklarda az insan vardır. Tramvaylar gürültü çıkararak gelip geçerler.

O, hayatında hiçbir zaman kendini böylesine yalnız, yapyalnız hissetmemişti. Oysa arkasında şöhreti yavaş yavaş doğmakta idi.

BİR PİYESİN DEĞERİ

BİR piyesin ilk temsilinden sonra herkes gibi eserin yazarı da, eserinin sonucu üzerine büyük bir kuşku içindedir: Eser başarı sağladı mı, sağlamadı mı?

Temsilden sonra halk, “Yazarı isteriz!” diye bağırdı, bağırdı ama, bundan ne çıkar, belki, ne biçim adamdır, bir görelim diye sahneye çağırmışlardır. Belki de zavallının gönlü hoş olsun, diye bağırmışlardır. Ya da paramızla bize bu kadar saçma dinleten nasıl bir canavardır, diye sahnede görmek istemişlerdir. Belki de hevesini kırmayalım, benzerleri arasında utandırmayalım diye acıdıklarından bağırmışlardır.

Yazarın sahnede görünmesinden sonra dostlarıyla görüşüp konuşmaları başlar. Kuşku içinde, tanıdıklarının gözlerinden, bakışlarından mana çıkarmak ister ve dostlarının şu sözleriyle karşılaşır:

“Kim bilir ne kadar sevinçlisinizdir!”

“Ben sizin yerinizde olsaydım birinci perdeyi biraz kısaltırdım.”

“Ama sanatçılar ne güzel de oynadılar.”

“Doğrusu tebrik ederim.”

“Bana öyle geliyor ki üçüncü perde çok uzun, onu biraz, biraz değil iyice kısaltmak gerek.”

“Bu piyesi büsbütün başka bir biçimde oynamak gerek.”

“Ben piyesin sonunu öyle bitirmezdim, büsbütün başka türlü yazardım.”

“Piyenin son iki perdesi dayanılmayacak kadar can sıkıcıydı.”

“Bence en güzel yeri ikinci perdeyle sonuydu. Baş tarafı uyutucuydu.”

“İkinci perde gerektiğinden çok uzun, iyice kırılmak ister, kırılmak değil budanmak hatta...”

“Bütün kalbimle sizi tebrik ederim, eleştirilerimi sırası geldikçe birer birer söyleyeceğim.”

Bütün bu dostlarından işittiklerini, düşünce süzgecinden geçiren yazar, hâlâ güvensizlik ve kuşku içindedir. Hakkı da yok değil. Söylenen sözleri siz de duydunuz. Hakkında böyle sözler söylenen bir piyes, gerçekten de başarılı mıdır, yoksa değil midir?

Ertesi sabah erkenden bütün gazeteleri satın alan yazarın tüm umudu, hiç olmazsa eleştiricilerden piyesinin başarı kazanıp kazanmadığını öğrenmektir. Gazetelerdeki yazıları birlikte okuyalım:

Piyenin konusu üzerine

Birinci gazete: “Piyeste bir konu olduğu muhakkak, ama neresinde?”

İkinci gazete: “Piyenin konusu çok güçlü.”

Üçüncü gazete: “Piyeste konu diye bir şey yok.”

Dördüncü gazete: “Böyle güçlü bir konu bulmak piyes yazmak demek değildir.”

Sahneye konuluşu üzerine

Birinci gazete: “Piyenin sahneye konuluşu çok kötü.”

İkinci gazete: “Piyes büyük bir itina ile sahneye konmuş, rejisör bir esere ne katabilirse bu piyeste hepsini katmış.”

Üçüncü gazete: “Böyle güçlü bir konu, güçlü bir rejisörün elinde işlenseydi, başarı muhakkaktı.”

Baş kadın rolünü oynayan sanatçı üzerine

Birinci gazete: “Güzelliği kadar oyunu da güçlüydü.”

İkinci gazete: “Bu role iyi hazırlanmadığı belliydi.”

Üçüncü gazete: “Rolünü daha kavramamıştı bile.”

Dördüncü gazete: “Rolünü içten gelen bir duyguyla yaşıyordu. Sarı saçları masumiyetinin belirtisiydi.”

Beşinci gazete: “Siyah saçlarının büyüğü kadar oyunu da güçlü idi.”

Altıncı gazete de baş kadın rolünü Bayan A.A.’nın oynadığını iyi bildiği halde inadına şöyle yazıyordu: “Bayan B.B. baş kadın rolünde bir harikaydı.”

Dekorlar üzerine

Birinci gazete: “Piyese çok uygundu.”

İkinci gazete: “Dekorun renkleri sarı olmamalıydı.”

Üçüncü gazete: “Piyesin ne konusuna ne de karakterine uyan bir dekordu.”

Dördüncü gazete: “Dekoru biraz olsun kurtaran, renginin sarırlığıydı.”

Beşinci gazete: “Dekor başlı başına bir harikaydı.”

Oyun üzerine

Birinci gazete: “Her zaman olduğu gibi büyük bir anlayışla oynandı.”

İkinci gazete: “Düzensizlik piyese iyi çalışılmamasından ileri geliyordu.”

Üçüncü gazete: “Oyun berbattı. Rezalet.”

Dördüncü gazete: “Oyun başlı başına bir harika.”

Beşinci gazete: “Ortada oyun diye bir şey yoktu.”

Seyircinin ilgisi üzerine

Birinci gazete: “Piyes halkı çok etkiledi.”

İkinci gazete: “Halkın böyle bir piyesi bu kadar hararetle karşıladığı görülmemiştir.”

Üçüncü gazete: “Bu berbat piyes halkın sürekli ısıklarıyla sona erdi, biz de kurtulduk.”

Dördüncü gazete: “Kötü bir piyesin halk üzerinde iyi etki bırakması pek tabii olarak beklenemezdi.”

Beşinci gazete: “Zaten piyes bu başarısını, kendi özündeki değerle önceden sağlamıştı.”

Bütün bu okuduklarından ve daha önce işittiklerinden yazarın kendisi de eserin başarı sağlayıp sağlamadığı konusunda kesin bir yargıya varamamıştır.

Şimdi bütün umudu bir noktada kalmıştır, o da eserin temsil sayısı. Yani eseri çok oynanırsa “değerli” demektir. Hemen programdan kaldırılırsa “değersiz”. O böyle düşünürken, tecrübeli iki tiyatro kurdu kendisine bunun da bir anlamı olmadığını, bu konuda da çelişik iki düşünce bulunduğunu söylediler:

1. Çok oynanan piyes en değersiz eserdir. Halk anlamadığı ve beğenmediği için az oynanan eser değerlidir.
2. Halk eserde değer bulsaydı, beğenseydi, eser hiç ikinci gün sahneden kaldırılır mıydı?

Piyes yazarı, birbiriyle çelişen bu iki düşünceyi işittikten, eleştiricilerin yazılarını okuduktan ve dostlarının söylediklerini dinledikten sonra, şimdi eserine “değerli” mi yoksa “değersiz” mi diyecek?*

* Aslını bulamadığımız bu hikâye, “Bir Oyunun İlk Gecesi” ile ilgili görüldüğünden, *Türk Tiyatrosu* dergisinde yayımlanan ve bugünkü dile uygulanan Sayın Servet Moray çevirisinden alınmıştır. –çev.

GİZLİ EVRAKIN ÇALINMASI

SABAHIN üçünde garnizonun telefonu çaldı:

“Ben, Albay Hampl. Genelkurmaydan. Hemen şimdi gizli servisten iki kişi gönderin! Evet. Yarbay Vırzal’a da haber veriniz! Evet, evet... Şu haber alma servisindeki Vırzal. Susunuz!.. Orası sizi ilgilendirmez! Evet. Hemen bana gelsin! Hemen şimdi, geceleyin. Otomobile binsin gelsin!..”

Bir saat sonra Yarbay Vırzal geldi. Olay, şeytanın bucağında, şehir banliyösündeki villalardan birinde geçiyordu. Gelen yarbayı, yaşlıca, sivil elbiseli, daha doğrusu ayağında sivil pantolon, sırtında sadece gömlek bulunan, çok sinirli biri karşıladı:

“Sormayın yarbay, başıma çok kötü bir iş geldi. Oturunuz dostum. Evet, başıma berbat, çirkin, pis, mendebur bir iş geldi. Mesele şu: Geçen gün kurmay başkanı bana bir evrak verdi ve ‘Hampl,’ dedi, ‘bunu evinde incele! Bu işi ne kadar az kimse öğrenirse o kadar iyi olur. Bu meseleden kimseye söz etme! Haydi bakalım. Sana izin de veriyorum. Evinde otur, ama dikkat et!’”

Yarbay Vırzal ilgi ile sordu:

“Peki, bu evrak neymiş?”

Albay Hampl bir an için duraksadı, sonra:

“Tabii senin bunu bilmede bir sakınca yok,” dedi. “Bu ‘V’ şu-besiyle ilgili bir evraktı.”

Yarbay Vırzal:

“Yaa, öyle mi?” dedi ve çok ciddi bir tavır takındı. “Peki sonra ne oldu?”

Albay şaşkın bir halde sözüne devam etti:

“Dün bütün gün bu evrak üzerinde çalıştım. Ama gece olunca bu uğursuz vesika başıma bela kesildi. Onu masanın üzerinde bırakmak doğru olmazdı. Tabii bende yanmaz kasa da yoktu. Biri bu vesikanın bende olduğunu haber alsa, benim de vesikanın da canına okurdu. Birinci gece onu yatağımın içinde, yatak çarşafının altında gizledim. Ama sabahleyin evrakın görülecek bir hali vardı: Kâğıt, âdeta üzerinden bir sığır yuvarlanmış kadar buruşmuştu.”

Yarbay:

“Tahmin ederim,” dedi.

Albay içini çekerek sözüne devam etti:

“Kâğıt nasıl buruşmasın, karım benden şişman!.. İkinci gece karım bana şöyle bir öğüt verdi: ‘Biliyor musun ne yaparsın,’ dedi, ‘kâğıdı şu bizim makarna kutusuna gizler, kutuyu da kiler odasına korsun. Ben kiler odasını daima kilitli tutar, anahtarı da üzerimde taşıyım. Bu gizli belgenin kiler odasında olduğu kimsenin aklına gelmez!’ Karımın ileri sürdüğü bu düşünceyi beğendim.”

Yarbay Vırzal, albayın sözünü keserek:

“Sizin kiler odasındaki pencerenin camları iki katlı mı, yoksa bir katlı mı?”

Albay yerinden fırlayarak:

“Hay Allah belasını versin,” diye bağırdı. “Bu hiç aklıma gelmemişti. Kiler odasındaki penceremiz basbayağı bir penceredir. Ben en karışık ihtimalleri hatırıma getirdiğim halde pencereye bakmayı akıl edememiştim. Neyse... konumuza gelelim. Gece yarısı, saat ikiye doğru karım, hizmetçinin aşağıda bağırmakta olduğunu duymuş. Meselenin ne olduğunu anlamak için aşağı koşmuş. Hizmetçi Mari ise durmadan, ‘Kiler odasında hırsız var!’ diye bağırıp duruyormuş. Karım anahtarı almak ve bana haber vermek üzere tekrar yukarı çıkmış... Ben meseleyi öğrenir öğrenmez hemen yataktan fırladım ve soluğumu kiler odasında aldım. Bir de ne göreyim: Kiler odasının camı kırılmış, içinde vesika bulunan kutu erenlere karışmış, tabii hırsız da sırra kadem basmış... İşte mesele bu.”

Yarbay Vırzal parmaklarıyla trampet çalıyordu, sordu:

“Albayım, bu vesikanın evinizde bulunduğunu bilen var mıydı?”

Albay kollarını açarak:

“Bilmiyorum dostum,” dedi. “Bu namussuz casuslar her şeyi öğrenebilirler.”

Albay sözünün bu noktasında karşısındakinin mesleğini düşünerek biraz bozuldu ve deminki sözlerini düzeltmeye çalıştı:

“Yani demek isterim ki onlar çok zeki, çok akıllı insanlardır. Ama sizi namusumla temin ederim ki, ben bu vesikadan kimseye söz etmedim. Sonra, benim bu vesikayı makarna kutusuna koyduğumu da kimsenin bilmesine imkân yoktur.”

Yarbay, laf arasında soruyormuş gibi yaparak:

“Peki, siz bu vesikayı şu teneke kutuya nerede koydunuz?”

“Burada, şu masa başında.”

“Bu sırada teneke kutu nerede duruyordu?”

Albay durumu hatırlamaya çalışarak:

“Durun bakayım,” dedi. “Ben işte şuracıkta oturuyordum. Teneke kutu da önümde duruyordu.”

Yarbay dirseklerini masaya dayadı ve dalgın dalgın pencereden dışarı bakmaya başladı. Sabahın alacakaranlığında, karşıda külrengi-kırmızı bir villanın silüeti beliriyordu.

Yarbay hazin bir eda ile sordu:

“Şu karışık evde kim oturuyor?”

Albay yumruğuyla masaya vurdu:

“Hay Allah belasını versin! Bak, ben bunu hiç düşünememiş-tim. Durun bakayım, orada galiba bir Yahudi, bir banker oturuyor... Vay canına yandığım... Şimdi yavaş yavaş anlamaya başlıyorum. Vırzal, galiba heriflerin izine düştük.”

Yarbay:

“Sizin kiler odanızı görmek isterdim,” dedi.

“Rica ederim buyurunuz!.. İşte burası. Teneke kutu da şu gördüğünüz yüksek rafta duruyordu.”

Yarbay eldivenlerini ellerine geçirdi ve oldukça yüksekte bulunan kiler odasının penceresine tırmandı. Pencereyi muayene ederek:

“Keski ile delinmiş,” dedi. “Çerçeve yumuşak bir ağaçtan yapılmış. Bir çocuk bile bunu delebilir.”

Bahçenin parmaklıklarının dışında iki süngülü er nöbet bekliyordu. Yarbay:

“Nöbetçi misiniz?” diye sordu. “Çok güzel. Bir kez de pencereyi dışarıdan inceleyelim. Yeni bir emre kadar evden dışarı çıkmamanızı rica ederim.”

Albay:

“Peki, peki,” dedi. “Ama müsaadenizle sorabilir miyim: Niçin?”

“Eğer, şey... Yani her ihtimale karşı... Bu iki nöbetçi tabii burada kalacak...”

Albay buz gibi oldu:

“Anlıyorum,” dedi. “Bir kahve içmez misiniz? Karım hazırlasın!”

Yarbay kısaca:

“Şimdi sırası değil,” dedi. “Bu belgenin çalındığından kimseye söz etmeyiniz! Tabii ifadeye çağırdıkları zaman başka! Hizmetçiye de, hırsızın sadece bir konserve kutusu çaldığını söylersiniz!..”

Albay büyük bir umutsuzluk içinde:

“Bana bak,” dedi. “Sen bu vesikayı bulacaksın, değil mi?”

Yarbay:

“Çalışacağım,” dedi ve albayı selamlayarak çıkıp gitti.

Albay Hampl o sabah, canlı bir keder halinde oturuyordu. Bazen iki subayın gelerek kendisini tutukladıklarını kuruyor, bazen de Yarbay Vırzal'ın, şimdi o muazzam haber alma örgütünü nasıl harekete getirdiğini gözleri önünde canlandırıyordu.

Karısı belki yirminci sefer:

“Karloşa,” diye ona seslendi, “bir şeyler yemez misin?..”

Kadın bir sakınma tedbiri olarak albayın tabancasını hizmetçinin bavuluna saklamıştı.

Albay:

“Beni rahat bırak,” diye ona çıkıştı. “Bana öyle geliyor ki, şu karşımızdaki banker her şeyi görmüştür.”

Karısı sadece içini çekmekle yetiniyor ve ağlamak için zaman zaman mutfağa giriyordu.

Bu sırada birdenbire kapının zili çalındı. Albay, kendisini tutuklamaya gelecek subayları askerce karşılamak üzere ayağa kalktı. İçinden de, ‘Beni tutuklamak için acaba kimi gönderebilirler?’ diye düşündü. Ama subayların yerine odaya siyah resmî şapkalı, kırmızı saçlı biri girdi ve beyaz dişlerini göstererek dostça sırıttı:

“Affınızı rica ederim, efendim,” dedi. “Ben Piştora. Sizin bölge polis karakolundan.”

Albay, almış olduğu esas vaziyeti değiştirerek:

“Ne istiyorsunuz?” dedi.

Piştora, kendisine özgü bir laubalilikle tekrar sırtarak:

“Sizin kiler odasının soyulduğunu işittik de efendim...” dedi.

Albay:

“Peki, bundan size ne?” diye çıkıştı.

Piştora:

“Af buyurun albayım,” dedi. “Burası bizim bölgemizdir. Hizmetçiniz bu sabah fırında, kiler odanıza hırsız girdiğini söylemiş. Ben de durumu komisere anlattım ve bu işi bir inceleyeyim dedim.”

Albay, polisin yardım teklifini reddetti:

“Uğraşmaya değmez!.. Çalınan şey, sadece bir makarna kutusudur.”

Piştora, kendi kendine konuşur gibi:

“Tuhaf,” diye söylendi. “Daha başka şeyler çalmamış olması çok tuhaf!..”

Albay acı acı:

“Evet, pek tuhaf,” diye tekrarladı. “Ama bunun sizin için ne önemi var?”

Piştora, ani bir buluşun sevinciyle:

“Herhalde onu biri ürkütmüş olacak,” diye bağırdı.

Albay, polisin sözünü keserek:

“Güle güle dostum,” dedi.

Piştora, inanmaz bir gülümseyişle karşı çıktı:

“Af buyurun,” dedi, “gitmeden önce şu sizin kiler odasını bir görmek isterdim.”

Albay ilkin bir parlayacak oldu ama sonra kaderine boyun eğerek:

“Peki, gidelim,” diye homurdandı. Ve Piştora’yı kiler odasına götürdü. Piştora, sevinçli bir heyecanla dar kiler odasını gözden geçirdi. Gene aynı sevinçle:

“Pek tabii,” diye söylendi, “keski ile pencereyi oymuş... Demek ki bu, ya Papek’in ya da Anderlık’ın marifetidir.”

Albay yüksek sesle:

“Kimin, kimin?” diye sordu.

“Evet, bu ya Papek’in ya da Anderlık’ın işidir. Ama Papek galiba kodestedir. Yalnız cam kırmış olsalardı o zaman bu işi Dundra, Loyza, Novak, Gosička veya Kliment’ten birinin yaptığını kabul edebilirdik. Ama bu durumda bu iş, olsa olsa Anderlık’ın marifetidir.”

Albay:

“Sakın yanılmış olmayasınız?” diye mırıldandı.

Piştora birdenbire ciddi bir eda takınarak:

“Bölgemizde yeni bir gece işçisinin türediğini mi sanıyorsunuz? Hayır, ben ihtimal vermiyorum. Gerçi Mertel de keski ile çalışıyor, ama o hiçbir zaman kiler odalarına sokulmaz. O daha çok abdesthane pencerelerini söker ve çamaşır aşırır.”

Piştora beyaz dişlerini göstererek ekledi:

“Ben bir defa şu Anderlık’a başvurayım, bakalım ne çıkacak?”

Albay alaycı bir eda ile:

“Ona benden de selam söyleyiniz,” dedi.

Kendi üzüntüsüyle baş başa kalan albay, ‘Şaşılacak şey doğrusu,’ diye düşündü. ‘Şu polislerimiz ne kadar da beceriksiz insanlar! Hırsızın parmak veya ayak izlerini aramaya kalksaydı, eh neyse derdim. Hiç olmazsa bu davranışta bir meslek usulü var.

Ama işi bu biçimde düşünmek ne kadar budalaca bir davranış! Uluslararası casusluk işleriyle uğraşmak nerede, bizim polisimiz nerede? Acaba Vırzal ne yapıyor? Bunu bilmeyi çok isterdim.’

Yarım saat kadar uğraştıktan sonra nihayet aradığı numarayı bulabildi. Yumuşak, nazik bir sesle:

“Alo, ben Hampl,” dedi. “Affını rica ederim. Ne haber?.. Telefonda hiçbir şey söylemeyeceğini biliyorum. Ama işte, bir kelimecik olsun söylemez misin? Bulunup bulunmadığını... Aman Yarabbi, demek hâlâ hiçbir şey yok... Bunun çok çetin bir iş olduğunu biliyorum. Bir dakika Vırzal, senden bir ricam var. Tamamıyla kişisel bir şey. Şimdi hatırıma geldi... Bu hırsız bulacak olana kendi paramdan on bin vermeye hazırım. Ne yapayım ki, bende bundan fazlası yok... Evet, evet biliyorum, ama ben bunu kendim vereceğim... Şahsıma ait bir iş... Yahut bu parayı özel dedektifler arasında paylaştırırız. Olmaz mı?.. Tabii sen bunu bilmemiş olursun! Ama Albay Hampl’ın bu iş için gözünden on bini çıkardığını onların kulağına duyurabilirsin. Güzel, güzel... Bunu senin başçavuş yapabilir... Rahatsız ettim. Özür dilerim. Estağfurullah... Bilmukabele...”

Bu cömertçe kararından sonra albay biraz hafifledi. Şöyle biraz uzandı ve derin bir uykuya daldı. Rüyasında, yüz, iki yüz, hatta üç yüz adamın (bunların hepsi de Piştora gibi kızıl saçlı ve beyaz dişliydi) şimendiferleri kontrol ettiklerini, otomobilleri durdurduklarını, sınırları kapadıklarını, kurbanlarını köşe başlarından izleyerek ve birdenbire önlerine çıkarak, “Kanun adına!” sözleriyle onlara seslendiklerini... Daha sonra harp akademisinde balistik imtihanına girdiğini gördü. Derin derin inledi ve kan ter içinde uyandı. Biri kapıyı çalıyordu.

Albay Hampl fırladı ve kendini toplamaya çalıştı. Kapıda Piştora’nın beyaz dişleri göründü. Beyaz dişler:

“Gene ben geldim,” dedi. “Af buyurun! Dediğim gibi, ta kendisiymiş.”

Albay, kendisini toparlamaya çalışarak:

“Kim, ta kendisi?” diye sordu.

Piştora, albayın sorusuna öylesine şaştı ki, beyaz dişlerini göstermez oldu:

“Anderlık’tan başka kim olabilir?.. Tabii o... Papek hapishane-de...”

Albay acele acele:

“Şu Anderlık’tan ne istiyorsun, bir türlü anlayamıyorum,” diye söylendi.

Piştora gözlerini açarak ve her kelimenin üzerinde ayrı ayrı durarak:

“Kiler odasındaki makarnaları çalan o imiş işte,” dedi. “Herifi yakalayıp karakola getirdik. Af buyurun, size şunu sormaya geldim: Anderlık’ın iddiasına göre kutuda makarna falan yokmuş... Sadece birtakım kâğıtlar varmış... Doğru mu?”

Albay kendini tutamayarak:

“Aman iki gözüm,” diye bağırdı, “nerede o kâğıtlar?”

Piştora sırtarak:

“Cebimde,” dedi ve ceplerini karıştırmaya başladı. “Dur bakayım, ben onları nereye koydum? Hah, işte onlar... Bunlar mı sizin kâğıtlar?”

Albay polisin elinden “139/up. s.v.” damgasını taşıyan o değerli evrakı kaptı. Gözlerinden sevinç yaşları dökülmeye başladı. Âdeta tıkanarak:

“İki gözüm, elmasım,” diye söylendi. “Size bunun için dünyaları verirdim. Hanım, buraya gel... Bak sana bay komiseri... şey... bay müfettişi tanıtayım...”

Piştora, her iki sıra dişlerini gösterecek biçimde sırtarak, büyük bir nezaketle kendini tanıttı:

“Polis Memuru Piştora!”

Albay büyük bir sevinçle:

“Çalınan belgeyi bulan kahraman,” dedi. “Git de bize biraz konyak getir! Bay Piştora, vallahi ne diyeyim... Sağlığınıza, Bay Piştora!”

Piştora sırtarak:

“Canım bunlar basit işler,” dedi. “İşte bu halis konyak... Evet, şey, madam... makarna kutusu karakolda...”

Albay:

“Canım, şeytan alsın kutuyu,” dedi. “Siz bana şunu söyleyin: Bu kâğıtları bu kadar çabuk nasıl bulabildiniz? Sağlığınıza, Bay Piştora!”

Piştora büyük bir nezaketle:

“Sağlığınıza, efendim,” dedi. “Bunlar basit işler... Bir ambar veya kiler odası soyulduğu zaman biz hemen Anderlık’a veya Papek’e başvururuz. Ama Papek şimdi kodeste; iki aylık mahkûmiyetini çekiyor. Soyulan yer tahıl ambarı ise bu işin uzmanı olarak elimizde total Tandra, Kanera, Zima, Gouska vardır.”

Albay şaşarak sordu:

“Mesela bir casusluk olayı olsa ne yaparsınız? Sağlığınıza, Bay Piştora!”

“Teşekkür ederim, efendim, casusluk mu?.. Bizde böyle şey olmaz! Bakın mesela muştâ işinde Çenek ile Pinkus, bakır tel işinde Toušek vardır. Bira muslukları işinde Hanousek, Bulka veya Şlezinger vardır. Biz sağlama gideriz. Sonra, kasa hırsızlarına gelince, bütün Çekoslovakya’da bunlar yirmi yedi kişidir. Bunların altısı şimdi kodestedir.”

Albay:

“Onlara böylesi gerek,” diye söylendi. “İçiniz, Bay Piştora!”

“Teşekkür ederim. Ben fazla içmem. Sağlığınıza! Bu hırsızlara gelince, bunlar hiç de zeki değillerdir. Bunlardan her biri ancak bir usul bilir, yakalanıncaya kadar da hep bu usule göre iş görür. İşte Anderlık da bunlardan biridir. Beni görür görmez, ‘Ah, Bay Piştora,’ dedi, ‘siz herhalde şu kiler odası meselesi için geldiniz!.. Ah, Bay Piştora, bu kadar emek vermeye değmezmiş. Ben oradan, içinde kâğıt bulunan boş bir kutudan başka bir şey aşırmadım. İşler böyle giderse, açlıktan gebermek iştenden bile değil!’ Ben de ona, ‘Haydi bakalım geveze,’ dedim, ‘sen bu iş için en aşağı bir yıl yersin!’”

Albay Hampl acıyarak:

“Ne, bir yıl hapis mi?” diye sordu. “Bu, pek çok değil mi?”

Piştora dişlerini göstererek:

“Ama,” dedi, “işin içinde hırsızlıkla karışık pencere kırmak da var. Teşekkür ederim, artık yeter... Benim bir de mağaza vitrini işim var. Bu, Kleçka ya da Rudla’nın marifetidir. Bir şey gerekirse beni karakoldan arayınız! Bay Piştora demeniz yeter!”

“Affınızı rica ederim, hımmm... Emeginize karşılık... Bu evrakın biraz özelliği var da... Ben bunu hiç de kaybetmek istemedim... Emeginize karşılık kabul etmek lütfunda bulunursanız!..”

Albay sözlerini çabuk çabuk bitirdi ve Piştora’nın eline elli kronluk bir banknot sıkıştırdı. Piştora, birdenbire gelen bu beklenmedik nimet karşısında şaşkınlığından ciddileşti. İçinde banknot olan elini hızla cebine sokarak:

“Aman efendim, ne zahmet,” dedi. “Bunun hiç de gereği yoktu. Teşekkür ederim, bütün kalbimle teşekkür ederim. Tekrar ihtiyacınız olursa...”

Piştora gittikten sonra Albay Hampl karısına dönerek:

“Herife elli kron verdim,” dedi. “Böyle bir serseme yirmi kron bile yeterdi ama neyse... (Albay eliyle bir jest yaparak) Neyse... Mademki bu kâğıtlar bulundu, zararı yok...”

BİR SUİKAST

O GECE danışman Tomsa, radyosunun kulaklığını kulaklarına geçirmiş, tatlı bir gülümseme ile Dvorjak'ın "Danslar"ını dinlemeye koyulmuştu. Tomsa, sevinçle:

"İşte müzik diye buna derler!" diye söylendi.

Ama cümlesini bitirmeye fırsat bulamadan, birdenbire sokaktan bir el tabanca atıldı. Tomsa'nın başucundaki pencerenin (Tomsa alt katta oturmakta idi) camları şangırtı ile yerlere düştü.

Tomsa, bu durum karşısında, herhalde içimizden hepimizin yapacağı şeyi yaptı: İlk, bundan sonra ne olacağını bekledi. Sonra, kulaklıklarını çıkardı ve ne oluyor diye sert sert pencereye baktı. Ancak bundan sonradır ki korktu. Çünkü, işte kapının pervazındaki küçücük bir tahta parçası kalkmış, kurşunlardan biri buraya saplanmıştı. İlk aklına gelen şey, hemen sokağa fırlayıp bu küstahça davranışı yapanın yakasına sarılmaktı. Ama insanlar yaşlarını başlarını almış ve toplumda az çok iyi bir yer edinmiş bulunuyorlarsa, genellikle ilk akıllarına gelen şeyi yapmakta gecikirler ve akıllarına gelen ikinci şeyi yaparlar. Bunun için danışman Tomsa da telefona koştu ve polis karakoluna telefon etti.

"Alo, çabucak buraya birini gönderin!.. Şimdi bana suikast yaptılar."

Uykulu bir ses ilgisizce cevap verdi:

"Orası neresi?"

Danışman Tomsa, sanki bütün suç polisteymiş gibi öfkелendi:

"Neresi olacak, evim! Bu düpedüz edepsizliktir. Uslu uslu evinde oturan bir yurttaş, durup dururken ateş etmek görülmüş bir

şey midir? Çok sıkı bir araştırma ve soruşturma yapmanız gerek. Doğrusu bu olup bitenlere diyecek yok!”

Uykulu ses, danışmanın sözlerini keserek:

“Peki, peki, birini göndeririz!..” dedi.

Danışman Tomsa, sabırsızlığından deli oluyordu. Polis birini gönderinceye değin, sonsuzluk kadar bir zaman geçeceğini sandı. Gerçekte ise, aradan yirmi dakika bile geçmeden, kelli felli bir emniyet müfettişi gelmiş ve büyük bir ilgi ile kırılan camı incelemeye koyulmuştu.

Emniyet müfettişi bilgiç bir eda ile:

“Birisi pencerenize ateş etmiş,” dedi.

Danışman Tomsa, büyük bir öfke içinde:

“Siz söylemeden de bunu ben biliyordum,” dedi. “Silah atıldığı zaman pencerenin başında oturuyordum.”

Kapının pervazına saplanmış olan kurşunu bıçağıyla çıkarmaya çalışan müfettiş:

“Yedi milimetre çapında bir mermi,” diye söylendi. “Orduda kullanılan bizim eski tabancalara benziyor. Herif ateş ederken, herhalde kargıdaki çitin üstüne çıkmış olacak. Tretuvardan ateş etseydi kurşun çok daha yükseğe saplanırdı. Herhalde size nişan almış olacak.”

Danışman Tomsa, gizlenemeyen bir öfke ile:

“Buluşunuza teşekkür ederim,” dedi. “Bense herifin kapıya nişan aldığını sanmıştım.”

Müfettiş sükûnetini bozmadan sordu:

“Acaba kim olabilir?”

Danışman Tomsa, öfkesinden küplere binerek:

“Suikastçının adresini zatıalınıza takdim edemediğim için affınızı rica ederim,” dedi. “Onu görmedim, davet etmeyi de unuttum.”

Emniyet müfettişi sükûnetle sözlerine devam etti:

“O halde iş biraz çatallaştı. Siz kimden şüphe ediyorsunuz?”

Tomsa’nın sabrı tükenmek üzereydi:

“Ne şüphesi yahu! Bu serseriye görmediğimi size söyledim ya!.. Pencereden, elimle ona öpücük göndermemi bekleyecek kadar iyi yüreklilik gösterseydi bile, bu karanlıkta onu gene görmeme ve tanımama imkân olmayacaktı. Bunun kim olduğunu tahmin edebilseydim herhalde kalkıp da sizi rahatsız etmezdim. Öyle değil mi?”

Müfettiş sakın sakın cevap verdi:

“Haklısınız, doğru. Ama ölümünüzden kimlerin fayda umduğunu veya sizden intikam almak isteyen birinin bulunup bulunmadığını belki hatırlarsınız. Mesele şu ki, bu olayda bir hırsızlık ihtimalini aklımıza getiremeyiz! Hırsız, kesin bir zorunluluk olmadıkça silah kullanmaz! Belki de size içerleyen biri vardır. Tabii bunu ancak siz söyleyebilirsiniz, biz de sizin vereceğiniz bu ipucu üzerine işi inceleriz.”

Danışman Tomsa, fena halde şaşırmıştı. Olaya böyle bir açıdan bakmayı hiç akıl etmemişti. Yıllardan beri bekâr yaşayan eski bir memurun sessiz hayatını gözden geçirerek, kararsız bir eda ile:

“Vallahi hiçbir fikrim yok,” dedi. “Bana kim içerleyebilir? Sizi namusumla temin edebilirim ki bir düşmanım olduğuna ihtimal veremiyorum.”

Danışman, başını kesin bir eda ile sallayarak devam etti:

“Hayır, bu mümkün değil. Benim kimse ile hiçbir hesabım yok. Kendi köşemde, bir başıma sessizce yaşıyorum, hiçbir yere gitmiyorum, hiçbir şeye karışmıyorum. Benden ne diye öç almaya kalkışsınlar?”

Müfettiş omuzlarını kaldırarak:

“Bir şey diyemem efendim,” dedi. “Belki de yarına kadar hatırlarsınız! Burada kalmaktan korkmaz mısınız?”

Danışman Tomsa, düşünceli bir eda ile cevap verdi:

“Hayır, korkmam...”

Yalnız kalınca, yüreği sızlayarak düşünmeye başladı:

‘Ne tuhaf! Bana ateş etmeyi ne diye, evet özellikle ne diye isteyebilirler? Ben hemen hemen bir münvezi gibi yaşıyorum. Büromda işim biter bitmez evime geliyorum. Kimse ile alışverişim yok! Beni ne diye vurmak istesinler?’

Danışman, kendisine karşı yapılan bu haksızlığa büyük bir üzüntü ile şaşıyordu. Yavaş yavaş kendisine acımaya başladı:

‘Bir beygir gibi çalışıyorsun, hatta işlerinden bir bölümünü eve bile getiriyorsun, tutumsuz değilsin, hiçbir eğlencen yok, bir salyangoz gibi kabuğuna çekilmiş yaşıyorsun, bir de bakıyorsun ki günün birinde herifin biri çıkıp seni vurmaya kalkıyor! Aman Yarabbi, şu insanlarda ne korkunç bir kin varmış! Ben kime ne yaptım? Eloğlu benden ne diye bu kadar nefret ediyor?’

Danışman, elinde terliği, karyolasının bir ucuna oturarak kendi kendini avutmaya başladı:

‘Herhalde işin içinde bir yanlışlık olacak!.. Muhakkak bu böyledir. Beni birine benzetmiş olacak. Ama herifin biri çıkıp da ne diye bana bu kadar kin beslemiş olsun, ne diye?’

Danışmanın elinden terliği düştü. Hafifçe heyecanlanarak birdenbire hatırladı:

‘Evet, ben o gün büyük bir budalalık ettim. O anda bunu düşünmemiştim. Roubal’la dostça, tatlı tatlı konuşurken, birdenbire sanki şeytan dilimden çekti de karısı üzerine o kinayeyi söyleyiverdim. Oysa karısının Roubal’ı aldattığını bütün dünya biliyor. Hatta bunu Roubal’ın kendisi de biliyor ama bilmezlikten geliyor. Sanki pek lazımmış gibi ben de kalktım bunu ona yumurtlayıverdim!’

Danışman, Roubal’ın karısı üzerine olan dedikoduyu söyleyince, adamcağızın nasıl yutkunduğunu, yumruklarını nasıl sıkıldığını hatırladı ve büyük bir dehşetle düşündü:

‘Benim o sözlerim, adamcağızın kalbine âdeta bir hançer gibi saplandı. Adamcağız karısını çılgın gibi seviyor. Gerçi ben kırdığım potu tamire kalkıştım ama, iş işten geçmişti. Adamın benden nefret etmeye hakkı var. Biliyorum, bana ateş eden o değil, bu olacak şey değil... Ama bunu yapsaydı da ben gene şaşmazdım doğrusu.’

Şaşkına dönmüş olan Tomsa’nın gözleri, küçük yer halısına takıldı:

‘Sakın bu işi terzi yapmış olmasın?’ diye hiç de hoş olmayan bir duygu ile hatırladı. ‘Tam elli yıl elbiselerimi hep ona diktirmiştim. Derken, günün birinde bana, onun üçüncü derecede verem olduğunu söylediler. Tabii insan bir veremlinin diktiği elbiseleri rahat rahat giyemez!.. Ben de elbiselerimi ona diktirmekten vazgeçtim. Adamcağız bana ricaya geldi. Yiyecek bir dirhem ekmeği bile yokmuş... Karısı hasta imiş... Çocuklarını köye göndermek zorunda imiş... Ona yeniden elbise ısmarlayarak eski güvenimi göstermeliymişim! Aman Yarabbi, yüzü ne kadar da solgundu... Nasıl da terliyordu... Ona, “Ne yazık ki, Bay Kolinski,” demiştim, “hiçbir şey yapamayacağım! Benim iyi bir terziye ihtiyacım var. Sizin diktiğiniz elbiselerden hiç de memnun değildim!” Zavallı terzi, korkudan ve şaşkınlığından buram buram terleyerek ağlamaklı bir sesle, “Bütün çabamı harcayacağıma emin olabilirsiniz!” demişti. Ben ise, bu zavallı insanlarca çok iyi bilinen “Hele bir düşüneyim!” sözleriyle onu savmıştım.’ Danışman korku ile, ‘Bu adam da bana kin besleyebilir,’ diye düşündü. ‘Ne felaket! Herif, hayatını kurtarmamı ricaya geliyor, ben ise onu başımdan savıyorum. Hem de ne büyük bir soğukkanlılıkla!.. Ama ne yapabildim? Gerçi onun ateş etmediğini biliyorum ama ne de olsa...’

Yüreğini gittikçe bir ağırlık basıyordu:

‘Bizim kayıt memurunu haşladığım gün de iyi bir şey yapmamıştım. Bir evrakı arayıp bulamamıştım... Galiba bu yüzden... O gün ihtiyar adamcağızı çağırmış, herkesin içinde, âdeta küçük bir çocuğu paylar gibi paylamıştım: “Bu ne rezalet!” diye bağırmıştım. “Siz bunak mısınız, nesiniz? Kayıtlarınızda ne düzen var, ne bir şey! Kolunuzdan tutup sizi kapı dışarı etmek gerek!” Oysa çok geçmeden aradığım evrakı, masamın gözünde bulmuştum. Zavallı ihtiyar bir kelime söylememiş, sadece sık sık gözlerini açıp kapamıştı.’

Danışmanı utangaçlığın o acılı ateşi sardı. Kendini avutmak için:

‘Ama ne yapayım ki, maiyetimde bulunan bir memurdan özür dileyemezdim! Hatta suçlu ben olsam bile... Fakat, küçük memur-

ların böyle amirlerden nefret etmeye yerden göğe kadar hakları var. Bari şu adamcağıza eski elbiselerimden birini vereyim de... Ama, bu davranışımı da ona yeniden hakaret etmiş olacağım!..’

Danışman Tomsa daha fazla yatamadı. Yorgan onu boğuyordu. Doğrulup oturdu. Karanlığa bakarak düşüncelerine devam etti ve bir utanç duygusuyla hatırladı:

‘Sonra dairemizdeki Moravek’e ettiğim de hoş bir davranış değildi. Bu çocukcağız, okumuş, bilgili bir gençti... Hatta şiir falan da yazıyordu. Bir gün bir müzekkere yazıp getirmişti. Beğenmeyerek, “Bunu baştan yaz!” demiştim. Elimdeki kâğıdı masanın üstüne fırlatmak isterken, kendim de farkında olmadan biraz hızlıca fırlatmış olacağım ki, kâğıt yere, çocuğun ayağı dibine düşmüştü. Delikanlı, bir ıstakoz gibi kızarak yere eğilmiş ve kâğıdı yerden almıştı. Bu yaptığım davranıştan ötürü kendimi tokatlamaya hazırdım. Çünkü bu çocuk hoşuma bile gidiyordu. İstemeyerek de olsa onu bu kadar alçaltmak doğru muydu?’

Danışman Tomsa’nın gözleri önüne bir başka kişi daha geldi: Bu, solgun ve ablak çehreli Vankl idi. Danışman Tomsa ile Vankl aynı dairede birer masa şefi olarak bulunuyorlardı.

‘Benden önce terfi ederek dairenin şefi olmayı umuyordu. O zaman yılda birkaç yüz kron fazla almış olacaktı. Adamcağızın altı çocuğu vardı. Sonradan bana anlattıklarına göre büyük kızın şan dersi almak istemiş, ama parasızlık yüzünden alamamış. Gelgelelim, ben ondan önce terfi ettim. Çünkü Vankl, tıpkı bir yük beygiri gibi ağır bir adamdı. Karısı, bitip tükenmeyen sefaletten ötürü sinirli olmuştu. Vankl öğle yemeklerinde yalnız kuru ekmek yedi.’

Danışman Tomsa derin derin içini çekti:

‘Zavallı Vankl, benim ondan daha fazla para aldığımı hatırladıkça kim bilir ne kadar fena oluyor! Ama bu işte benim ne suçum var? O bana ters ters baktıkça, daima yüreğim burkuluyor.’

Danışman Tomsa soğuk bir terle örtülen alnını ovuşturdu:

‘Sonra hesabıma birkaç kron fazla yazan şu garson hikâyesi... O zaman lokantanın sahibini çağırarak işi ona açmıştım. Lokan-

tanın sahibi de, hemen oracıkta garsonu kovmuş, üstelik de, “Siz hırsızsınız!” diye bağırmıştı. “Sizi Prag’da kimsenin işe almaması için elimden geleni yapacağım!” Garson bir kelime söylemeden çıkıp gitmişti. Eski frakının altındaki zayıf omuzları nasıl da çöküvermişti...

Danışman Tomsa daha fazla dayanamadı ve karyoladan atladı. Radyonun başına geçerek kulaklıklarını kulağına geçirdi. Radyo dilsizdi. Gece dilsiz, saat dilsizdi. Danışman başını eline dayadı ve kendileriyle ortaklaşa hiçbir şeyi olmayan, hatırına bile gelmeyen, hayatta karşılaştığı, anlaşılmaz, küçücük yeni yeni birtakım insanlar hatırladı.

Sabah karanlığında karakola uğradı. Biraz solgun ve heyecanlı idi. Emniyet müfettişi onu görünce:

“Nasıl,” diye sordu, “size kin besleyebilecek herhangi bir kimseyi hatırladınız mı?”

Danışman:

“Bilmiyorum,” diye belirsiz bir cevap verdi. “Daha doğrusu, bana kin besleyebilecek kişiler o kadar çok ki...”

Elini salladı ve sözüne devam ederek:

“Biliyor musunuz,” dedi, “insanın hayatta fenalık yaptığı kimseler o kadar çok ki, hangi birinden şüphe edeceğini bile bilmiyor. Bundan sonra ben bu pencere başında oturmam. Sizden de, bu mesele ile ilgili hiçbir kovuşturmada bulunmamanızı rica ederim.”

PAPAĞAN DAVASI

ORADA bulunanlardan biri:

“Mademki,” dedi, “bay sekreter sözü gazeteye getirdi, o halde ben de bazı şeyler söyleyeyim: Okurların çoğu her şeyden önce gazetenin hangi yerini okur? Herhalde ‘Mahkeme Salonundan’ sütununu olsa gerek. ‘Mahkeme Salonundan’ sütunu okurları neden bu kadar ilgilendiriyor, Allah bilir... Yoksa okurların hepsi de ruhunun derinliklerinde bir kanun bozucu olduğu için mi? Veya bunun tersi olarak okurlar mahkeme oturumlarından ahlaki birer ders çıkardıkları için mi? Onu bunu bilmem ama, muhakkak olan bir şey varsa, bu sütunun gazetelerde en çok okunan sütun olduğudur. Bu böyle olduğuna göre, bu sütun hiç şaşmadan her gün gazetede bulunmalıdır. Ama örnek olarak mahkemelerin tatil zamanlarını alalım: Mahkemeler tatildir, gelgelelim ‘Mahkeme Salonundan’ sütunu yine her vakitki gibi gazetelerde çıkmak zorundadır. Sonra daha başka bir şey de olabilir. Bakarsınız ki o gün mahkemelerin hiçbirinde dikkate değer, yazılacak bir şey yoktur. Ama gazetenin adliye muhabiri yine de gazetesine enteresan bir yazı getirmek zorundadır. Bu gibi hallerde zavallı adliye muhabirleri, bu ‘enteresan yazıları’ düpedüz uydurmak zorundadırlar...”

Bir gün, adliye muhabirlerinin her zaman toplanıp buluştukları kahveye, üstü başı temizce, ablak yüzlü, tuhaf bir adam geldi. Bu adamın adı Havlena idi. Havlena, hayatta muvaffak olamamış, hukuk öğrenimini yarıda bırakmış bir insandı. Ne ile geçindiğini kimse bilmezdi. Zaten kendisi de bunun pek farkında değildi. Bu işsiz güçsüz Havlena’nın, kendisine özgü bir yeteneği vardı.

Purosunu tellendirerek ve gözlerini yumarak, nefes almadan size fevkalade enteresan bir dava konusu anlatması için, eline bir puro ile bir duble bira tutuşturmanız yeterdi. Havlena, savcının zekice cevaplarını da araya sokuşturmayı unutmuyarak, başlıca savunma tezlerini anlatır ve etraflı bir kararla davayı sona erdirir, sonra da âdeta uykudan uyanmış gibi gözlerini açar ve “Bana beş kron ödünç veriniz!” sözlerini mırıldanırdı.

Bir gün gazete muhabirleri onun “dava anlatma” yeteneğini denemişlerdi: Havlena yerinden kımıldamadan, birbirinden güzel yirmi iki dava konusu anlatmış, ancak yirmi üçüncü davada kekeleyerek, “Şey, durun bakayım canım, bu ne mahkemenin ne de yargıtayın yetkisi içinde olan bir iştir, bu doğrudan doğruya jüri heyetinin yetkisine girer; ben ise jüri ile hiçbir zaman uğraşmadım,” demişti.

Havlena, prensip bakımından jüriye karşıydı. Havlena’nın kararları her zaman sert, ama hukuk açısından kusursuzdular. Onun âdeti böyleydi.

Havlena’nın uydurduğu “dava”ların mahkemelerdeki gerçek davalardan çok daha enteresan olduğunu gören gazete muhabirleri, aralarında bir çeşit kartel kurarak Havlena’ya dava başına on kronla birer puro vermeye başladılar. Ayrıca Havlena, uydurma sanığa “dayadığı” her ay hapis cezası için de, parça başına iki kron almakta idi. Kolaylıkla tahmin edebilirsiniz ki, kararlar ne kadar şiddetli olursa, iş de o kadar önemli ve ciddi olurdu. Gazete okurları, mahkeme havadislerinden hiçbir zaman Havlena’nın uydurma davalarının yazıldığı günlerde aldıkları kadar büyük zevk almazlardı.

Yine bir gün Havlena, her zamanki davalarından birini uydurmuştu. Bu dava, Havlena’nın şimdiye kadar uydurduklarının en iyilerinden biri değildi ama kendine göre başka bir özelliği vardı: Havlena’nın şimdiye kadar uydurduğu davaların hepsi de başarılı ve olaysız geçtiği halde, bu sonuncu uydurması sökmemişti.

Kısacası bu şöyle olmuştu: Güya yaşlı bir bekâr, karşı evde oturmakta olan dul bir kadınla kavga etmiş. Kadına fenalık ol-

sun diye de bir papağan satın alarak, kadın balkona çıktıkça ona “Kaltak!” diye bağırmasını öğretmiş! Dul kadın, manevi şahsiyetine hakaret edildiği iddiasıyla yaşlı bekârı mahkemeye vermiş. Bu davaya bakan ilçe mahkemelerinden biri, sanığın, papağanı bir vasıta olarak kullanmak yoluyla kadına hakaret ettiğini sabit görmüş ve onu on dört gün hapis cezasına ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm etmiş. Havlena, “Borcunuz, on bir kron, bir purodur!” sözleriyle davasını bitirdi.

Bu dava altı gazetede birden, tabii birbirinden farklı olarak çıktı. Gazetelerden birinde bu davanın başlığı “Sessiz Evde”, bir başkasında “Bir Bekârla Zavallı Dul!”, bir üçüncüsünde ise “Suçlu Papağan” idi. Öteki gazeteler de bunlara yakın birer başlık koymuşlardı.

Bu mahkeme yazısı gazetelerde çıktıktan kısa bir zaman sonra, bunu yazan gazetelerin hepsi de Adalet Bakanlığından birer mektup aldılar. Mektupta şunlar yazılıydı:

“Adalet Bakanlığı, sayın gazetenizin falan tarihli sayısında ayrıntıları yazılan davanın hangi ilçe mahkemesinde görüldüğünün bildirilmesini rica eder. Çünkü, gerek bu mesele üzerine açılan soruşturma, gerek bununla ilgili mahkeme kararı, tamamıyla kanuna aykırıdır. Zira davada söz konusu edilen ve bir suç olarak kabul edilen sözler sanığa ait olmayıp bir papağana aittir. Papağanın ise, bu sözleriyle, özellikle davacı kadını kastettiği sabit olmuş değildir. Bu duruma uygun, hakaret fiilini kapsayan bir suç unsuru da yoktur. Burada olsa olsa, kamunun huzur ve sükûnunu bozmak gibi bir suç söz konusu olabilir ki, pek tabii olarak bu suçun faili de ancak para cezasına veya papağanı defetmek gibi birtakım idari cezalara çarptırılabilir. Yukarıda anlatılan sebeplerden ötürü Adalet Bakanlığı, gerekli soruşturmayı yapabilmek için bu davaya bakan ilçe mahkemesinin hangi mahkeme olduğunu öğrenmek arzusundadır, ilah...”

Bu mektubu alan gazetelerin adliye muhabirleri, hemen koşup Havlena’nın yakasına sarıldılar:

“Gördün mü bize yaptığın işi?” diye çıkıştılar. “Meğer kararın beş para etmiyormuş, çünkü kanuna uygun değilmiş!..”

Kireç gibi bembeyaz kesilen Havlena:

“Nasıl!” diye haykırdı. “Kararım kanuna uygun değil miymiş? Adalet Bakanlığı ne cesaretle bunu söyleyebiliyor?”

Gazete muhabirleri hiçbir zaman bu derece öfkelenmiş bir insan görmemişlerdi... Havlena âdeta kendinden geçmiş bir halde:

“Durun, ben onlara dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririm!” diye bağıırıyordu. “Ben bu işin peşini bırakmayacağım!..”

Havlena üzüntüsünden hemen oracıkta iyice kafayı çekti. Sonra eline bir kâğıt alarak Adalet Bakanlığına, hukuki çözümlemeleriyle dolu upuzun bir mektup yazdı. Bu mektubunda papağanla ilgili mahkeme kararının doğruluğundan söz etti; papağan sahibi, kuşu, komşusuna küfür etmeye alıştıtırırken, bu davranışında açıkça kanuna aykırı bir nitelik taşıyan, önceden düşünülmüş hakaret unsuru oluştuğunu belirtti. Daha sonra, adı geçen papağanın, hukuki bir süje, yani bir şahıs olmayıp, bir obje, yani bir suç vasıtası olduğunu anlattı. Kısacası, bu mektup, adliye muhabirlerinin şimdiye kadar okumak fırsatını bulamadıkları hukuki çözümlemelerin en incelerinden biriydi. Havlena, mektubunun altına, “Hukuk doktoru Vaslav Havlena” imzasını attı ve Adalet Bakanlığına gönderdi. Havlena bu işi yoluna koyduktan sonra:

“İşte böyle,” dedi. “Bu mesele hallolmadıkça mahkeme işleriyle uğraşmayacağım!”

Tahmin edileceği üzere, Adalet Bakanlığı, Havlena’nın mektubuna hiç önem vermedi. Havlena ise, suratı asık, kendini kapıp koyuvermiş, hatta zayıflamış bir halde dolaşıyordu. Adalet Bakanlığının, mektubuna cevap vermeyeceğini anlayınca, suratını büsbütün astı. Kendisine sorulan sorulara cevap vermemeye başladı. Nihayet ağzından:

“Biraz sabrediniz, kimin haklı olduğunu ben onlara göstereceğim,” kelimeleri döküldü.

İki ay kadar ortalıktan kayboldu. Sonra, günün birinde, çok neşeli bir halde gelip şunları söyledi:

“Nihayet beni mahkemeye verdiler. Kadını bu işi yapmaya kandırınca kadar akla kararı seçtim. Yaşlı bir kadının bu derece geçimli ve uysal olabileceğine hiç de inanmazdım. Dava nasıl biterse bitsin, mahkeme masraflarını ödeyeceğime dair kendisine bir senet vermek zorunda kaldım, işte baylar, nihayet bu mesele mahkemeye düştü.”

Gazete muhabirleri:

“Hangi mesele?” diye sordular.

Havlena:

“Canım, şu papağan meselesi,” dedi. “Bu işin sonunu bırakmayacağımı size söylememiş miydim? Gidip bir papağan satın aldım. Ona, ‘Sen kaltaksın! Sen şıfıntısın!’ diye bağırmasını öğrettim. Ona bunu öğretinceye kadar bir hayli ter döktüm. Üç hafta evden çıkmadım. Hiç durmadan, ‘Sen kaltaksın!’ diye bağırıp durdum. Nihayet papağana iyice bunları bellettim. Ama ne yalan söyleyeyim, pek sersem bir kuşmuş. Sabahtan akşama kadar hiç durmadan bu sözleri söylüyor. Onu, yalnız apartmanın karşısında oturan kadına bunu söylemeye bir türlü alıştırıramadım. Kadın, iyi bir aileden, sevimli bir kocakarı. Müzik öğretmenliği ediyor. Ama bizim orada başka kadın bulunmadığı için ister istemez onu seçmek zorunda kaldım. Yalnız size şunu söyleyeyim ki, böyle bir suç icat etmek işten bile değil, gelgelelim bunu hayata uygulamak bambaşka bir şey! Şu külhani kuşa, yalnız bu kocakarıya küfretmesini bir türlü öğretemedim. Zararlı yaratık, önüne gelene küfrediyor!..”

Havlena, bir yudumda bütün bir duble birayı yuvarladıktan sonra sözlerine devam etti:

“Ben de bunun üzerine bir başka çareye başvurdum. Kocakarı kapıda görünür görünmez, pencereyi açıp kafesi uzattım. Tabii kuş da hemen, ‘Sen kaltaksın! Sen şıfıntısın!’ sözlerine başladı. Ama ne dersiniz, kocakarı bunu duyunca gülmeye başlamasını mı? Bana dönerek, ‘Bay Havlena,’ diye bağırды, ‘ne de güzel papağanınız varmış!’ Şu kocakarının Allah belasını versin!.. Beni

mahkemeye verdirinceye kadar tam iki hafta onu kandırmaya çalıştım. Tanıklarım da, bizim evde oturan kiracılarıdır.”

Havlana ellerini sevinçle ovuşturarak:

“Artık iş mahkemeye düştü. Kocakarıya hakaret suçundan bana ceza vermezlerse ben adam değilim!” diye bitirdi.

Havlana, mahkeme gününe kadar boyuna kafayı çekti, yüreği heyecan ve sabırsızlık ateşiyle yanıp durdu. Mahkemede, tam kendisine yaraşır biçimde davrandı. Suçun önceden düşünülerek herkesin önünde yapılmış olduğunu ispat eden şahitlerin sözlerine dayanarak uzun bir suçlama okudu ve kendisine ağır bir ceza verilmesini istedi; iyi yürekli, babacan bir adam olan yargıç, bıyıklarıyla oynayarak, sözü geçen papağanı dinlemek istediğini söyledi ve mahkemeyi bir başka güne bıraktı. Suçluya da, “suç vasıtası” ya da bir tanık olarak papağanı gelecek oturuma getirmesini tembih etti.

Havlana ikinci oturuma elinde papağan kafesi olduğu halde geldi. Papağan gözlerini testekerlek açarak, fena halde korkmuş bulunan mahkeme daktilosuna avazı çıktığı kadar, “Sen kaltaksın! Sen şıfıntısın!” diye bağırды.

Yargıç, bunu duyar duymaz:

“Kâfi,” dedi. “Papağan Lorri’nin bu davranışından açıkça anlaşıyor ki bunun söylediği lafların doğrudan doğruya şikâyetçi ile hiçbir ilgisi yok...”

Bu sırada papağan gözlerini yargıca dikerek, “Sen kaltaksın! Sen şıfıntısın!” diye bağırды. Yargıç sözlerine devam ederek:

“Çünkü görülüyor ki papağan, bellediği sözleri, cinsiyet ayırt etmeksizin her önüne gelene söylüyor. Böylece, Bay Havlena için önceden tasarlanmış bir suç işlemek ihtimali de ortadan kalkıyor.”

Havlana, âdeta bir tarafına iğne batırmışlar gibi yerinden fırladı ve heyecanla:

“Bay Yargıç,” diye protesto etti. “Burada önceden tasarlama işi, kocakarıyı görür görmez pencereyi açışında ve papağanı pencereye çıkarışımıdadır.”

Yargıç:

“Çok dolambaçlı, çok belirsiz bir tasarlama,” dedi. “Gerçi pencereyi açmak şüphe uyandırır bir iş ise de, bu davranış hiçbir zaman başlı başına bir suç meydana getirmez. Zaman zaman pencereyi açtığınız için sizi mahkûm edemem. Papağanınızın, özellikle şikâyetçi bayanı amaç edindiği sabit olmuş değildir.”

Havlena:

“Ben,” diye bağırdı, “ben kendisini amaç edindim.”

Yargıç buna da karşı çıktı:

“Sizin bu işi tasarladığınız, tanıkların sözlerinden hiç de belli olmuyor. Sizin ağzınızdan kimse böyle bir şey işitmemiş. Sizi beraat ettirmekten başka yapılacak hiçbir şey yok.”

Havlena, âdeta ağlar gibi:

“Ben bu kararı kabul etmiyorum, ben bunu temyiz edeceğim!” diye bağırdı ve papağanın kafesini yakaladığı gibi kapıya koştu.

Bu olaydan sonra gazete muhabirleri, ara sıra Havlena’ya rastlıyorlardı. Sarhoş bir halde bulunan Havlena, onları gördükçe:

“Söyleyin baylar,” derdi, “adalet mi bu? Ben bu işin sonunu bırakmayacağım! Ben bu kararı temyiz edeceğim! Ölünceye kadar uğraşmam gerekse, gene de ben bu kararı bozducacağım! Bu benim kişisel çıkarlarım için değil, adaletin zaferi için bir savaştır.”

Yargıtay bu işe ne dedi? Çok basit: Mahkemenin beraat kararına karşı yapılan temyizi incelemeyi bile gerekli görmedi. İşte o zamandan beri Havlena, âdeta yer yarılıp içine girmiş gibi, bir daha hiç görünmedi. Ona sokakta rastladıklarını söyleyenler var. Suratı asık bir halde dolaşıyor ve bir şeyler mırıldanıyormuş. Yalnız o vakitten beri, Adalet Bakanlığına, yılda birkaç sefer, papağan tarafından tahkir edildiğinden söz eden birtakım dilekçeler gelmeye başlamış.

ŞAİR BİR GECE HIRSIZI

GAZETENİN yazı işleri müdürü:

“Hepsi olabilir,” dedi, “kendini övme, böbürlenme gibi şeyler, özellikle profesyonel suçlulara özgü şeylerdir. Bana öyle geliyor ki toplum kendilerine ilgi göstermese birçok suçlu can sıkıntısından çatlayıp giderdi. Gerçi insanların sadece şöhret için hırsızlık ettiklerini iddia edecek değilim! İşe para yüzünden, düşüncesizlikten ya da kötü arkadaşların etkisiyle başlarlar. Ama bir kez şöhretin tadını tattıktan sonra, bu gibi suçlular, bir çeşit şöhret hastalığına tutulurlar...

Bundan birkaç yıl önce *Doğu Postası* adındaki haftalık il gazetesini çıkarmaktaydım. Gerçi ben Çekoslovakya’nın batısındanım... Ama Doğu Çekoslovakya illerinin çıkarlarını ne büyük bir tutku ile savunduğuma şaşarsınız! Doğu Çekoslovakya, tıpkı tablolarda olduğu gibi, sessiz, dağlık bir bölgedir. Irmaklar çağlar, erikler yetişir... Ama ben her hafta, ‘Sert bir doğayı ve hükümetin ilgisizliğini yenmeye çalışarak bir lokma ekmek için durmadan savaşıyor bizim güçlü dağlı halkımız!’ falan diye yazılar yazardım. Hem size şunu söyleyeyim ki, bütün bu yazıları ben içten gelen büyük bir ateşle yazardım. Tam iki yıl *Doğu Postası*’nda çalıştım ve hiç durmadan ora halkının ‘gülbüz dağlılar’ olduğunu, yaşayışlarının ‘kahramanca ve harikulade’ bir yaşayış sayıldığını, ‘fakir olmakla birlikte, bölgelerinin, melankolik dağlarıyla eşsiz bir yer’ olarak tanındığını kafalarına sokmaya çalıştım. Bir kelime ile, Çeslav bölgesini âdeta Norveç’e çevirdim. Bir başka gazetecinin bundan fazlasını yapabileceğini hiç sanmıyorum.

Bir insan il gazetesinde çalışırken yerel olayları hiç gözden kaçırmamalıdır. Bir gün gazetede çalışırken, içeri bir polis komiseri girdi:

‘Bu gece,’ dedi, ‘serserinin biri, Vaşeta’nın mağazasını soyup soğana çevirmiş. Hani canım şu “Çeşitli Mallar Mağazası”nı. Hem bu serseri ne yapsa beğenirsiniz? Bir şiir yazarak tezgâhın üstüne bırakmış! Küstahlık, değil mi?..’

Hızla:

‘Şu şiiri gösterin bakayım,’ dedim, ‘bizim *Doğu Postası*’na iyi gider. Göreceksiniz, hırsızın yakalanmasına gazetemizin büyük bir yararı dokunacaktır. Bundan başka, bu havadis gerek şehirde gerek bütün bu bölgede büyük bir heyecan uyandıracaktır.’

Biraz uğraştıktan sonra komiserin elinden şiiri alabildim ve *Doğu Postası*’na koydum. Şiirin hatırımda kalan bazı mısralarını size de okuyayım. Galiba şöyle başlıyordu:

İşte gecenin on ikisi,
Sıra senin, gece hırsız!
Kırarken sessizce kapıyı,
İyice ölç, biç, hesapla her şeyi!
Dışarıda ayak sesleri,
Bak dinle!
Sen zavallı, kendi derdinle
Kıvranırken, sana herkes düşman!
Ama ben korkmuyorum işte!
Kulaklarım kirişte,
Yüreğim bir tambur teli gibi gergin!
Derken adımlar uzaklaştı,
Ortalık birden sessizleşti.
Gıcırdadı kapı, açıldı.
Durma artık, gir içeri gir!
Bir tıkırtı...
Galiba mahvoldum... Şansım yok!
Hayır...
Bu bir fare tıkırtısı, fare çok!

O ve ben,
Başkasının malına göz diken
İki hırsız!..

Hırsız şiirini şöyle bitiriyordu:

Daha yazardım, vakit erkendi,
Ama neyleyeyim ki mum tükendi!

Ben bu şiiri, esaslı bir edebî ve psikolojik çözümlemeden geçirerek gazetemde yayımladım. Suçlunun ruhundaki ince duygulara işaret ederek, şiirdeki edebî unsurları belirttim. Bütün bunlar büyük bir heyecan uyandırdı. Başka il gazeteleri bunun kaba bir uydurma olduğunu iddia ettiler. İçlerinden bazıları ise, bu şiirin İngilizceden yapılmış bir aktarma olduğunu söylemeye kadar vardılar. Polis komiseri kapıyı açıp bir ikinci kez odama girdiği zaman, ben ateşli bir tartışma makalesi yazmaktaydım. Komiser:

‘Bay Yazı İşleri Müdürü,’ dedi, ‘şu hırsıza yaptığınız reklam artık yetmez mi? Herif bir hafta içinde iki apartmanla bir dükkân daha soydu. Her soyduğu yerde de birer uzun şiir bıraktı.’

‘Oh ne âlâ,’ dedim, ‘hemen bu şiirleri de gazeteye koyalım!..’

Komiser:

‘Oh ne âlâ mı?’ diye mırıldandı. ‘Bu sizin yaptığınız düpedüz bu adamı hırsızlığa kıskırtmaktır. Şimdi bu adamı hırsızlığa kıskırtan biricik şey, uyandırdığı edebî şöhrettir. Hayır, bence siz tamamiyle tersine davranmalısınız. Gazetenize yazacağınız bir yazı ile bu şiirlerin vezin, kafiye ve anlamdan yoksun olduklarını belirtmelisiniz. Öyle sanıyorum ki o zaman bu serseri de çalmaktan vazgeçer.’

‘Hımmm, bu biraz zor,’ dedim, ‘çünkü herifi kaç gündür övüp duruyoruz. Ama bakın ne yaparız? Bundan böyle serserinin şiirlerini koymayıveririz, olur biter!’

Mükemmel! Bundan sonraki iki hafta içinde, kilit kırma, şiir bırakma biçiminde beş hırsızlık vakası daha olduysa da, *Doğu Postası* bunlardan bir kelime olsun söz etmedi. Doğrusunu isterseniz, yazarlık gururu incinen hırsızımızın bir başka ile göç etmesinden

ve ora gazetelerinin bunun etrafında büyük bir gürültü koparmalarından çok korkuyordum. Öteki gazeteler ondan kim bilir ne kadar yararlanırlardı? Ama eserlerinin söz konusu edilmemesinden herhalde hırsızın cesareti kırılmış olacaktı. Çünkü üç hafta ondan hiç ses seda çıkmadı. Derken, yine kilit kırmak yoluyla hırsızlıklar başladı. Ama bu sefer hırsız, şiirlerini doğrudan doğruya posta ile gazete idarehanesine gönderiyordu. *Doğu Postası* ise âdeta dut yutmuş bülbül gibi susmakta devam ediyordu: Bir defa, il idarecileriyle bozuşmak istemiyordum, sonra, hırsızın şiirleri de gittikçe kötüleşiyordu. Hırsız, artık eski şiirlerini tekrarlamaya, tek kelime ile gerçek bir yazar gibi davranmaya başlamıştı.

Bir gece ıslık çalarak evime geldim. Lambayı yakmak için kibriti çaktım. Birdenbire, sanki arkamdan biri üflemiş gibi kibritim söndü. Boğuk bir ses:

‘Işık yakmayınız,’ dedi, ‘benim, ben.’

‘Yaaa, peki ne istiyorsunuz?’

Boğuk ses:

‘Gönderdiğim şiirler hakkında sizden haber almaya geldim,’ dedi.

Hangi şiirlerden söz ettiğini anlayamayarak:

‘Be adam,’ dedim, ‘bu saatte ziyaretçi kabul etmiyorum, iyisi mi, yarın on birde geliniz!’

Boğuk ses hazin bir eda ile:

‘Beni kodese tıksınlar diye, değil mi? Hayır, bu bana gelmez. Siz benim şiirlerimi niye gazetenize koymuyorsunuz?’

Ancak bu sözlerden sonra bu adamın bizim hırsız olduğunu anladım.

‘Bana bakın,’ dedim, ‘bu upuzun bir konuşma konusudur. Oturun bakayım delikanlı. Demek şiirlerinizi niçin gazeteye koymadığımı anlamak istiyorsunuz. Pekâlâ... Çünkü şiirleriniz hiçbir şeye benzemiyor da onun için.’

Boğuk ses, aynı üzgün eda ile:

‘Ben ise şiirlerimin, ilk yazdıklarımın daha kötü olmadıklarını sanıyordum.’

Sert bir eda ile:

‘İlk şiiriniz fena değildi,’ dedim. ‘Onda bir özellik, bir yenilik, tek kelime ile her şey vardı. Oysa öteki şiirleriniz beş para etmez!..’

Boğuk ses kendini savunarak:

‘Ama ben bunları da ilk şiirimi yazdığım gibi yazdım,’ dedi.

Zalim bir kesinlikle:

‘İşte felaket burada ya,’ dedim. ‘Aynı şeyi tekrarlamışsınız! Gene sessizlik, gene sokakta adımlar...’

Boğuk ses, şikâyetçi bir tonla:

‘Ama emin olunuz ki ben bu adımları duydum. Bay Yazı İşleri Müdürü, insan gece işine çıktığı zaman kulakları daima kırışte olur.’

Hırsızın sözünü keserek:

‘Tek kelime ile şiirleriniz tam bir edebî basmakalıpçılık halini almış. Hiçbir özellikleri kalmamış. Bütün yeniliklerini yitirmişler... Dostum, bu çok kötü bir şey!.. Siz kendinize başka bir iş aramalısınız.’

Boğuk ses:

‘Yani kiliseleri ya da mezarlıktaki nöbetçi kulübesini mi soyayım diyorsunuz?’

Olumsuz ve kesin bir jestle başımı sallayarak:

‘Hayır!’ dedim. ‘Bunun hiçbir faydası olmaz! Mesele yer meselesi değildir. Şiirlerinizde hiçbir olay, hiçbir iç anlam yok... Sadece hırsızlığın kötü bir tasviri. Siz kendi iç dünyanızı yazmalısınız! Örneğin, çektiğiniz vicdan azaplarını falan...’

Hırsız şüpheli bir eda ile:

‘Vicdan azabından mı söz edeyim? Böyle olursa şiirlerimin daha iyi olacağını mı söylüyorsunuz?’

‘Pek tabii,’ dedim. ‘Böyle yaparsanız, şiirlerinize psikolojik bir derinlik vermiş olursunuz!..’

Hırsız kararsızca:

‘Bir deneyeyim,’ dedi. ‘Yalnız, vicdan azabı duymaya başlarsam, bilmem ki işlerim yolunda gider mi? Biliyor musunuz, insan vicdan azabı duymaya başladı mı, kendine olan güvenini

kaybediyor. Oysa kendime olan güvenimi kaybedersem, hemen enselenirim.'

'Peki, tatalım ki enselendiniz, bundan ne çıkar? Hapishanede kaldığınız sürece kim bilir ne şiirler yazarsınız? Durun da size hapishanede yazılmış bir manzume göstereyim! Şaşarsınız!'

Hırsız âdeta kendinden geçmiş bir halde:

'Peki, bu şiir gazetede çıktı mı?' diye sordu.

'Yavrum, bu dünyanın en ünlü manzum eserlerinden biridir. Şu lambayı yakın da size onu okuyayım!'

Misafirim kibritini çıkıp lambayı yaktı. Saz benizli yüzü sivilceli bir gençti. Onda tipik bir hırsız ya da şair yüzü vardı.

'Biraz bekleyin, şimdi bulup getiririm,' dedim.

Raftan Oscar Wilde'ın *Reading Zindanı Baladı* çevirisini indirdim. O devirde bunlar pek moda idi. Hiçbir şiiri, bu ünlü baladı yüksek sesle hırsıza okurken olduğu gibi, böylesine duyarak okumamıştım. Misafirim gözlerini benden ayırmıyordu. Kahramanın idam sehпасına yükseldiğini tasvir eden yere geldiğimiz zaman hırsız, elleriyle yüzünü kapadı ve hıçkırmaya başladı.

Okumamı bitirdim, ikimiz de susuyorduk. Bu anın büyüklüğünü bozmak istemiyordum. Pencereyi açarak:

'En kısa yol şu çitlerin üzerindedir,' dedim. 'İyi geceler!'

Lambayı söndürdüm. Karanlığın içinden titrek bir ses:

'İyi geceler,' cevabını verdi. 'Bakalım, bir deneyeyim... Sağ olun...'

Hırsız, âdeta bir yarasa gibi sessizce gözden kayboldu. Bu, tam anlamıyla profesyonel bir gece hırsız idi.

İki gün sonra onu bir dükkânda enselediler. Tezgâh başında, önünde bir kâğıt parçası, kalemini kemirirken yakalamışlar. Kâğıtta *Reading Zindanı Baladı*'nın taklidi bir şiir varmış.

Mahkeme, sabıkalı bir gece hırsız niteliğiyle ona bir buçuk yıllık ağır hapis cezası verdi."

PROFESÖR ROUSS'UN DENEYİ

DENEYDE bulunanlar arasında, eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun İçişleri ve Adalet Bakanları, Emniyet Müdürü, birçok milletvekili ve yüksek rütbeli memurlar, tanınmış hukukçular, ülkenin belli başlı bütün bilginleri ve tabii basın temsilcileri vardı.

Amerikalı hemşerimiz, Harvard Üniversitesi profesörlerinden K. G. Rouss, bir iki sefer öksürdükten sonra sözüne şöyle başladı:

“Baylar, bugün yapmak istediğim bilimsel deney, üniversite-deki profesör arkadaşlarımın, kitap halinde yayımlanmış bilimsel incelemelerine dayanmaktadır. Bundan ötürü bu deneyimde Amerika'nın keşfine benzer bir yenilik aramayınız! Yapacağım deney, bugüne kadar teoride kalan bir düşüncenin nihayet hayata uygulanması olacaktır. Bu deney üzerine düşüncelerini, kendi görüşlerine dayanarak söylemelerini özellikle hukukçu arkadaşlarımdan rica edeceğim!..

Deneyim çok basittir: Ben bir kelime söyleyeceğim, siz de o an için hatırıınıza gelen rastgele bir kelime ile cevap vereceksiniz! Siz cevap verirken, tabii hiç düşünmeyeceksiniz! Hatırıınıza gelen kelime anlamsız da olsa hemen söyleyivereceksiniz!.. Bu karşılıklı konuşmanın sonunda, sizin düşünmeksizin söylediğiniz kelimelere dayanarak, ben ne düşündüğünüzü, kafanızdan geçen şeyleri, kısacası, içinizdeki sırları açığa vuracağım. Anlaşıldı mı? Ben şimdi size bunun teorik esaslarını anlatmaya kalkışmayacağım. Çünkü o zaman çağrışımdan ve buna benzer başka sorunlardan uzun uzun söz etmem gerekecek.

Yalnız size şu kadarını söyleyebilirim: Bu işte muvaffak olabilmem için başlıca silahım irade ve kabiliyetimdir. Demir irademle karşımdakinin iradesini balmumu haline çevireceğim. Ve işte o zaman...”

Sözün burasına gelince Profesör Rouss durakladı. Düşüncelelerini tamamıyla anlatabilecek bir deyim aradı; bulamayınca ayağını yere vurarak, bu cümleyi İngilizce söylemek zorunda kaldı:

“Well what’s on the bottom of your mind...”

Orada bulunanlardan birisi profesörün bu cümlesini şöyle çevirdi:

“Ruhunuzun derinliklerinde bulunan şeyleri...”

Profesör:

“Tamamıyla doğru,” diye sözüne devam etti. “İşte ben o zaman ruhunuzun derinliklerinde bulunan şeyleri öğrenmek imkânını elde edeceğim. Ama bu deneyimde başarıya ulaşabilmemin başlıca şartı, sizin dilinizin ucuna gelen ilk kelimeyi hiçbir kontrole kalkışmadan hemen söyleyivermenizdir.

Bundan sonra benim için yapılacak iş, sizin ilk ağızda anlamsız görünen bu dağınık sözlerinizi çözümlenektir. Şimdi ben bu deneyi bir cinayet sanığı üzerinde yapacağım. Sonra, içinizden istekliler varsa, ona da uygulayabiliriz. Emniyet Müdürü, üzerinde deney yapacağımız cinayet sanığı hakkında lütfen bizi biraz aydınlatsın! Buyurunuz efendim...”

Emniyet Müdürü ayağa kalkarak:

“Baylar,” dedi, “şimdi karşınıza çıkaracağım adam, Zabeglist’ten tesviyeci Çenek Suhanek’tir. Kendisi, yaklaşık olarak bir haftadan beri, şoför Jozef Çepelka’yı öldürmekten sanık olarak bizde tutuklu bulunuyor. Şoför Çepelka, aşağı yukarı iki haftadan beri ortada hiçbir iz bırakmadan kaybolmuş bulunuyor. Suhanek’ten şüphelenmemizin nedenleri de şunlardır: Ortadan kaybolan Çepelka’nın otomobili tutuklu Suhanek’in ahırında bulundu. Otomobilin direksiyonunda ve şoför oturma yerinde insan kanı izlerine rastladık. Tutuklu Suhanek kendisine yapılan bu isnadı şiddetle reddediyor: Kayıp Çepelka’nın otomobilini

kendisi kullanmak niyetiyle Çepelka'dan altı yüz krona satın aldığı iddia ediyor. Yaptığımız soruşturma sonunda kayıp Jozef Çepelka'nın, gerçekten de böyle bir niyeti olduğunu öğrendik. Hatta Çepelka'nın, kendi eski otomobilini satarak birisinin yanına ücretle şoför olarak girme niyetinde olduğunu, şuna buna söylediğini de öğrendik. Ama bundan sonrası bizim için karanlıktır. Acaba Çepelka bu düşüncesini uygulayarak Suhanek'in iddia ettiği gibi otomobilini satmış mıdır? Yoksa bir cinayete mi kurban olmuştur? Bunu bilmiyoruz... Suhanek'in aleyhinde elimizde başka bir delil yoktur. Bunun için kendisini, elde bulunan delillerle yetinerek yarın adliyeeye vermek zorundayız. Bereket versin hatırlamıza sayın profesörün deneyi geldi..."

Harıl harıl bir şeyler not etmekte olan profesör, yerinden doğrularak:

"Aman efendim, rica ederim," dedi. "Lütfen sanığı buraya çağırınız!.."

Emniyet Müdürünün işareti üzerine sanık Çenek Suhanek salona getirildi. Bu, çatık yüzlü, etrafını küçümseyen bakışlı bir adamdı. Ne olursa olsun sözünden dönmek istemediği her halinden belli oluyordu.

Profesör Rouss sert bir sesle:

"Buraya geliniz," dedi. "Ben size soru falan sormayacağım, sadece çeşitli kelimeler söylemekle yetineceğim. Ben bir kelime söyler söylemez, siz de hiç düşünmeden hatırlınıza gelen kelimeyi söyleyeceksiniz. Anladınız mı? Dikkat, başlıyorum: bardak!"

Suhanek:

"E, e, e... O, o, o..." diye kekelemekle yetindi.

Bu arada Emniyet Müdürü de lafa karıştı:

"Bana bakın Suhanek," dedi, "eğer cevap vermemekte inat ederseniz sizi tekrar sorguya çekerim, anlarsınız ya! Sizi bütün gece sorguya çekerim... Buna göre aklınızı başınıza toplayın!.."

Profesör Rouss kelimeyi tekrarladi:

"Bardak!"

Suhanek isteksizce:

“Bira...” diye mırıldandı.

Ünlü profesör:

“Bakın, gördünüz mü?” dedi. “Aferin!..”

Suhanek, işin içinde bir katakulli olmasın diye işkilli işkilli profesörün yüzüne baktı. Profesör deneyine devam etti:

“Cadde!”

Suhanek gene isteksizce cevap verdi:

“Otomobil...”

“Biraz daha çabuk cevap veriniz... İzbe!..”

“Oda...”

“Tezgâh!”

“Bakır...”

“Çok güzel!”

Görünüşe göre Suhanek de bu oyuna adapte olmuştu... Çünkü artık itiraz falan da etmiyordu.

“Anne!”

“Teyze!..”

“Köpek!”

“Kulübe!..”

“Er!”

“Subay!..”

Artık iş tıklarında gidiyordu. Suhanek hiç düşünmeden yıldırım hızıyla cevap veriyordu. Bu onu âdeta eğlendirmeye bile başlamıştı. Böyle, soluk almadan karşılıklı konuştukça, kahvede oynadığı bir çeşit kâğıt oyununu hatırladı. Daha sonra, daha başka şeyler de hatırına geldi.

Rouss, hiç nefes almadan, âdeta makineli tüfekten ateş eder gibi kelimeleri yağdırıyordu:

“Yol!”

“Patika!..”

“Prag!”

“Beroun!..”

“Gömmek!”

“Kazmak!..”

“Temizlemek!”

“Leke!..”

“Çuval!”

“Kazma!..”

“Bahçe!”

“Çukur!..”

“Ceset!”

Profesörün bu son sözü üzerine ortalıkta derin bir sessizlik oldu. Profesör ısrarla tekrarladı:

“Ceset! Siz onu bahçenin içine gömdünüz, değil mi?”

Suhanek boğuk bir sesle:

“Ben böyle bir şey söylemedim,” dedi.

Profesör Rouss, düşüncesini direnerek savundu:

“Siz herhalde onu bahçenize gömmüş olacaksınız! Siz onu Be-roun yolunda öldürdünüz! Otomobildeki kanları çuvala temizle-diniz!.. Peki, sonra çuvalı ne yaptınız?”

Suhanek kendini tutamayarak haykırdı:

“Hayır, hayır! Ben böyle bir şey yapmadım, bu yalandır! Ben bu otomobili Çepelka’dan satın aldım. Benden kuşkulanmanıza asla razı değilim!”

Profesör:

“Susun!” diye bağırdı. Sonra Emniyet Müdürüne dönerek:

“Lütfen siz de bu söylediklerimin doğru olup olmadığını so-ruşturunuz! Bu artık sizi ilgilendiren bir iştir... Sonra, şu sanığı da götürünüz!..”

Sanık dışarı çıkarıldıktan sonra ortalıkta bir anlık bir sessizlik oldu. Profesör, bir iki sefer öksürdükten sonra tekrar söze başladı:

“Baylar,” dedi, “gördüğünüz üzere bu deney on yedi dakika sürdü. Şimdi de içinizden birinizin sorularıma cevap vermesini rica edeceğim!.. Tabii bu seferki deney biraz daha güç ve biraz daha karışık olacak. Çünkü ortada belli bir olay yoktur. Bu iş için en aşağı bir saat harcamamız gerekecek. Sorularıma kim cevap verecek? İsteyen lütfen ortaya çıksın.”

Ortalık sessizliğe boğuldu. Birisi güldü. Ama kimse kımıldamadı. Profesör Rouss:

“Rica ederim buyurunuz,” diye tekrarladı. “Kimsenin canını yakmayacağız.”

İçişleri Bakanı, Adalet Bakanının kulağına eğilerek:

“İsterseniz ilkin zatıalınız buyurunuz,” dedi.

Hazır bulunan milletvekillerinden biri yanındakine dönerek:

“Radikal Parti’nin başkanı niteliğiyle ilkin siz buyurmaz mısınız?” diye sordu.

Dairelerden birinin müdürü, muavinine dönerek:

“Belki sen çıkmak istersin?” dedi.

Durum biraz tuhaflaşmıştı: Hazır bulunanlardan hiç kimse ortaya çıkıp cevap vermek istemiyordu.

Amerikalının üçüncü çağrısı üzerine İçişleri Bakanı arkasına dönerek:

“O kadar da düşünmenin gereği yok,” dedi, “biriniz çıkıverin!..”

Salonun en dibinden bir öksürük geldi.. Biri ayağa kalktı. Bu, uzun boylu, babayani kılıklı, heyecandan çenesi titreyen bir adamdı. Ürkek bir sesle:

“Şey,” diye söze başladı, “mademki kimse kalkmıyor; naçizane bendeniz...”

Profesör, buyurucu bir tonla onun sözünü keserek:

“Canım efendim,” dedi, “uzun sözün gereği ne? Buraya gelip oturunuz! Benim her kelimemden sonra hatırıınıza gelecek ilk sözü söyleyeceksiniz! Katiyen düşünerek söylemeyeceksiniz! Âdeta bir otomat gibi davranacaksınız! Anladınız mı?”

Deneye kalkan adam, etrafındaki kalabalıktan utanarak:

“Emredersiniz, efendim,” dedi. Ve tıpkı imtihan odasından içeriye girmiş bir öğrenci gibi ürkek ürkek gözlerini kırıştırmaya başladı.

Profesör dik bir sesle:

“Meşe!” dedi.

Adam ürkek bir eda ile:

“Güçlü!” diye cevap verdi.

Profesör biraz şaşırmış gibi:

“Nasıl, ne gibi?” diye sordu.

Büsbütün ürken adam:

“Ormanların kralı,” diye açıkladı.

“Ya, öyle mi? Cadde!”

“Cadde... Pırıl pırıl süslü caddeler...”

“Anlayamadım, ne demek istiyorsunuz?”

“İsterseniz bayram diye kabul ediniz!”

Profesör kaşlarını çatarak:

“Ah, so?” dedi. “Ama doğrudan doğruya ‘bayram’ demeniz daha uygundur. Hem, elinizden geldiği kadar bir kelime ile cevap vermenizi rica ederim.”

“Peki efendim, lütfen devam ediniz...”

“Dinleyiniz, devam ediyorum: ticaret!”

“Son hızla geliyor!”

“Hımmm... Devlet!”

“Af buyurun, fakat ne çeşit devlet?”

“Ne çeşit olursa olsun, siz sadece çabuk cevap vermeye bakınız!..”

“Peki öyleyse, egemen devlet...”

“Çekiç!”

“Kerpeten! Sizleri kerpetenle çekip çıkarmak!.. Kafasını çekiçle kırdım... Kan!..”

“Ateş!”

“Ateş ve kül... Fedakâr itfaiyeci... Eski bir demeç.”

Profesör canı sıkılarak:

“Tuhaf şey,” diye söylendi. “Bana bakın: Sadece bir kelime ile cevap vermenizi rica ederim. Hatırınıza ilk gelecek kelimeyi söylemelisiniz! Gevezeliğin gereği yok. Devam ediyorum: gözler!”

“Seyircinin gözleri önünde... Gözüne sokmak... Masum çocuk gözleri... Gözden göze fark var...”

“Bu kadar uzun değil, canım. Bira!”

“Pilzen birası, biraların kraliçesidir...”

“Müzik!”

“Mızıkacı... Mızıkacılar güruhu, geleceğin müziği!..”

“Şişe!”

“Tıpa!..”

“Zehir!”

“Zehirli kuyu... Zehir gibi söz...”

Profesör ensesini kaşıdı. Sonra, salondaki kalabalığa dönerek:

“Görüyorsunuz ki baylar,” dedi. “Ben daima en basitinden başlıyorum. Böylece yavaş yavaş üzerinde deney yaptığım kişinin mesleğini ve kimliğini öğrenmiş oluyorum. Devam ediyorum: hesap!”

“Tarihî hesaplar, düşmanlarla hesap görmek, başkasının hesabına...”

“Hımmm... Kâğıt!”

“Utancından kıpkırmızı olmuş bir kâğıt, değerli kâğıtlar... Kâğıt her şeye dayanıklıdır.”

Profesör suratını buruşturarak:

“*God bless you*,” dedi. “Taş!”

Bilinmeyen adam büyük bir hararetle:

“Mezar taşı!” dedi. “Taşlama, göktaşı.”

“Araba!”

“Zafer arabası... Cankurtaran!”

“Silah!”

“Evet, silahla yurdu savunmak. Tepeden tırnağa kadar silahlı. Silaha davranmak... Ölüm-dirim kavgası.”

Profesör:

“Yeterli,” dedi. “Yanılmıyorsam siz gazetecisiniz, değil mi?”

Bilinmeyen adam:

“Evet,” dedi.

Profesör kuru bir reverans yaparak:

“Teşekkür ederim,” dedi. “Baylar, deneyimize burada son veriyorum. Şimdi yaptığımız deneyin sonunda bu bayın, bu bayın...

bir gazeteci olduğunu anladık. Artık deneyi sürdürmeyi gerekli görmüyorum.”

Polis muhabiri Pan Vaşatko, akşama doğru idarehanesinden içeri girer girmez:

“Size önemli bir havadis getirdim,” diye haykırdı. “Polis, şoför Jozef Çepelka’nın cesedini bulduğunu bildiriyor. Ceset, Suhanek’in bahçesinde bulunmuş. Cesedin yanında bir de kanlı çuval varmış...”

FALCI KADIN

İŞTEN biraz olsun anlayanlar, bu olayın Çekoslovakya'da, Fransa'da ya da Almanya'da geçemeyeceğini çok iyi takdir ederler. Çünkü, bilindiği üzere, bu saydığım ülkelerde mahkemeler, suçluları vicdani kanaatleriyle değil de ancak ceza kanununun belli maddeleriyle cezalandırırlar. Bu olayda yargıcın, kanun maddelerine bağlı kalmayarak yalnız sağduyusu ve vicdani kanaati ile karar vermesi, olayın İngiltere'den başka herhangi bir yerde geçemeyeceğini göstermektedir.

Gerçekten de bu olay Londra'da, daha doğrusu Kensington'da, galiba da Brompton'da ya da Bayswater'da, kısacası bunlara benzer bir yerde geçmişti. Yargıcın adı Justice Kelley, kadının adı ise sadece Mayers'ti: Bayan Edith Mayers.

Başka alanlarda tamamıyla saygıdeğer olan bu kadının, Polis Komiseri MacLeary'nin dikkatini çektiğini bilmeniz gerek. MacLeary bir akşam karısına:

"Sevgilim," dedi. "Şu Bayan Mayers aklımı kurcalayıp duruyor. Bu kadının ne ile geçindiğini bilmeyi çok isterdim. Düşün ki bu mevsimde, Şubat'ta, hizmetçisini kuşkonmaz aldırmaya gönderiyor. Dahası var: Bu kadının, işportacı kadınlardan tutunuz da prenseslere varıncaya kadar her gün on on iki ziyaretçi kabul ettiğini de öğrendim. Biliyorum sevgilim, diyeceksin ki belki de bu kadın falcıdır. Çok güzel. Ama falcılığın, casusluk, muhabbet tellallığı gibi bazı işleri maskelemek için bir paravan olarak kullanılmış olması da mümkündür. Bu işle yakından ilgilenmeyi çok isterim."

Bayan MacLeary:

"Pekâlâ Bob," dedi, "bu işte bana güvenebilirsin!.."

Ertesi gün, Bayan MacLeary, tabii parmağında yüzük olmadan, artık aklını başına alma zamanı gelmiş genç bir kız kılığıyla ve ürkek bir edayla, Bayan Mayers'in kapısını çaldı. Bayan Mayers kendisini kabul etmek lütfunda bulununcaya kadar Bayan MacLeary bir hayli beklemek zorunda kaldı.

İhtiyar kadın, utangaç ziyaretçisini dikkatle süzdükten sonra: "Oturunuz, sevgili yavrum," dedi. "Size nasıl bir yardımda bulunabilirim?"

Bayan MacLeary kekeleyerek:

"Şey, efendim... Ben... yarın yirmi yaşımı dolduruyorum da, geleceğimi çok merak ediyorum."

Bayan Mayers:

"Ya, öyle mi?" dedi ve bir deste oyun kâğıdı alarak çabuk çabuk karıştırmaya başladı.

Bayan MacLeary:

"Adım Jones'tur," dedi.

Bayan Mayers:

"Sevgili Jones, yanılıyorsunuz," dedi. "İşin içinde bir yanlışlık olsa gerek. Ben iskambil falı bakmam. Her yaşlı kadın gibi, şöyle ahbapça, ara sıra yalnız dostlarımla falına bakarım. Sol elinizle kâğıtları kesiniz ve onları beş bölüme ayırınız! Hah şöyle, ben sadece vakit geçirmek, gönül eğlendirmek için ara sıra falan bakarım, her zaman değil."

Kadın, birinci kümedeki kâğıtları açmaya başlayarak bağırdı:

"Bakınız, sinek... Bu, parayı gösterir. Kupa oğlanı, bu da müjdeli, sevinçli mektup demektir."

Bayan MacLeary:

"Sonra, sonra?" diye heyecanla bağırdı. "Daha ne var?"

Bayan Mayers, ikinci kümedeki kâğıtları açarak sözlerini sürdürdü:

"Sinek oğlanı... Maça onlusu, bu yoldur. Burada bir de karo var. Karo her zaman keder belirtisidir. Ama sonunda kupa kızı var."

Bayan MacLeary, elinden geldiği kadar gözlerini kocaman kocaman açmaya çalışarak sordu:

“Peki, bu ne demektir?”

Bayan Mayers, üçüncü kümedeki kâğıtları açarak, kendi kendine söylenir gibi:

“Yine sinek,” dedi. “Sevgili çocuğum, sizi büyük bir para bekliyor. Henüz pek belli değil ama, ya siz ya da akrabalarınızdan biri uzak bir yolculuğa çıkacaksınız!”

Bayan MacLeary:

“Ben Southampton’a, teyzeme gitmek zorundayım,” dedi.

Bayan Mayers dördüncü kümedeki kâğıtları açmaya koyulurak:

“Hayır,” dedi, “benim demek istediğim uzak bir yolculuktur. Sonra, yolunuzun üzerinde size engel olan biri, bir ihtiyar var.”

“Herhalde babam olacak.”

Beşinci kümedeki kâğıtları gözden geçiren Bayan Mayers sevinçle bağırdı:

“Bana bakınız, sevgili çocuğum Jones, ömrümde sizin falınız kadar iyi bir fal görmedim. Bir yıla kalmadan başınızdan bir nikâh geçecek, çok zengin bir delikanlı, belki de bir milyoner, sizinle evlenecek. Bu ya bir tüccar ya da –çok yolculuk ettiğine bakılırsa– bir komisyoncudur. Ama ikiniz birleşmeden önce birçok güçlükleri yenmek zorunda kalacaksınız! Yaşlı bir adam boyuna size engel olmaya çalışacak. Tabii siz çok kararlı davranmak zorundasınız! Evlendikten sonra da, çok uzaklara, herhalde denizasıırı bir yere gideceksiniz! Sevgili çocuğum, alinyazıları kara, kara derilileri hak yoluna getirmeye çalışan misyonerler için bir sterlin başışlamaz mısınız?”

Bayan MacLeary çantasından bir sterlin ile bir şilin çıkararak:

“Size ne kadar borçlu olduğumu anlatamam,” dedi. “Buyurunuz Bayan Mayers. Ya şu önümüzde duran engelleri ortadan kaldırmak için ne gibi bir masrafa ihtiyaç var?”

Yaşlı kadın soylu bir eda ile:

“Fal rüşvet kabul etmez,” dedi. “Babanız ne iş yapar?”

Bayan MacLeary masumca bir yalan kıvırdı:

“Emniyet Müdürlüğü Siyasi Bölümde memurdur.”

Yaşlı kadın:

“Ya, öyle mi?” dedi ve deste halinde duran oyun kâğıtlarının içinden üç kâğıt çekti. “Ah, ne kadar da kötü! Sevgili yavrum, bir tehlike ile karşı karşıya bulunduğunu lütfen babanıza söyleyiniz! Bu iş üzerine daha çok bilgi almak istiyorsa, bir kez bana uğrayıversin! Zaten Scotland-Yard’dan pek çok kişiler, fallarına baktırmak üzere bana gelirler. Yüreklerindeki bütün sırlarını bana söylerler. İşte böyle şekerim, onu hemen bana gönderiniz! Siyasi bölümde olduğunu söylemiştiniz, değil mi? Adı da Bay Jones, öyle mi? Kendisini beklediğimi lütfen ona söyleyiniz!.. Güle güle, sevgili Jones... Bundan sonraki buyursun!

Bay MacLeary düşünceli düşünceli ensesini kaşıyarak:

“Bu hoşuma gitmiyor,” dedi. “Bu hiç hoşuma gitmiyor, Katie. Bu kadın, senin ölmüş babana gerektiğinden çok ilgi gösteriyor. Sonra kadının soyadı Mayers değil, Meierhofer’miş. Kendisi de Lübeck’li imiş, yani su katılmamış bir Alman. Onu nasıl tongaya düşürsek? Bu kadının, kendisini hiç de ilgilendirmemesi gereken sorunlar üzerine müşterilerinden bilgi aldığına bire karşı beşle bahse girerim. Bu işi büyüklerime açmak zorundayım.”

Bay MacLeary gerçekten de dediğini yaptı. Amirlerine işi açtı. Amirleri, alışıldığının tersine bu işe ilgi gösterdiler. Bunun sonucu olarak da Sayın Bayan Mayers, Yargıç Kelley’in karşısına çıktı. Yargıç Kelley:

“Ee, Bayan Mayers,” dedi. “Şu sizin iskambil falından biraz söz etsenize...”

Yaşlı kadın:

“Aman Yarabbi, sör,” dedi. “Bir insanın şu ya da bu biçimde hayatını kazanması gerekmez mi? Bu yaştan sonra varyetede dans edecek değilim ya!..”

Yargıç Kelley:

“Himm...” diye söylendi. “Ama fena fal baktığınızla ilgili şikâyetler var. Azizim Bayan Mayers, bu, bozuk çikolata satmak-

tan farksız bir davranıştır. Verdikleri paranın karşılığı olarak müşterilerinizin doğru ve iyi bir fal istemeye, hiç şüphe yok ki hakları var. Ama rica ederim, bana şunu söyleyiniz: Fal bakmayı bilmediğiniz halde gelecek üzerine nasıl bilgi verebilirsiniz?”

Yaşlı kadın kendini savunarak:

“Ama efendim,” dedi. “Fallarımın doğru çıkmadığından şikâyet edenler pek azdır. Hem size şunu söyleyeyim ki efendim, ben müşterilerime sadece olmasını istedikleri şeyleri vadetmekle yetiniyorum. Onların bundan duydukları sevinç, değersiz birkaç şilinin çok üstündedir. Bununla birlikte, ara sıra gerçeği söylediğim, isabetli tahminlerde bulunduğum da olur.”

Yargıç, kadını durdurarak:

“Durunuz,” dedi. “Size karşı tanıklık etmek isteyen biri var. Bayan MacLeary, anlatınız bakayım, bu iş nasıl oldu?”

Bayan MacLeary yüksek sesle:

“Efendim,” dedi, “Bayan Mayers, oyun kâğıtlarıyla falıma baktı. Bir yıla varmadan başımdan nikâh geçeceğini, çok zengin, milyon bir gençle evleneceğimi ve o gençle birlikte denizaşırı uzak bir yere gideceğimizi söyledi.”

Yargıç ilgiyle sordu:

“Niçin özellikle denizaşırı bir yere?”

Bayan Mayers açıkladı:

“Çünkü ikinci kümedeki kâğıtların içinde maça onlusu vardı. Bu ise uzun bir yolculuk belirtisidir.”

Yargıç:

“Saçma!” diye karşı çıktı. “Uzun yolculuk maça oğlanıdır. Bunun önünde bir de sinek yedilisi bulunacak olursa, kârlı, uzun bir yolculuk anlamına gelir. Bana bakın Bayan Mayers, siz bana yutturamazsınız!.. Şu karşınızdaki tanığa, bir yıla varmadan evleneceğini söylemişsiniz!.. Oysa Bayan MacLeary aşağı yukarı üç yıldan beri, değerli bir polis komiseri olan Bay MacLeary ile evlidir. Bu saçmayı nasıl açıklayacaksınız Bayan Mayers?”

Yaşlı kadın büyük bir soğukkanlılıkla:

“İlahi Bay Yargıç,” dedi. “Bunlar olağan şeylerdir. Bu haspa bana geldiği zaman, üzerinde şık bir kostüm olduğu halde sol eldiveni yırtıktı. Demek ki fazla parası yoktu. Ama bana caka satmak istiyordu. O gün bana yirmi yaşında olduğunu söylemişti. Oysa, su içinde yirmi beşinde vardı.”

“Yirmi dört!” sözleri döküldü Bayan MacLeary’nin ağzından.

“Neyse, fark etmez! Kendisini bir kız olarak tanıttığına göre pekâlâ kocaya varmak niyetini besliyor demekti. İşte bunun içindir ki ben de ona zengin bir kocadan, evlenmeden falan söz ettim. Bundan hoşlanacağını sezinlemiştim.”

Bayan MacLeary sordu:

“Peki, burada bir de yaşlı adam, uzun yolculuk var, bunlar nereden çıktı?”

Bayan Mayers çok tabii bir sesle:

“Sadece daha uzun söylemek için... Bir sterlini hak etmek için bir yığın çene çalmak gerekir.”

Yargıç:

“Her şey anlaşıldı, Bayan Mayers,” dedi. “Artık sizi hiçbir şey kurtaramaz. Kâğıt falına bakmak bir çeşit dolandırıcılıktır. Fala bakabilmek için kâğıtlardan anlamak gerek. Gerçi bu konuda çeşitli görüşler var. Ama şunu iyice bilmelisiniz ki, sinek onlusu hiçbir zaman uzun bir yolculuk anlamına gelmez. Yiyecek maddelerine öteberi karıştıranlara ya da bozuk mal satanlara verilen cezayı size de veriyorum: Sizi elli sterlin para cezasına çarptırıyorum. Bayan Mayers, sizin casus olduğunuz da iddia ediliyor. Ama siz herhalde bu iddiayı kabul etmezsiniz!”

Yaşlı kadın:

“Allaha yemin ederim ki...” diye başlamak istediye de Yargıç Kelley onun sözünü keserek:

“Peki, peki, bunu bir yana bırakalım,” dedi. “Ama siz, belli işi olmayan bir yabancı olduğunuz için, isterse polis sizi sınır dışı edebilir. Haydi güle güle, Bayan Mayers. Size de teşekkür ederim Bayan MacLeary. Falcılık etmek vicdansızca bir davranıştır, bunu iyice aklınıza koyunuz, Bayan Mayers.”

Bayan Mayers:

“Elden ne gelir?” dedi. “Bu hatırlatmanızı önceden yapmanız gerekirdi.”

Aşağı yukarı bir yıl sonra Yargıç Kelley, Polis Komiseri MacLeary’ye rastladı ve güler yüzle onunla konuştu:

“Güzel bir hava, değil mi? Eşiniz Bayan MacLeary iyiler mi, efendim?”

Komiser asık bir suratla yargıca baktı ve sıkılarak şunları söyledi:

“Biliyor musunuz neler oldu?.. Biz onunla, şey, yani Bayan MacLeary ile artık bir arada yaşamıyoruz. Ayrıldık.”

Yargıç şaşarak:

“Ne diyorsunuz?” dedi. “İnsan bu kadar güzel, bu kadar genç bir kadından...”

MacLeary yargıcın sözünü keserek:

“İş burada ya,” dedi. “Genç bir çapkın, bir milyoner, Melbourne’lu bir tüccar karıma balta oldu. Önüne geçmeye çok çalıştım ama...”

MacLeary, umutsuzca kolunu sallayarak ekledi:

“Bir hafta önce Avustralya’ya gittiler.”

REKOR

JANDARMA Başçavuşu Geyda, karakoldaki nöbetçi Sulh Yargıcı Tuçek'e raporunu verdi:

"Sayın Yargıç, izin verirsiniz arz edeyim efendim: Ağır bir organ sakatlaması olayı... Öf... Ne kadar da sıcak var..."

Yargıç:

"Şöyle rahat oturunuz," dedi.

Geyda, tüfeğini köşeye dayadı. Miğferini yere attı. Kayışını çıkardı, ceketinin düğmelerini çözdü.

"Ne yaman delikanlı, Bay Yargıç, böyle bir olayla şimdiye kadar hiç karşılaşmadım. Baksanıza! (Başçavuş bunları söyleyerek, mavi bir mendile sarılmış ağır, kocaman bir şey kaldırdı; mendilin düğümünü çözerek, içinden insan başı büyüklüğünde bir taş çıkardı.) Hele şuna bir bakınız," diye tekrarladı.

Yargıç, kalemi ile taşı dürterek:

"Bu taşın özelliği neymiş?" diye sordu. "Basbayağı bir kaldırım taşı işte!..."

Geyda, yargıcın söylediklerini doğrulayarak:

"Evet," dedi. "Üstelik de okkalı bir taş. İzin veriniz de anlatayım, Bay Yargıç: Tuğla fabrikasında çalışan, orada yaşayan, Vatslav Lisitski adlı 19 yaşlarında bir genç... Yazdınız mı efendim? Şu gördüğünüz taşı fırlatıp atmış ve bu taşla –taşın ağırlığı 5 kilo 949 gram– Dolin Uyezd köyünde, 14 numaralı evde oturan toprak sahiplerinden František Pudil'in –Yazdınız mı efendim?– omuzunu sakatlamış: Oynak yerini kırmış, omuz kemiğiyle köprücük kemiğini zedelemiş, omuzunda kocaman bir yara açmış, omuz kaslarını iyice ezmiş... Yazdınız mı efendim?"

Yargıç:

“Evet, yazdım, ama bu olayın özelliği ne, onu bir türlü anlayamadım?”

Başçavuş Geyda:

“Sırasıyla her şeyi anlattığım zaman siz de şaşacaksınız, Bay Yargıç,” dedi. “Şu yaralanan Pudil, üç gün önce beni çağırttı. Siz onu tanırırsınız, Bay Yargıç.”

Yargıç Tuçek:

“Evet, tanırım,” dedi. “Onu iki sefer muhakeme etmiştik. Bir seferinde tefecilik suçundan, bir başka seferinde de... Neyse aklmda kalmamış.”

“İkinci seferinde de bir kumar yüzünden... İşte bu Pudil’in yurtluğunda, ta ırmağa kadar inen bir vişnebahçesi var. Sazova Irmağı dirsek yaptığı bu yerde başka yerlerden daha geniştir, işte bu Pudil, bir zabıta olayının meydana geldiğini ileri sürerek beni çağırttı. Kalkıp gittim. Pudil yatakta ahlayıp ohluyor ve ağız dolusu küfrediyordu. ‘Ne var, ne olmuş?’ dedim. Bakınız mesele ne imiş. Anlattığına göre, kendisine gidişimden bir gün önce, akşamüstü bahçeye çıkmış ve vişne ağacının birinde, ceplerine vişne doldurmakta olan bir çocuk görmüş. Şu Pudil, hiç de iyi bir adam değil... Neyse... Kayışını belinden çıkarmış, çocuğu bacağından yakaladığı gibi vişne ağacından indirmiş ve kayışıyla dövmeye girişmiş. Irmağın karşı yakasından birisi ona bağırmaya başlamış: ‘Hey Pudil, bırak şu çocuğu!’ Pudil’in gözleri iyi görmez, herhalde içkiden olsa gerek. Irmağın karşı kıyısına dikkatle bakmış, hayal meyal birini fark etmiş. Gördüğünün doğru olup olmadığını anlamak için o da, ‘Ulan serseri, sana ne?’ diye bağırarak ve çocuğu daha büyük bir hızla dövmeye başlamış. Karşı kıyıdaki adam, ‘Ulan Pudil, sana söylüyorum, bırak şu çocuğu!’ diye tekrarlamış. Pudil, ‘Bana ne yapabilir?’ diye düşünmüş ve ‘Bas bakalım, meşe odunu!’ diye ona cevap vermiş. Ama, bu sözleri söyler söylemez, sol omuzunda korkunç bir çarpma ve bir ağrı duymuş, o anda da kendini yerde bulmuş. Karşı kıyıdaki adam da, ‘Nasılmış, ağa bozuntusu!’ diye ona bağırarak. Pudil, yerinden kalkacak gücü bile kendinde

bulamamış. Adamları onu kaldırıp götürmüşler. Pudil'in yanında da şu kaldırım taşını bulmuşlar. Geceleyin bir doktor getirtmişler. Doktor onu hastaneye kaldırmak istemiş. Çünkü bütün omuz kemikleri, köprücük kemiği kırıkmiş, sol kolu da ömrü boyunca sakat olarak kalacaktı. Pudil hastaneye gitmek istememiş. Çünkü tam da ürünleri toplama zamanı... Pudil ertesi sabah beni çağırttı ve onu bu hale getireni tutuklamamı rica etti. Güzel, ama bana bu taşı gösterdikleri zaman, gözlerim faltaşı gibi açıldı. Şunun ağırlığına bir bakınız! Şöyle, göz kararıyla ağırlığını altı kilo kadar tahmin ettim; 51 gram yanılmışım. Böyle bir taşı kaldırıp atmak bir ustalıktır. Bahçeyi ve ırmağı gözden geçirmeye gittim: Pudil'in yere düştüğü noktadan –burası çayırdı– ırmağa kadar iki metre vardı. İrmağın dirsek yaptığı bu yerde genişliği en aşağı on dört metre tutuyordu. Ben bayağı heyecanlandım. 18 metre uzunluğunda bir ip getirttim. Pudil'in düştüğü yere bir kazık çaktım. İpin bir ucunu bu kazığa bağladım. Soyundum. İpin öteki ucunu dişlerimin arasına aldım ve karşı kıyıya yüzerek geçtim. Ne dersiniz, Bay Yargıç, ip zar zor karşı kıyıya ulaştı. Oysa, Vatslav Lisitski'nin durduğu yer, dolma topraktan geçen patika yoldan tam 19 metre 27 santim uzaklıkta idi.”

Yargıç:

“Dostum,” dedi. “Bu mümkün değil. 19 metre büyük bir mesafedir. Bana bakın, belki de taşı atan, suyun içinde, ırmağın ortasında durmuştu?”

Geyda:

“Bir aralık benim de aklıma bu geldi. Ama mesele şu ki, ırmağın tam da dirsek yaptığı bu yer uçurumdur. Suyun derinliği de iki metredir. Dolma toprakta hâlâ bu taşın çukuru duruyor. Dolma toprak, suyun alıp götürmemesi için, boydan boya kaldırım taşlarıyla döşenmiş... İşte Lisitski de bu taşlardan birini söküp atmış. Bu taşı ancak patikadan atabilirdi, suyun içinden atması imkânsız. Dik uçurumun üzerinde durması da imkânsız. Bu hesaba göre de o taşı 19 metre 27 santim uzaklıktan fırlatıp atmış oluyor. Düşünün bir kez!..”

Yargıç düşünceli düşünceli:

“Belki de sapanla fırlatıp atmıştır?” dedi.

Geyda, azarlar gibi bir bakışla yargıca baktı:

“Galiba siz ömrünüzde elinize sapan almadınız? Altı kiloluk bir taş sapanla atmayı bir deneyin bakalım! Bunu yapmak için mancınık gerek. Ben iki günümü bunların denemesiyle geçirdim: Taşı fırlatıp atabilmek için her çareye başvurdum: Taşı sapanın içine yerleştirdim. Daha ilk sallayışta yere düştü. Ne yaptıysam boşuna! Taş her seferinde yere düşüyordu. Hayır, Bay Yargıç, bu düpedüz bir gülle atışı idi. Hem de ne atış? Bununla dünya gülle atma rekoru kırılmış oluyor.”

Yargıç şaşarak:

“Olur şey değil!” dedi.

Geyda, zafer kazanmış bir komutan edasıyla:

“Evet, dünya rekoru!” diye tekrarladı. “Gerçi, sporcuların attığı gülle, bundan biraz daha ağırcadır, yedi kilo falan tutuyor. Ama buna karşılık, geçen yılın dünya gülle atma rekoru da, on altı metreden birkaç santim eksiktir. Bundan önce ise, on iki yıl süresince bu rekor on beş buçuk metre idi. Ancak geçen yıl bir Amerikalı on altı metreden birkaç santim eksikle bu rekoru kırdı. Diyelim ki bu sporcu altı kiloluk bir gülle ile bu rekoru on sekiz, hatta on dokuz metreye çıkarmış olsun! Ortada yine 27 santimlik bir fark kalıyor. Bay Yargıç, bizim delikanlı, hiç antrenman yapmadan yedi kiloluk sporcu güllesini 16 metre 25 santim atabilir. Ben çoktandır bu spor dalıyla ilgileniyorum. Savaşta arkadaşlarım sıkışınca bana gelir, ‘Aman gözünü sevdiğim Geyda, şu el bombasını sen fırlatıver!’ derlerdi. Bir gün limanda Amerikalı denizcilerle bir yarışma yaptık. Ben gülleyi on dört metre attım. Geminin papazı benden ancak dört santim ileriye atabildi. Savaş, bu konuda iyi bir antrenman. Ama bu kaldırım taşını, Bay Yargıç, ben ancak on beş buçuk metreye kadar atabildim. Lakin herifçiğöğlü on dokuz metreye kadar atıyor. Şu delikanlıyı bulmak gerek, diye aklımdan geçirdim, bize dünya rekorunu sağlayacak. Düşünün bir kez, Amerikalıları geçeceğiz!”

Yargıç:

“Ya şu omuzu çıkan Pudil’in durumu ne olacak?” diye karşı çıktı.

Geyda:

“Pudil’in canı cehenneme!” diye söylendi. “Ben, şu dünya rekorunu kıran delikanlının bulunması için emir verdim. Yurdu-muzun çıkarı bunu gerektirmiyor mu?.. Bundan ötürü ben, her şeyden önce, suçlunun ceza görmeyeceğine söz verdim.”

Yargıç bu davranışa şiddetle karşı çıkarak:

“Olmaz öyle şey!” dedi.

“Ama durun! Onun suçunun bağışlanması, altı kiloluk taş Sazo-va Irmağı’nın bu yakasına atmasına bağlı olacak. Bunun ne önemli bir spor başarısı olduğunu, bundan bütün gazetelerin söz edeceğini, bu rekora erişecek olan sporcunun avuç dolusu para kazanacağını, köyün bütün ileri gelenlerine anlattım. Benim bu konuşmamdan sonra neler olduğunu bir bilseniz! O bölgenin bütün delikanlıları tarla işlerini bir yana bırakarak ırmak kıyısına akın ettiler ve karşı kıyıya taş atmaya başladılar. Kısa bir süre sonra da dolma toprağa desteklik eden kaldırım taşlarından bir tane bile kalmadı. Bu sefer de sınır taşlarını parçalayıp atmaya başladılar. Bu durumdan yarar-lanan yaramaz köy çocukları, birbirlerini taş yağmuruna tuttular. Bu arada bir yığın tavuk da öldürdüler. Ben dolma toprak üzerinde duruyor, onları seyrediyordum. Tabii, delikanlılardan hiçbiri, ır-mağın ortasından öteye bir taş olsun fırlatamadı. Irmağın yatağını yarı yarıya taşla doldurduklarına hiç kuşkunuz olmasın!

Dün akşam, Pudil’e kaldırım taşı ikram eden delikanlıyı ge-tirdiler. Şimdi kendisi burada, tabii onu göreceksiniz... Ona, ‘Bana bak Lisitski,’ dedim, ‘bu taş Pudil’e atan sen misin?’ ‘Evet,’ dedi, ‘Pudil bana küfretti. Ben de kızdım, elimin altında da başka taş yoktu.’ Ona, ‘İşte, Pudil’e attığın taşın bir benzeri,’ dedim. ‘Bunu da karşı kıyıya fırlat! Ama atamazsan, dünyanın kaç bucak oldu-ğunu sana gösteririm.’ Taşı aldı –delikanlının elleri de nah kürek gibi–, dolma toprağın üzerinde durup taşı fırlattı. Bütün hareket-lerini dikkatle izledim: Delikanlıda teknik diye bir şey yok. Gülle

atma stili de hak getire... Kollarını, vücudunu kullanmasını hiç bilmiyor. Ama yine de taşı on dört metre uzağa fırlattı. Bu, çok iyi bir şey, ne var ki... Ona biraz ders vermeye çalıştım: ‘Sen çok hantal, beceriksiz bir delikanlısın,’ dedim. ‘Şöyle durman gerek: Sağ omuzunu biraz arkaya alacaksın, taşı atarken de bu omuzunu harekete getireceksin, anladın mı?’ ‘Anladım,’ dedi ve gözlerine, çarmıha gerilen çilekeşler gibi bir anlatım vererek taşı fırlattı... Ne kadar biliyor musunuz? Ancak on metre kadar ileriye.

Ben, tabii fena halde içerledim. ‘Bu taşı Pudil’e sen mi attın?’ diye bağırdım. ‘Yalan söylüyorsun!’ Delikanlı, ‘Başefendi, Allah şahidimdir ki ben attım!’ diye cevap verdi. ‘Pudil hergelesi bir daha aynı yerde dursun, yine vururum!’ Hemen Pudil’e koştum. Dünya rekorunun söz konusu olduğunu kendisine anlattım. Aynı yerde durup delikanlıya tekrar küfretmesini rica ettim. Bundan sonra da delikanlı ona taşı fırlatıp atacaktı. Ama ne gezer! Pudil buna asla yanaşmadı. Bu adamlarda yurt sevgisinin zerresi bile yok.

Yine Lisitski’nin yakasına sarıldım: ‘Sen yalancının, palavracının birisin!’ dedim. ‘Pudil’i sakat ettiğin tamamıyla yalan. Zaten Pudil de onu sakat edenin sen olmadığını söylüyor!’ Lisitski, ‘Pudil yalan söylüyor! Onu sakatlayan benim,’ diye cevap verdi. ‘İspat et öyleyse,’ dedim, ‘taşı yine oraya kadar fırlatıp at!’ Lisitski güldü, ‘Başefendi, boşu boşuna atamam,’ dedi, ‘bak, Pudil orada durursa, ona kızdığım için taşı yine oraya kadar atar, ona rastlatırım.’ ‘Bana bak Vatslav!’ diye onu kandırmaya çalıştım, ‘eğer taşı yine oraya kadar atarsan, seni serbest bırakırım. Yok, atamazsan, insan sakatlama suçundan seni hapse tiktiririm. Tam altı ay orada kalırsın!’ Lisitski, ‘Kış olursa kalırım, ne olacak!’ diye cevap verdi. Kanun adına onu tutukladım. Şurada, koridorda bekliyor. Ne olursunuz Bay Yargıç, o taşı oraya kadar atıp atmadığını lütfen öğreniniz! Belki de sadece övünmek için öyle söylemiştir. Herhalde teklifinizi reddedecektir serseri. O halde, resmî makamları aldattığı ya da sahtecilik ettiği için ona hiç değilse bir aylık hapis cezası vermeli! Sporculukta yalan dolan olmamalıdır... Bunu yapanları da şiddetle cezalandırmalı! Ben onu şimdi getiririm.”

Yargıç, tüyü bozuk delikanlıya sert sert bakarak:

“Vatslav Lisitski sizsiniz demek ha?” diye sordu. “Organ sakatlamak kastıyla bu taşı František Pudil’e attığınızı ve onu sakatladığınızı kabul ediyor musunuz?”

Delikanlı:

“Bay Yargıç,” diye konuştu. “Olay şöyle oldu: Pudil, çocuğu dövüyordu. Ben de ırmağın öte yakasından ona çocuğu bırakması için bağırdım. O ise bana küfretmeye başladı...”

Yargıç öfkelenerek:

“Siz şu taşı ona attınız mı, atmadınız mı?” diye sordu.

Delikanlı üzgün bir eda ile:

“Evet, Bay Yargıç, attım,” dedi. “Adam bana küfretti. Ben de bu taşı yakaladığım gibi...”

Yargıç:

“Hay iblis herif,” diye bağırdı. “Ne diye yalan söylüyorsunuz? Resmî makamları aldatmanın şiddetle cezalandırıldığını biliyor musunuz? O taşı atmadığınızı biz çok iyi biliyoruz.”

Delikanlı:

“Özür dilerim ama attım,” diye mırıldandı. “Pudil bana ağır bir teklifte bulundu. Gel falanca yerimden öp, dedi.”

Yargıç, sorgu dolu bakışlarla başçavuşa baktı. Başçavuş, güçsüz güçsüz omuzlarını kaldırdı. Yargıç, tutukluya dönerek:

“Soyun bakalım!” dedi. “Çabuk! Külotlarını da çıkar.”

Bir dakika sonra delikanlı, anadan doğma bir halde onların karşısında duruyor, korkudan tir tir titriyordu. Herhalde kendisine işkence yapacaklarını sanıyordu. Anlaşılan usul böyleydi.

Yargıç:

“Geyda, şunun deltoid kaslarına bak bakalım,” dedi. “Öteki kasları nasıl?”

Geyda bir uzman edasıyla:

“Fena değil,” dedi. “Yalnız, karın kasları yeterince gelişmemiş. Oysa gülle atmak için çok güçlü karın kaslarına ihtiyaç var, Bay

Yargıç. Vücudu döndüren onlardır. Benim karın kaslarıma bir göz atsanız, anlarsınız.”

Yargıç:

“Karın kasları pek de fena değil,” diye mırıldandı. Parmağıyla sanığın kıllı göğsünü dürtükleyerek, “İşte bu da göğüs kafesi,” diye ekledi. “Ama bacakları zayıf. Şu köylülerin bacakları hep zayıf oluyor.”

Geyda eleştirici bir tonla:

“Çünkü hiç idman yapmazlar da ondan,” dedi. “Bunlar da bacak mı sanki? Gülle atan sporcuların bacakları, baktığın zaman, insana parmak ısırtmalı.”

Yargıç, delikanlıya:

“Arkanı dön!” diye bağırdı. “Sence sırtı nasıl?”

Geyda:

“Omuzları iyi,” dedi. “Ama alt yanı beş para etmez. Böyle bir vücutla taşı uzağa atamaz! Hayır, Bay Yargıç, taşı o atmamıştır.”

Yargıç, Lisitski’ye dönerek:

“Giyininiz,” dedi. “Bana bakın delikanlı, size son defa soruyorum: Şu taşı attınız mı, atmadınız mı?”

Delikanlı, bir eşek inadıyla tekrarladı:

“Attım.”

Yargıç:

“Aptal!” diye bağırdı. “Eğer taşı attıysanız, adamın bir organını sakatlamış oluyorsunuz! O zaman da ben sizi ceza mahkemesine gönderirim, orada birkaç ay hapis cezası yersiniz. Bizimle alay etmekten vazgeçin de, bütün bunların yalan olduğunu kabul edin! O zaman size, resmî makamları aldattığınız için topu topu üç günlük bir hapis cezası veririm. Ne diyeceksiniz bakalım: Pudil’e şu taşı attınız mı, atmadınız mı?”

Vatslav Lisitski suratını asarak:

“Attım,” dedi.

Yargıç:

“Götürün şunu!” diye bağırdı. “Melun yalancı!”

KADIN AVCISI

EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ dedektiflerinden Golub, alçakgönüllü bir öksürükten sonra:

“Ne yalan söyleyeyim,” dedi, “biz polisler, suçlular dünyasında, olağanüstü olayları, acemi çaylakları pek sevmeyiz! Sabıkalılarla işimiz olmasını her zaman yeğ sayarız. Birincisi, bu durumlarda olayın, kimin işi olduğunu hemen anlarız. Çünkü bütün sabıkalılar kendi ihtisaslarıyla ilgili işler üzerinde çalışırlar. İkincisi, sabıkalıyı nerede bulacağımızı biliriz. Üçüncüsü, sabıkalılar kodese girmekte hiç zorluk çıkarmazlar. Çünkü direnmemin hiçbir yararı olmadığını çok iyi bilirler. Evet baylar, böyle bir sabıkalı ile iş yapmak, biz polisler için âdeta bir zevktir. Hem size şunu da söyleyeyim ki, profesyonel suçlulara hapishanelerde daha bir hoşgörü ile davranırlar, onlara özel bir güven gösterirler. Acemi çaylaklar, bir raslantı ile hapishaneye düşenler, hapishanelerin baş belasıdır, sık sık rezalet çıkarırlar. Hiçbir şeyden hoşnut olmazlar. Ama kaşarlanmış sabıkalılar, hapishanenin, mesleğin kaçınılmaz bir rizikosu olduğunu bilirler. Bunun için de, hapishaneye düşünce ne kendilerinin ne de başkalarının hayatını zehir ederler. Neyse, mesele bunda değil.

Beş yıl önce çeşitli kaynaklardan, ortalığı kasıp kavuran, bilinmeyen bir kadın avcısı üzerine şikâyetler gelmeye başladı. Kadın avcıları, evlenme vaadiyle saf kadınları dolandırıp paralarını sızdıran kişilerdir. Çeşitli kaynaklardan aldığımız bilgilere göre bu kadın avcısı, beş altın dişi olan, dazlak kafalı yaşlıca birisiymiş. Müller, Prohazka, Şimek, Şobek, Şinderka, Vilek, Gromadka, Pivoda, Berger, Veyçek, Stoçes gibi adlar ve daha başka isimler kullanmakta imiş. Adamın bize bildirilen eşkâli, bizce

bilinen kadın avcılarından hiçbirinin eşkâline uymuyordu. Herhalde bu, sanat hayatına yeni atılmış kişilerden biri olsa gerekti.

Bizim bölüm şefi bir gün beni yanına çağırarak:

‘Bana bak, Golub,’ dedi. ‘Yanılmıyorsam sen, garlarda ve trenlerde çalışıyorsun... Bu yerlerde rastlayacağın beş altın dişli olan kişilerle ilgileniver!..’

Şefe, ‘Emredersiniz efendim’i bastım ve yolcuların ağızlarının içine bakmaya başladım. İki hafta içinde de, ağızlarında altın diş bulunan üç kişiyi çevirip kimliklerini söylemek zorunda bıraktım. Tersliğe bakın ki, bunlardan biri Millî Eğitim Bakanlığı müfettişi, biri de milletvekili değil miymiş? Bunların beni nasıl kalayladıklarını bir bilseniz! İş bununla da bitmedi. Emniyet Müdürlüğünde de ayrıca bu yüzden canıma okudular. Tabii bu olup bitenlere fena halde canım sıkıldı. Ne olursa olsun şu hergeleyi enselemeye karar verdim. Gerçi bu çeşit işlerde uzman değildim, ama bu kerata yüzünden çektiğlerimin acısını çıkarmam gerekiyordu.

Şu altın dişli kadın avcısının, paralarını sızdırdığı dulları, öksüzleri, özel olarak bir bir ziyaret ettim. Şu acı çekmiş dulların ve öksüzlerin, yakınıp sızlanmayı ne kadar da iyi başardıklarını size anlatamam. Ama bunların hepsi de, hiç değilse bir noktada, kadın avcısının aydın, gösterişli, altın dişli, aile hayatının güzelikleri üzerine çok güzel konuşan bir kişi olduğu noktası üzerinde birleşiyorlardı. Bunların hepsi de onun konuşmalarını büyük bir ilgi ile, seve seve dinlemiş, ama hiçbiri onun parmak izlerini almamıştı. Şu kadın milleti her şeye ne kadar da kolay inanıyordu. Kadın avcısının on birinci kurbanı bana, bu dolandırıcının kendisine üç sefer geldiğini söyledi. Adam her seferinde, sabahleyin saat on buçukta geliyormuş. Son gelişinde, cebinde kadından sızdırdığı paralar olduğu halde, giderken evin kapı numarasına bakarak, büyük bir şaşkınlıkla:

‘Şu rastlantıya bakın, Matmazel Mari,’ demiş. ‘Bu bile bizim evlenmemiz gerektiğini söylüyor: Sizin evinizin numarası 618, ben de size her seferinde 06.18 treniyle geliyorum. Bu iyi bir belirti değil midir?’

Kadının bu sözlerini duyunca, ‘Matmazel, gerçekten de bu iyi bir belirtidir,’ dedim ve hemen cebimden tren tarifesini çıkardım. Kamenitse’ye saat 10.35’te gelmek için hangi istasyondan 06.18’de trene binmek gerektiğini hiç zahmet çekmeden öğrendim. Tren tarifesini iyice inceledikten sonra, kadın avcısının buraya gelmek için trene bindiği istasyonun Vistritsa-Novoves olması gerektiğine karar verdim. Bilindiği üzere, trenlerde çalışan bir dedektifin bu gibi durumlarda olayları çok iyi değerlendirmesi gerekir.

İlk izinli günümde Vistritsa’ya gittim ve dazlak kafalı, altın dişli, etine dolgun bir kişinin buradan sık sık trene binip binmediğini sordum. İstasyon şefi:

‘Evet, biniyor,’ dedi. ‘Bir firmanın temsilcisi, adı da Latsina. Şurada, Nijnaya Caddesinde bir evde oturuyor. Daha dün akşam trenle bir yerden geldi.’

Hemen Latsina’ya gittim. Koridorda beni ufak tefek, akça pakça bir kadın karşıladı:

‘Latsina burada mı oturuyor?’ diye sordum.

Kadın:

‘Kendisi kocamdır,’ dedi. ‘Şimdi öğle uykusuna yattı.’

‘Önemi yok,’ dedim ve odaya girdim. Divanın üzerinde ceket-siz bir adam yatıyordu. Beni görünce:

‘Vay anasını,’ dedi, ‘bu Bay Golub. Kadınım, ona hemen bir koltuk ver.’

Bir anda bütün öfkem geçmişti. Bu, çok eskiden beri tanıdığım dolandırıcı Vaslav Plihta idi. Piyango biletlerinde uzmandı. En aşağı on sefer hapse girmişti.

‘Merhaba Vaslav,’ dedim. ‘Artık piyango biletleriyle uğraşmıyorsun galiba?’

Plihta doğrularak divanın üzerine oturdu:

‘Hayır, artık uğraşmıyorum,’ dedi. ‘Piyango biletleri işinde sürekli olarak ayakta bulunmam gerekiyor. Ama artık çocuk değiliz, Bay Golub. Yaş elli iki, artık oturma çağına geldik. Kapı kapı doluşmak artık bizim harcımız değil.’

‘Bunun için de kadın avcılığına başladın değil mi, seni ihtiyar dolandırıcı seni!’

Plihta içini çekti:

‘İnsanın bir şeyler yaparak ekmek parasını kazanması gerekmez mi, Bay Golub?’ dedi. ‘Son defa hapishanede dişlerim çürüdü. Herhalde sabah akşam mercimek yememden ileri gelmiş olacak. Altın diş taktırmak zorunda kaldım. Bilemezsiniz bu altın dişler ne sükse yaptı!.. Meğer altın dişli bir adam karşısındakine ne kadar da güven veriyormuş! Ayrıca sindirim organlarım da düzeldi, şişmanladım. Böyle olunca da, ister istemez kadın avcılığına başladım.’

Sözünü keserek:

‘Ya paralar nerede?’ diye sordum. ‘Bütün yaptığın dolandırıcılıklar defterimde yazılı, şimdiye kadar on bir kadını dolandırmış, onlardan toplam 216 bin kron sızdırmışsın! Bu paralar nerede?’

Plihta:

‘Ah, Bay Golub,’ diye cevap verdi. ‘Buradaki bütün mallar karımıdır. İş, iştir. Yalnız üzerimdekiler benimdir: Para olarak 650 kron, altın saat ve altın dişler var... Karıcığım, ben Bay Golub ile Prag’a gidiyorum. Dişlerimi de taksitle yaptırmıştım, daha üç yüz kron borcum kalmıştı. Bu parayı karıma bırakmak zorundayım.’

Karısı:

‘Terziye de yüz elli kron borcun kalmıştı,’ diye hatırlattı.

Plihta:

‘Doğru,’ dedi. ‘Ben düzeni, dürüstlüğü her şeyin üstünde tutarım, Bay Golub. Bu, her insanın alnında yazılıdır. Değil mi? Borcu olmayan insan, herkesin yüzüne cesaretle bakabilir... Böyle olmazsa insan iş yapamaz, Bay Golub. Karıcığım, paltomu fırçalayiver. Prag şehrinde mahcup olmayayım; gidelim mi, Bay Golub?’

Plihta’yı topu topu beş aya mahkûm ettiler. Çünkü ona para kaptıran kadınların hepsi de, ifadelerinde, bu paraları gönül rızasıyla ona verdiklerini, davacı olmadıklarını söylediler. Bunlardan

yalnız biri, Plihta'ya beş bin kron kaptıran zengin bir dul, davasından vazgeçmemiş, Plihta'yı bağışlamamıştı.

Bu olaydan yaklaşık altı ay sonra yeniden, evlenme vaadiyle bazı kadınların dolandırıldığını duydum. 'Herhalde bu yine Plihta'nın işi olmalı,' diye aklımdan geçirdim. Ama bu olaylarla ilgilenmedim. Bir gün trenle Pordubitsa'ya gitmem gerekiyordu. Orada bir bagaj hırsız türemiş, uzun süredir şunun bunun canını yakıyordu. Biz bunlara 'kaldırımcı' derdik. Peronlarda bavul çalmayı sanat haline getirmişlerdi. Pordubitsa'ya pek de uzak olmayan bir yazlıkta da benim ailem oturuyordu. Çantamı sardalya kutularıyla, salamlarla, jambonlarla doldurmuştum. Çünkü köyde bu gibi şeyler pek bulunmuyordu. Yolda giderken, bir alışkanlık sonucu olarak, boydan boya bütün kompartımanları dolaştım. Ne görsem beğenirsiniz? Kompartımanlardan birinde bizim Plihta geçkince bir kadınla oturuyor, kadına son zamanlarda görülen ahlak düşkünlüğünden tatlı tatlı söz ediyor, kadın da onu hayran hayran dinliyordu. Göz göze gelince:

'Ne o,' dedim, 'yoksa yine bir evlenme teklifinde mi bulunuyorsun?..'

Plihta kıpkırmızı kesildi, yanındaki kadına, bir ticaret işi için benimle konuşması gerektiğini söyleyerek koridora çıktı. Sitemli sitemli:

'Bay Golub, başkalarının yanında ne diye böyle konuşuyorsunuz?' dedi. 'Bana bir göz etmeniz yeterdi, hemen kalkıp yanınıza gelirdim. Hangi işten ötürü beni tutuklamak istiyorsunuz?'

'Yine evlenme vaadiyle dolandırılmış iki kadının şikâyeti var,' dedim. 'Ama şimdi benim işim var. Pordubitsa'da seni jandarmaya teslim ederim.'

'Bay Golub, çok rica ederim bunu yapmayınız! Ben size alıştım, üstelik siz de beni tanıyorsunuz! İyisi mi ben sizinle geleyim. Çok rica ederim, Bay Golub, eski dostluğumuzun hatırı için beni kırmayınız!'

'Olmaz,' dedim. 'İlkin evime gitmek zorundayım. Buradan bir saat çeker. Bu süre içinde ben seni ne yapayım?'

‘Ben de sizinle gelirim, Bay Golub. Hiç değilse yolda canınız sıkılmaz.’

Böylece Plihta benimle birlikte eve geldi. Trenden inip şehir dışına çıkınca:

‘Çantanızı verin de ben taşıyayım, Bay Golub,’ dedi. ‘Hem sizden şunu rica edeceğim: Ben yaşlı bir adamım, başkalarının yanında bana “sen” diye seslendiğiniz zaman bir tuhaf kaçıyor.’

Neyse, onu karıma ve baldızıma eski bir tanıdığım olarak tanıttım. Baldızım yirmi beş yaşlarında, hiç de çirkin olmayan bir kızdı. Plihta ona çok nazik ve ciddi davranıyordu. Çocuklara da birer şekerleme verdi, onların hepsini gezmeye götürdü. Ben ve karım, bazı aile sorunlarını konuşmak üzere evde kaldık. Bir saat sonra eve döndükleri zaman çocuklar Plihta’nın ellerinden tutarak yürüyorlardı. Baldızımın yanakları ise bir şakayık gibi kızarmıştı, Plihta ile vedalaşırken elini uzun uzun sıktı.

Evden çıkınca:

‘Bana bak, Plihta,’ dedim. ‘Şu bizim baldızın başını döndürmenin ne âlemi vardı?’

Plihta hemen hemen üzgün bir sesle:

‘Alışkanlık,’ dedi. ‘Bay Golub, inan olsun ki, benim bunda hiç suçum yok. Bütün iş şu altın dişlerde... Başıma gelenlerin hemen hepsi de şu dişlerim yüzünden geldi. Ben kadınlara hiçbir zaman aşktan söz etmiyorum. Zaten yaşıma da böyle davranmaya elverişli değil. Ama işte bundan ötürü de onlar zokayı yutuyorlar. Kimi zaman bana öyle geliyor ki, onların hiçbirinde duygu diye bir şey yok. Onlarda olan yalnız açgözlülük... Çünkü ben, hali vakti çok iyi bir adam olarak görünüyorum.’

Tekrar Pordubitsa istasyonuna geldiğimiz zaman ona:

‘Bana bak, Plihta,’ dedim. ‘Seni yine de jandarmalara teslim etmek gerekecek. Çünkü burada bir hırsızlık işini kovuşturmak zorundayım.’

Plihta yalvaran bir sesle:

‘Bay Golub,’ dedi, ‘beni şimdilik istasyonun restoranında bırakınız. Bir çay içer, biraz gazete okurum. Üzerimdeki bütün pa-

ralarımı size vereyim: On dört bin küsur kron. Parasız bir yere kaçamam. Çünkü bilet bile satın alamam.'

Onu istasyonun restoranında bırakarak işime gittim. Bir saat sonra pencereden baktığım zaman, Plihta'nın aynı yerde oturmakta olduğunu gördüm. Gözünde altın gözlük, gazete okuyordu. Yarım saat sonra da işimi bitirip onu almak üzere restorandan içeri girdiğim zaman onu bir başka masada, çok şık, sarışın bir hanımla buldum. İçilen bir kahvenin parasını soylu bir eda ile garsona ödemekte idi. Beni görünce, kadınla vedalaşarak yanıma geldi:

'Bay Golub, beni bir hafta sonra tutukласanız olmaz mı?' dedi. 'Tam da işi kıvamına getirmiştım.'

'Kadın çok mu zengin?' diye sordum.

Plihta eliyle, 'Hem de nasıl?' anlamına gelen bir işaret yaparak: 'Kadının fabrikası var,' dedi. 'Tecrübeli bir danışman arıyor. Şimdi de yeni makineler satın almaya hazırlanıyor.'

'Ya, öyle mi?' dedim. 'Gel de seni onunla tanıştırayım.'

Kadının yanına giderek:

'Merhaba Loyzička,' dedim. 'Bakıyorum da yine yaşlı erkekleri tavlamaqla meşgulsün!..'

Sarışın kadın kulak memelerine kadar kızarak:

'Aman Yarabbi, Bay Golub,' dedi. 'Bu bayın sizin ahabınız olduğunu bilmiyordum.'

'Haydi bakalım, iyilikle arabayı çek. Sorgu yargıcı seninle ilgileniyor. Bak haberin olsun, o bu davranışlarını dolandırıcılık olarak niteliyor.'

Plihta âdeta yıldırımla vurulmuşa döndü:

'Bay Golub,' dedi, 'bu kadının bir dolandırıcı olduğunu asla hatırıma getirmezdım.'

'Evet, üstelik de serbest davranışlı bir kadın,' dedim. 'Evlenme vaadiyle yaşlı erkeklerin paralarını sızdırıyor.'

Plihta sapsarı kesilerek:

'Ne adilik, ne adilik!' dedi. 'Bütün bunları öğrendikten sonra insan kadınlara nasıl güvenebilir? Bay Golub, bu bütün sınırları aşan bir davranış.'

‘Güzel,’ diye cevap verdim. ‘Beni burada bekle, sana Prag için bir bilet alayım. Kaçınıcı mevki olsun; ikinci mi, üçüncü mü?’

Plihta karşı çıkarak:

‘Aman, Bay Golub,’ dedi. ‘Parayı ne diye çöplüğe atalım? Benim bir tutuklu olarak bedava gitme hakkım var. Siz beni devlet hesabına götürebilirsiniz. Ben tutumlu davranmak zorundayım.’

Plihta bütün yol boyunca o kadına veristirdi durdu. Ben ömrümde böylesine derin ve soylu bir öfke görmemiştim. Prag’da trenden indiğimiz zaman Plihta:

‘Bay Golub,’ dedi, ‘bu sefer yedi ay yiyeceğimi biliyorum. Ben ise hapishane yemeklerini hiç sevmiyorum. Bunun için son defa, iyi bir yemek yemeyi istiyorum. Son işten aldığım bütün para, size verdiğim on dört bin kron. Bu paradan kendime iyi bir ziyafet çekebilirim, değil mi? Sizin ikramlarınıza karşılık ben de size bir yemek ikram etmek istiyorum.’

Plihta ile birlikte en iyi lokantalardan birine girdik. Plihta kendine bir biftek ısmarladı, beş duble de bira içti. Sonra, garsonun bize kazık atıp atmadığını anlamak için hesabı üç sefer gözden geçirdikten sonra, paraları, tabii onun paralarından olmak üzere ben verdim.

‘Eh, şimdi artık Emniyet Müdürlüğüne gidebiliriz,’ dedim.

‘Bir dakikanızı daha rica ederim, Bay Golub,’ dedi. ‘Bu son işte benim ek masraflarım oldu. Bileti 48 kron olmak üzere dört seferlik gidip gelme masrafının tutarı 384 kron eder. (Gözlüğünü takarak bir kâğıt parçasına yazdı.) Sonra, günde yaklaşık 30 kron yemek parası: İyi gıda almak zorundayım, bu bir üretim zorunluluğudur... Bu da 120 kron eder. Sonra, kadına götürdüğüm çiçek parası da 30 kron tuttu. Bu tabii bir nezaket gereği idi. Nişan yüzüğüne de 240 kron verdim. Yüzük altın kaplama idi, Bay Golub. Ben dürüst bir adam olmasaydım, altın yüzük der, masrafını da 600 kron gösterirdim. Bundan başka, kadına 30 kronluk bir de tort gönderdim. Sonra, kadına beş de mektup gönderdim. Birer krondan beş kron eder. Bu kadınla tanışmak için gazeteye verdi-

ğim ilan parasını da eklemek zorundayım: 18 kron da bu eder. Bütün bunların toplamı 832 kron. Bu para sizde dursun. Ben düzeni severim. Bu zorunlu masrafların kapatılması gerek. Şimdi artık gidebiliriz.'

Emniyet Müdürlüğünün koridorunda Plihta, kadın için yaptığı bir masrafı daha hatırladı:

'Bay Golub,' dedi, 'ben bu kadına bir şişe de esans hediye etmiştim.'

Sonra, dikkatle burnunu sildi ve nezarethanenin yolunu tuttu."

GAİPTEN HABER VEREN

YANOVİTS:

“Biliyor musunuz Bay Savcı, beni aldatmak pek de öyle kolay değil,” dedi. “Ama bu adamın yaptığı şeyler karşısında insanın akli duruyor. Bu öyle basbayağı bir yazı falı değil... Ne bileyim işte... Düşünün bir kez: Ona kapanmamış bir zarfın içinde herhangi bir el yazısı veriyorsunuz; o, yazıya bakmıyor bile, sadece parmaklarını zarfın içine sokuyor ve yazının üzerinde gezdiriyor. Bunu yaparken de, sanki bir acı duyuyormuş gibi, nah şöyle, ağzını çarpıtıyor. Bir dakika sonra da yazıyı yazanın karakterini anlatmaya başlıyor... Hem ne anlatış, ağzınız bir karış açık kalıyor. İnsanın her şeyini bir bir söylüyor. İhtiyar Weinberg’in mektubunu zarfa koyup ona götürdüm, adam her şeyi bildi: İhtiyarın şeker hastalığı çektiğini, iflas ettiğini bütün ayrıntılarıyla anlattı. Siz buna ne dersiniz?”

Savcı soğuk bir eda ile:

“Ne diyeceğim, hiç...” dedi. “Belki de o, ihtiyar Weinberg’i tanıyordur.”

Yanovits telaşlandı:

“Yok canım,” dedi. “O bu mektubu görmedi bile... Onun deyişine göre, her yazıda, insandan insana geçen ruhsal bir akım varmış. Bunu açıkça duymak mümkünmüş... Yine onun dediğine göre bu, düpedüz fiziksel bir olaymış... Radyo gibi bir şey... Bay Savcı, bu adam şarlatan falan değil... Adı da Prens Karadah’tır, yaptığı iş için para da almıyor. Bilmem ki onu size nasıl anlatayım. İyisi mi, kendi gözlerinizle görün! Bu akşam bana gelecek. Mutlaka siz de gelin!”

Savcı:

“Bana bakın, Bay Yanovits,” dedi. “Bütün bunlar iyi hoş şeyler ama, ben şu yabancılara ancak yüzde elli inanıyorum. Hele bunların ne ile geçindiklerini de bilmezsem... Hint fakirlerine gelince, bunlara hiç inanmam... Üstelik bu fakir bir de prens olursa büsbütün inanmam. Bu adam bu sanatı nerede öğrenmiş dediniz? Demek İran’da... Artık bundan söz etmeyelim, Bay Yanovits. Çünkü, Doğu demek şarlatanlık demektir.”

Yanovits kendini savunarak:

“Ama, Bay Savcı, bu delikanlı bütün söylediklerini tamamıyla bilimsel metotlarla açıklıyor. Ortada hiçbir büyü, hiçbir gizli güç yok, size söylüyorum. Her şey bilimsel metotlara dayanıyor.”

Devlet savcısı kinayeli kinayeli:

“Eh, bu durumda şarlatanlık, aldatmaca daha da çoktur,” dedi. “Doğrusu size şaşıyorum, Bay Yanovits; ömrünüz boyunca bilimsel metotlara hiç iltifat etmediğiniz halde, şimdi kalkmış bunları savunuyorsunuz! Deddiğiniz gibi olsaydı, bunun çoktan duyulmuş olması gerekmez miydi?”

Biraz sarsılan Yanovits:

“Doğru, ama,” diye karşı çıktı, “ihtiyar Weinberg’in durumunu ne kadar iyi bildiğini görmeseydim... Dâhice bir işti bu doğrusu. Biliyor musunuz Bay Savcı, hepsinden iyisi gelip gözlerinizle bir görmektir. Eğer işin içinde bir şarlatanlık varsa, siz tabii hemen anlarsınız! Siz bu işlerde uzmansınız, hiç kül yutar mısınız?”

Savcı:

“Evet, orası öyle,” dedi. “Peki, gelirim, Bay Yanovits. Sadece şu senin prensin maskesini indirmek için geleceğim! Rezalet doğrusu, bizde ne kadar da çok saf insan varmış! Ama benim kim olduğumu ona söylememelisiniz! Biraz bekleyin, ona zarfın içinde bir mektup hazırlayayım, herhalde memnun kalacaktır! Onun şarlatanlığını meydana vurup vurmayaacağım üzerine benimle bahse girer misiniz?”

Bay Savcı (daha doğrusu başsavcı, hukuk doktoru Klanka), önümüzdeki jürili mahkemede, önceden tasarlayarak adam öldürme suçundan sanık Hugo Müller'e karşı iddianamesini okuyacaktı. Fabrikatör ve milyoner olan Hugo Müller, küçük kardeşi Otto Müller'i büyük bir paraya sigorta ettirdikten sonra Doksan Gölü'nde boğmaktan sanıktı. Bundan başka, Hugo Müller'in, birkaç yıl önce metresini de "öbür dünyaya göndermiş" olmasından şüphe edilmekteydi. Ama bunu ispat etmek mümkün olamamıştı. Kısacası bu, savcının bütün ruhuyla kendini verdiği o büyük davalardan biriydi. Savcı davanın belgeleri üzerinde öylesine çalışıyordu ki, bu onu devlet savcılarının en korkunçlarından biri haline getirmişti. İş hiç de aydınlanmamıştı. Savcı şöyle elle tutulur sağlam bir delil için kim bilir neler vermezdi. Ama bu durumda onun jüriden Müller ile ilgili bir idam kararı koparabilmesi için daha çok kendi güzel konuşmasına güvenmesi gerekiyordu. İş savcı için artık bir namus sorunu halini almıştı.

Bay Yanovits, o gece biraz heyecanlıydı. Boğukça bir sesle:

"Prens Karadah, Bay Doktor Klan," diye onları birbiriyle tanıştırdı. "Başlayabiliriz, değil mi?"

Savcı, meraklı bakışlarla tuhaf prence bir göz attı. Bu, düzgün vücutlu, gözlüklü, hırsızlarınkini andıran ince elli, yüzü Tibet Lama'sına benzeyen genç bir adamdı. Savcı kısaca, 'Maceracının biri,' kararını verdi.

Bay Yanovits, çabuk çabuk:

"Bay Karadah," diye konuşmaya başladı. "Şu masanın başına geçip oturunuz. Maden suyu orada... Lütfen şu masa lambasını yakınız! Sizi rahatsız etmemesi için avizeyi söndürelim. Hah, söyle... Dikkat, baylar... Bay... Şey, Bay Klanka bir mektup getirmiş. Acaba Bay Karadah, şey etmek... lütfunda bulunurlar mı?.."

Savcı hafifçe öksürdü ve gaipten haber vereni elden geldiğince iyi görebilecek biçimde oturdu. Çantasından kapanmamış bir zarf çıkararak:

"İşte mektup," dedi. "Lütfen..."

Gaipten haber veren kişi boğuk bir sesle:

“Teşekkür ederim,” dedi ve zarfı aldı, kapalı gözlerle onu parmakları arasında evirip çevirmeye başladı. Birdenbire titredi ve başını salladı:

“Tuhaf,” diye mırıldandı. Bardağı dudaklarına götürerek bir yudum su içti. Sonra, incecik parmaklarını zarfın içine soktu ve şiddetle titremeye başladı. Solgun yüzü, âdeta daha da sarardı.

Odanın içinde öyle bir sessizlik vardı ki, Bay Yanovits’in soluk alışını duymak mümkündü. Çünkü Yanovits’in boğazında ur vardı.

Prens Karadah’ın ince dudakları, sanki avucunda akkor haline gelmiş bir demir parçası tutuyormuşçasına titriyordu. Alnında ter taneleri belirmişti. Boğuk bir sesle:

“Hayır, yapamayacağım, bu güç beni eziyor,” diye söylendi ve parmaklarını zarfın içinden çıkardı. Parmaklarını mendiliyle sil-di ve sanki bir bıçağı biliyormuş gibi masanın kenarında ileri geri götürmeye başladı. Sonra yine bir yudum su içti ve parmaklarının ucu ile ihtiyatla zarfı aldı. Soğuk bir eda ile konuşmaya başladı:

“Bunu yazan adam... Evet efendim, bunu yazan kişi... Burada öyle büyük bir güç var ki... Öyle bir güç ki... (Söyleyeceği sözü aradığı açıkça belliydi.) Saldırgan bir güç... Bu korkunç bir şey diye bağırdı ve zarfı parmakları arasından masaya düşürdü. Bu adam gibi bir düşmanım olmasını istemezdim.”

Başsavcı kendini tutamayarak:

“Neden?” diye sordu. “Yoksa bu adam bir cinayet falan mı işlemiş?”

Gaipten haber veren kişi:

“Bana soru sormayınız,” dedi. “Her soru açıklayıcı bir nitelik taşır... Ben bir şey bilirim, o da bu adamın korkunç, büyük bir cinayet işlemeye yatkın bir kişi olduğudur. Bu adamda korkunç bir irade gücü, paraya kavuşma, başarıya erişme isteği var. Bu adam, en yakınlarından birinin canına kıymaktan bile çekinmeyebilir. Hayır, bu adam sıradan bir canı değil; kaplan hiç de canı değildir. Kaplan cengellerin prensidir. Bu adam, hiçbir pis işe yatkın değildir. Ama kendisini insan hayatının sahibi saymaktadır. Ava

çıktığı zaman, insanların kişiliğinde kendi avını görür. Oysa avı vururlar.”

Savcı, açıkça doğrulayıcı bir tonla:

“Hem de iyilik ve kötülük arasında bir ayırım yapmadan,” diye ekledi.

Prens Karadah:

“Boş laf,” diye karşı çıktı. “Kimse iyilikle kötülük arasındaki ayırımı görmezlik edemez. Bu adamın çok katı bir ahlak anlayışı var; hiç kimseye bir şey borçlu değil, çalmıyor, yalan söylemiyor. Eğer adam öldürüyorsa, bunu satranç oyununda mat eder gibi yapıyor. Bu, onun oyunudur. Bunu oynarken de kurallarına sınımsız bağlı kalarak oynuyor. (Gaipen haber veren kişinin alını kırıştı.) Bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum. Büyük bir göl, gölde de motorlu bir kayık görüyorum.”

Başsavcı âdeta tikanırcasına:

“Sonra, sonra, başka ne var?” diye bağırdı.

“Başka bir şey görünmüyor... Ortılığı sanki koyu bir sis kaplamış. Hem de tuhaf, çelişik bir sis. Tıpkı bir yanda, açık, sert, merhametsiz bir irade gücü, öte yanda da avını ele geçirmek çabası... Ama bunda şaşılacak bir şey de yok. Tertemiz bir akıl. Bütün ayrıntılarına kadar her şeyi açıkça ölçüp biçen bir muhakeme... Tıpkı bir sorunun ya da teknik bir problemin çözülüşünde harcanan bir muhakeme gibi... Oh, hayır, bu adam hiçbir zaman hiçbir işte kendini suçlu görmez! Kendine öyle bir güveni, öyle bir inancı var ki... Kendi vicdanından korkmasına hiçbir sebep yok. Bende öyle bir izlenim var ki, bu adam her şeye yukarıdan bakıyor: Kendini çok beğenmiş, dev aynasında gören kişilerden biri bu. Onu avutan biricik şey, herkesin kendisinden korkmasıdır. (Gaipen haber veren adam bir yudum su içti.) Üstelik bu adamın bir de komedyacı yanı var. Aslında bu adam kolayca çeşitli pozlar takınabilen bir mevki düşkünüdür. Yaptığı işlerle dünyaya parmak ısırtmak istiyor... Eh, yeter artık... Yoruldum... Kısacası bu adam hoşuma gitmiyor.”

Başsavcı heyecanla:

“Biliyor musunuz, Bay Yanovits,” dedi, “şu sizin gaipten haber veren adamınız, gerçekten eşi menendi olmayan bir kişiymiş! Söylediği şeyler tıpatıp portre: insanların kişiliğinde sadece kendi avını gören, güçlü ve merhametsiz bir insan... Dimağı yalnız ve yalnız cinayet tasarlayan ve kendine toz bile kondurmayan, oyununda eşsiz bir usta... Centilmen, ama aynı zamanda komedyacı... Prens Karadah, her alanda onun foyasını meydana çıkardı.”

Çok sevenen Yanovits:

“Nasılmış, ben size demedim mi?” dedi. “Mektup, Librec’li dokumacı Schliefen’indi değil mi?”

Savcı:

“Ne münasebet!” diye bağırdı. “Bu bir katilin mektubu idi.”

Yanovits şaşırmış bir halde:

“Allah Allah,” dedi. “Ben ise bunu dokumacı Schliefen’in mektubu sanmıştım. Biliyor musunuz, şu Schliefen denilen kişi de korkunç bir adam.”

“Hayır, bu, kardeş katili Hugo Müller’in mektubu idi. Farkına varmadınız mı, gaipten haber veren adam, bir gölden ve göldeki motorlu kayıktan söz etti. Müller bu kayıktan kardeşini suya atarak boğmuştu.”

Yanovits korku ile:

“Ne diyorsunuz!” diye bağırdı. “Görüyor musunuz, Bay Savcı, şu Karadah’ta âdeta efsanevi bir yetenek var...”

Savcı:

“Hem de su götürmez bir yetenek,” dedi. “Adamın karakterini ve suç nedenlerini ne güzel belirtti. Müthiş bir yetenek... Şu Müller denilen herifi ben bile bundan iyi anlatamazdım. Oysa bizim gaipten haber vericimiz bir çırpıda Müller’in portresini çiziverdi. Elbet bunun bir anlamı olsa gerek, Bay Yanovits! Herhalde insanların el yazısında ruhsal bir akım ya da buna benzer bir şey olsa gerek.”

Bay Yanovits, başarı kazanmış bir insanın sevinciyle:

“Ben size dememiş miydim?” dedi. “Bay Savcı, bir katilin el yazısını hiç görmedim. Bana o yazıyı göstermek lütfunda bulunur musunuz?”

Başsavcı:

“Memnunlukla,” dedi ve zarfı cebinden çıkardı. “Üstelik çok ilginç bir mektup,” diye ekledi. Fakat mektubu zarfın içinden çıkarırken yüzü birdenbire değişti. “Şey, Bay Yanovits, bu mektup bir mahkeme tutanağı... Yani, bunu size göstermemem gerekiyor... Beni bağışlayınız lütfen...”

Bir dakika sonra savcı, yağan yağmurun farkında bile olmadan koşa koşa evinin yolunu tuttu. Yolda, acı acı kendisini azarlıyordu: ‘Eşek, budala herif, bu yanlışlığı nasıl da yaptın? Ben gerçekten de aptalın biriymişim! Aceleyle, Müller’in dosyasından onun mektubunu alacağım yerde, kendi el yazımla yazdığım iddianame notlarını alıp zarfın içine koymuşum... Ah, sersem herif! Zarfın içindeki kendi el yazımmış... Teşekkürler şarlatan herif! Bekle biraz, ben senin de canına okuyacağım!’

Bir süre sonra savcı, adamın söylediklerinin pek de öyle kötü şeyler olmadığına karar vererek biraz yatıştı. Adam ne demişti: Büyük bir güç, çelikten bir irade! Buyurunuz işte... Daha sonra ne demişti: Bu adam hiçbir pis işe yatkın değildir. ‘Benim kendime göre katı bir ahlak anlayışım varmış. Fena mı işte? Bütün bunlar, hatta övünülecek şeylerdir. Kendimi hiçbir işte suçlu bulmamama gelince... Allaha şükür, demek ki hiçbir suçum yokmuş... Ben ödevimi yapıyorum. Komedya olmama gelince, bak işte adam bunda yanılıyor. Burası düpedüz saçma!’

Savcı birdenbire durdu. İçinden, ‘Şu gaipten haber veren kişinin söylediği şeyler herkese uyabilir. Bunlar ortaklaşa birtakım niteliklerdir. Herkes az çok komedyacıdır, mevki düşkünüdür. Bütün ustalık, herkesin bildik birtakım çizgiler bulabileceği bir konuşma yapmaktır,’ diye geçirdi. Bunun böyle olduğuna karar verdi ve şemsiyesini açarak, düzgün, enerjik adımlarla evine yollandı.

Mahkeme reisi:

“Ulu Tanrım,” diye söylendi, “yine saat yedi, yine öylesine uzattı ki!.. Sayın meslektaşlarım, savcı böyle iki saat konuşunca pek tabiidir ki buna başarı diyecekler... Böyle zayıf delillerle herifi ipe göndermek, gerçekten de bir başarı sayılır. İşin nasıl bir sonuca bağlanacağını asla bilemezsin! (Mahkeme reisi ellerini yıkar-ken sözlerine devam etti.) Ne olursa olsun savcı çok güzel konuştu. En önemlisi, Müller’in karakterini anlatırken, âdeta portresini çizmiş oldu. Biliyor musunuz, şu katilin karakteri insanlık dışı bir şey, âdeta bir canavar karakteri. İnsanı müthiş etkiliyor. Savcının neler söylediğinin farkında mısınız: ‘Bu adam hiçbir pis işe yatkın değildir,’ dedi, ‘yalan söylemiyor, çalmıyor. Eğer adam öldürüyorsa, bunu satranç oyununda mat eder gibi yapıyor. Bir tutkuya kapılarak değil, tıpkı bir soruyu ya da teknik bir problemi çözer gibi serinkanlı bir muhakeme ile adam öldürüyor.’ Ne güzel söylenmiş sözler... Daha sonra şunları söyledi savcı: ‘O ava çıktığı zaman, kendi yakınlarını sadece bir av olarak görür.’ Biliyor musunuz, şu kaplan sözü biraz gereksizdi ama, gene de jürinin hoşuna gitti.”

Mahkeme üyelerinden biri de şunları ekledi:

“Savcı daha başka ne dedi bakayım: ‘Bu canı, hiçbir zaman hiçbir işte kendini suçlu görmez. Kendisine öyle bir güveni, öyle bir inancı var ki... Kendi vicdanından korkması için hiçbir sebep yok!’”

Mahkeme reisi havlu ile ellerini kurularken:

“Savcı bir de şunu söylemişti,” dedi: “‘Bu adam, herkese parmak ısırtmak isteyen bir komedyacıdır, numaracının biridir.’”

Mahkeme üyesi:

“Doğrusu diyecek yok, şu Klanka korkunç ve tehlikeli bir rakip!”

Mahkeme reisi, büyük bir şaşkınlıkla:

“Ne dersenez deyin ama, jüri on iki oyla, yani oybirliğiyle Hugo Müller’in suçlu olduğunu kabul etti. Bunun böyle olacağını

kim aklına getirebilirdi! Klanka amacına ulaştı. Bu onun için bir oyundan, bir tutkudan başka bir şey değildir. O her sanığa pençesini böyle geçirir. Hayır, dostlarım, ben düşmanlarımla arasında böyle birisinin olmasını istemezdim.”

Mahkeme üyelerinden biri:

“Onu avutan biricik şey, herkesin ondan korkmasıdır,” dedi.

Mahkeme reisi dalgın dalgın:

“Biraz kendini beğenmiş biri... Ama adamın korkunç bir irade gücü var. Özellikle başarıya ulaşmak için gerekli olan bir irade gücü. Büyük bir irade gücü dostlarım, ama...”

Mahkeme reisi gerekli sözü bulamadı. Elini sallayarak:

“Haydi dostlarım, yemeğe gidelim,” diye ekledi.

ŞAİR

BU, basbayağı bir polis olayı idi: Sabahın dördünde, Jitnaya Cad-desinden geçen bir otomobil, sarhoş bir kocakarıyı çiğnemiş ve yıldırım hızıyla kaçıp gitmişti. Genç polis komiseri Meyzlik, otomobilin sahibini bulmak zorundaydı. Böyle genç komiserler, işi her zaman ciddiye alırlar. Komiser Meyzlik, 141 yaka numaralı polisi çağırarak:

“Demek ki siz, üç yüz adım ötede, hızla uzaklaşmakta olan bir otomobil ve yerde yatmakta olan bir insan gördünüz! Peki, bu durum karşısında ilk ağızda ne yaptınız?”

“İlk yardımda bulunmak üzere, ilk iş olarak kadının yanına koştum.”

“Her şeyden önce otomobile dikkat etmeniz gerekirdi. Ondan sonra da yerde yatmakta olan kocakarı ile uğraşabilirdiniz!”

Meyzlik, elindeki kalemle başını kaşıyarak ekledi:

“Hoş, belki ben de aynı şeyi yapardım. Neyse, demek otomobilin plaka numarasını göremediniz. Peki, başka?”

141 yaka numaralı polis kararsızca:

“Bence otomobil koyu renkte idi,” dedi. “Mavi, belki de kırmızı idi. Sisten açıkça görmek kabil değildi.”

Meyzlik yakınarak:

“Aman Yarabbi, bu otomobili ben nasıl bulabilirim?” diye sölendi. “Bütün şoförleri bir bir dolaşarak, ‘Şu kocakarıyı siz mi çiğnediniz?’ diye soramam ya! Şimdi ben ne yapayım?”

Polis ilgisizce omuzlarını silkerek:

“Bir tanık geldi ama onun da bir şey bildiği yok!”

Meyzlik, isteksizce tutanağı eline alarak ve boş bir çaba ile hiç değilse bir şeyler bulmaya çalışarak:

“Getirin şunu,” dedi ve tanığın yüzüne bile bakmadan, mekanik bir davranışla, “Adınız ne, nerede oturuyorsunuz?” diye sordu.

Tanık, tane tane:

“Adım Yan Karlık, Teknik Üniversite Makine Bölümü öğrencisiyim,” dedi.

“Bu sabah, saat 4 sularında, bilinmeyen bir otomobilin Bojena Mahaçkova adındaki kocakarıyı çiğnediğini gördünüz mü?”

“Evet, gördüm. Suçun şoförde olduğunu söylemek zorundayım. Bay Komiser, cadde çok tenha idi. Eğer şoför yol kavşağında otomobilin hızını biraz kesseydi...”

Komiser Meyzlik tanığın sözünü keserek:

“Siz uzakta mıydınız?” diye sordu.

“On adımlık bir yerdeydim. Bir arkadaşımı geçiriyordum. Kahveden geliyorduk. Jitnaya Caddesine geldiğimiz sırada...”

Komiser yeniden tanığın sözünü keserek:

“Arkadaşınız kimdir? Tutanakta adı geçmiyor.”

Tanık biraz böbürlenerek:

“Arkadaşım şair Yaroslav Nerad’dır. Ama ondan bir şey öğrenebileceğinizi sanmıyorum,” dedi.

Bir saman çöpüne bile sarılmaya hazır olan komiser:

“Niçin öğrenemezmişim?” dedi.

“Çünkü... Çünkü o bir şairdir. Kaza olduğu zaman bir çocuk gibi ağlamaya başladı ve hemen eve koştu. İşte, böylece biz Jitnaya Caddesinden geçerken, yanımızdan yıldırım hızıyla gitmekte olan bir otomobil geçti.”

“Otomobilin plaka numarası neydi?”

“Özür dilerim ama bilmiyorum, buna dikkat etmedim. Ben sadece otomobilin çılgınca hızına dikkat ettim. Kendi kendime...”

“Bu nasıl bir otomobildi?”

Tanık bu işten anlayan bir insan edasıyla:

“İçten yanmalı, dört zamanlı bir motor. Doğrusu otomobil markalarından pek anlamam.”

“Otomobil ne renkteydi? İçinde kim vardı? Açık bir otomobil miydi, yoksa kapalı bir otomobil mi?”

Şaşırان tanık:

“Bilmiyorum,” dedi. “Yanılmıyorsa siyah bir otomobildi. Ama iyice dikkat etmedim. Çünkü kaza olduğu zaman arkadaşım Nerad’a dönüp, ‘Bak şu alçaklara, adam çiğniyorlar da durmuyorlar bile,’ diyordum.”

Komiser Meyzlik canı sıkılmış bir halde:

“Hımm...” diye söylendi. “Bu, kazanın sizde uyandırdığı çok yerinde ve haklı bir tepkidir. Ama otomobilin plaka numarasına dikkat etseydiniz daha çok sevinirdim. Şu insanların dikkatsiz oluşu ne kadar da kötü!”

Bir saat sonra 141 yaka numaralı polis, şair Yaroslav Nerad’ın oturmakta olduğu apartman dairesinin kapısını çalıyordu; evet, şair evdeydi, ama hâlâ uyuyordu. Şair, kapıda, korku dolu gözlerini polise dikti. Polisi ilgilendirecek ne gibi bir davranışta bulunduğu bir türlü hatırlayamadı. Eninde sonunda, niçin karakola gitmek gerektiğini bulabildi. Kararsızca sordu:

“Gitmek zorunda mıyım? Aslına bakarsanız bir şey hatırlamıyorum. Çünkü geceleyin biraz...”

Durumu anlayan polis onun sözünü tamamladı:

“Çakırkeyiftiniz! Hayatımda birçok şair tanıdım. Haydi, giyin bakalım. Sizi burada mı bekleyeyim?”

Şairle polis gece lokallerinden, genel olarak hayattan, gökteki tabiat olaylarından ve daha birçok şeyden söz ettiler. Siyasete hiç değinmediler, çünkü ikisi de bu konunun yabancısı idi. Nihayet dostça bir konuşma içinde karakola vardılar.

Komiser Meyzlik, karakolda:

“Şair Yaroslav Nerad sizsiniz, değil mi?” dedi. “Bilinmeyen bir otomobilin Bojena Mahaçkova’yı çiğnediğini gördünüz mü?”

Şair içini çekerek:

“Evet!” dedi.

“Bunun ne biçim bir otomobil olduğunu bana söyleyebilir misiniz? Spor bir otomobil miydi, yoksa kapalı bir otomobil mi? Rengi nasıldı? Arabada kim vardı, plaka numarası neydi?”

Şair, uzun uzun düşündükten sonra:

“Bilmiyorum,” dedi, “dikkat etmedim.”

Meyzlik:

“Hiçbir ayrıntı hatırlamıyor musunuz?” diye directti.

“Ne gezer!.. Genel olarak ayrıntılara hiç dikkat etmedim.”

Meyzlik alaycı bir eda ile:

“Peki, genel olarak siz neye dikkat ettiniz kuzum?”

Şair belirsiz bir karşılık verdi:

“Ben daha çok genel duruma dikkat ettim. Düşünün bir kez: Bomboş bir cadde... Sabahın alacakaranlığında daha da uzun görünüyor... Yerde de bir kadın yatıyor...” Birdenbire aklını başına topladı, “Eve gelince bununla ilgili olarak bir şeyler yazdım galiba,” dedi ve ceplerini karıştırmaya başladı. Cebinden zarflar, hesap pusulaları ve birtakım kâğıtlar çıkardı. “Hayır, bu değil... Hayır, bu da değil! (En sonunda bir zarfın ucundan tutarak) Durun bakayım, galiba bu olacak...”

Komiser Meyzlik, heyecanla:

“Aman, gösterin şunu bakayım,” dedi.

Şair:

“Pek de önemli bir şey değil,” dedi. “Ama istiyorsanız size bunu okuyayım.” Sonra gözlerini süzerek ve sözlerini uzatarak şiirini okumaya başladı:

“İleri, kara kara evler, bir iki.

Ey bölük, dur!

Şafak mandolin sesinde sönmekte,

kızım sen niye öyle kırmızısın?

NR 120,

Yarış arabasıyla gidelim

Dünyanın bir ucuna,

Hiç değilse Singapur’a,

Dur, dur!

Otomobil uçuyor!
 Büyük aşkın cesedi
 Tozlarda yatıyor.
 Kızım, ey solmuş gonca çiçek!
 Bir kuğu boynu,
 Bir kuğu göğsü
 Ve bir tambur!”

Yaroslav Nerad:

“İşte hepsi bu kadar,” dedi.

Komiser Meyzlik:

“Peki kuzum, bütün bunlar ne anlama geliyor?”

Şair, âdeta şaşırılmış bir halde:

“Otomobil kazasını anlatıyor. Anlaşılmıyor mu?”

Meyzlik, eleştirici bir tonla:

“Öyle sanıyorum ki hayır,” dedi. “Ben şiirinizden, Haziran’ın 15’inci gecesı, sabahın saat dördünde, Jitnaya Caddesinden geçmekte olan, plaka numarası bilinmeyen bir otomobilin 60 yaşlarında Bojena Mahaçkova adlı sarhoş bir dilenci karıyı çiğnediği anlamını çıkaramadım. Yaralı kadın şehir hastanesine götürülmüş, orada komada bulunuyor. Anladığıma göre şiirinizde bunlardan hiç söz etmiyorsunuz!”

Şair burnuyla oynayarak:

“Bütün bunlar dış gerçeklerdir,” dedi. “Şiir ise iç gerçeklerdir.”

Meyzlik’in ağzından:

“Ama insaf edin,” sözleri çıktı. “Neyse, bir dakika için bana şu şiirinizi verir misiniz? Teşekkür ederim. Evet, şu: ‘İleri, kara kara evler, bir iki. Ey bölük, dur!’ Bunun ne anlama geldiğini bana anlatır mısınız?”

Şair, sakın sakın:

“Bu Jitnaya Caddesidir. Orada evler iki sıradır.”

Komiser Meyzlik kuşkuyla sordu:

“Neden bu mısralardan mesela Narodnaya Caddesi anlaşılmıyor da Jitnaya Caddesi anlaşılıyor?”

“Çünkü Narodnaya Caddesi böyle dümdüz değildir de ondan.”

“Pekâlâ, sonra: ‘Şafak mandolin sesinde sönmekte.’ Haydi bunu anladık diyelim. ‘Kızım, sen niye öyle kırmızısın?’ Bu kız nereden çıktı?”

Şair kısaca:

“Şafak,” dedi.

“Ya, öyle mi? Affedersiniz... ‘NR 120, yarış arabasıyla gidelim dünyanın bir ucuna’ ne demek?”

“Herhalde şu geçen otomobili söz konusu etmiş olacağım.”

“120 kilometre ile mi?”

“Bilmiyorum. Herhalde onun hızlı geçtiğini anlatmak istemişim.”

“Peki, niye özellikle Singapur’a da başka yere değil?”

Şair omuzlarını silkerek:

“Bilmem,” dedi. “Belki de orada Malaylar yaşadığı içindir.”

“Malayların bu otomobille ne ilgileri var?”

Şairin zorluk içinde olduğu belliydi. Komiser:

“Belki de otomobil kahverengiydi, ne dersiniz?”

“Herhalde kahverengi bir şey olmalı. Yoksa Singapur’un bir anlamı kalmaz.”

Komiser Meyzlik:

“Biliyorsunuz, otomobil ya kırmızı ya mavi ya da siyahtı. Hangisini seçelim?”

Şair:

“Kahverenklisini seçiniz,” dedi. “Bu hoş bir renktir.”

Komiser okumayı sürdürerek:

“Büyük aşkın cesedi tozlarda yatıyor. Kızım, ey solmuş gonca çiçek! Bu ‘solmuş gonca çiçek’ şu sarhoş kocakarı mı?”

İçerleyen şair:

“Herhalde kalkıp da şu sarhoş dilenci karısını yazacak değil-dim ya,” diye karşı çıktı. “Anlıyor musunuz?”

“Evet... Neyse, ya şu: ‘Bir kuğu boynu, bir kuğu göğsü ve bir tambur!’ Bu da ne anlama geliyor?”

Kâğıdın üzerine eğilen şair, canı sıkılmış bir halde:

“Gösterin bakayım!” dedi. “Bir kuğu boynu, bir kuğu göğsü ve bir tambur!” Bu ne olsa gerek?”

Polis komiseri gizleyemediği bir öfke ile:

“Ben de onu soruyorum ya işte!” dedi.

Şair, dalgın dalgın:

“Durun bakayım,” dedi. “Herhalde bunu bana hatırlatan bir şey görmüş olmalıyım. Bana bakınız, 2 rakamını kuğu boynuna benzettiğiniz olmadı mı hiç?”

Şair bunu söyleyerek “2” yazdı. Dikkat kesilen komiser:

“Ya!” dedi. “Peki ya kuğu göğsü?”

Buluşlarına kendisi de şaşan şair:

“Canım,” dedi, “kuğu göğsü 3 rakamını andırmıyor mu? 3, iki yuvarlak değil mi?”

Polis komiseri büyük bir heyecanla:

“Şiirinizde bir de ‘tambur’ var!” dedi.

Şair düşünceye daldı:

“Bu olsa olsa 5 rakamı olabilir. Baksanıza, bir tambur, karnıyla, sapıyla 5 rakamını andırmıyor mu?”

Polis komiseri:

“Bir dakika,” dedi ve kâğıdın üzerine “235” sayısını yazdı. “Otomobilin plaka numarasının 235 olduğuna emin misiniz?”

Şair Yaroslav Nerad:

“Ben genellikle sayı falan görmedim,” dedi. “Ama herhalde bir şeyler olması gerek. Yoksa bunu nereden bulup yazacaktım. Biliyor musunuz? Galiba şiirimin en güzel yeri de burasıdır.”

Olaydan iki gün sonra komiser, şairi görmeye geldi. Bu sefer şair uyumuyordu. Yanında bir kız vardı. Polis komiserini oturacak boş bir sandalye bulmak için boşu boşuna bir hayli arandı.

Komiser:

“Hiç zahmet etmeyin,” dedi. “Zaten ben şimdi gideceğim. Otomobilin plaka numarasının gerçekten de 235 olduğunu söylemeye geldim.”

Şair korku ile:

“Ne otomobili?” dedi.

Komiser bir nefeste:

“Hani canım şu ‘Bir kuğu boynu, bir kuğu göğsü ve bir tambur’ vardı ya. Hatta ‘Singapur’.”

Şair hatırlayarak:

“Ha, evet,” dedi. “Görüyor musunuz iç gerçeğin rolünü! İster misiniz size iki şiirimi daha okuyayım? Şimdi artık siz de bunları anlarsınız!”

Polis komiseri çabuk çabuk:

“Bir başka sefere,” dedi. “İkinci bir olay olduğu zaman...”

AKTÖR BENDA’NIN KAYBOLUŞU

BİR çırpıda sahne şöhretinin doruğuna eriştiğinden beri kendisine “maestro” Yan Benda denilmekte olan aktör Benda, 2 Eylül günü, hiçbir iz bırakmadan ortadan kayboldu. Aslına bakarsanız, 2 Eylül günü hiç de olağanüstü bir şey olmadı: Sabahleyin saat dokuzda Benda’nın oturmakla olduğu apartman dairesini temizlemeye gelen hizmetçi Mareş Teyze, daireyi her zamanki gibi karmakarışık buldu. Benda’nın yatak çarşafı buruşmuş, yorgan bir yana atılmıştı. Ama Benda ortalıkta yoktu. Ne var ki bu işte bir olağanüstülük olmadığı için, hizmetçi daireyi derleyip toplamış ve kendi evine gitmişti. Ama işte o günden beri Benda’dan hiçbir haber alınamamış, sanki yer yarılıp adam içine batmıştı.

Ama Mareş Teyze buna da şaşmamıştı: Çünkü aktörün çingeneden farkı yoktur, ya bir yerde temsil vermeye ya da eğlenmeye, kafayı çekmeye gitmiştir. Ama Benda’nın 10 Eylül’de tiyatroda bulunması gerekiyordu. Çünkü o tarihte *Kral Lear*’ın provaları başlayacaktı. Ne var ki Benda ne birinci ne ikinci ne de üçüncü provaya gelince, tiyatrodakiler merak etmeye başladılar. Benda’ya ne olduğunu anlamak için arkadaşı Doktor Goldberg’e telefon ettiler.

Doktor Goldberg operatördü. Gerçek bir virtüöz olduğu apandisit ameliyatlarından iyi para kazanıyordu. Bu, kalın camlı, altın çerçeveli gözlük takan, altın yürekli, şişman bir adamdı. Kendisine arkadaşça bir hoşgörü ile davrandığı ve restoranlarda ona parayı ödeme iznini verdiği için (ki bu az bir şey tutmuyordu) Benda’yı göklere çıkarırdı. Trajik maskeye benzeyen Benda’nın

yüzüyle sadece su içen Doktor Goldberg'in pırıl pırıl yüzünü, büyük sanatçının sefahat âlemlerinde ve ün saldıgı yabani çıkışlarında sık sık yan yana görmek mümkündü.

Böylece, Benda'dan haber almak umuduyla doktora telefon ettiler. Doktor, Benda'nın nerede olduğunu bilmediğini, ama onu arayacağını söyledi. Ancak gittikçe artan bir huzursuzluk içinde, büyük sanatçıyı bir haftadan beri bütün meyhanelerde, gece lokallerinde aradığını onlara söylemedi. Benda'nın başına bir şeyler geldiği önsezisi onu üzüp durmaktaydı. Yaptığı araştırma ve soruşturmalardan edindiği bilgiye göre, Benda'yı en son görenin Doktor Goldberg, yani kendisi olduğu sonucuna vardı. Daha Ağustos'un sonlarına doğru, bir gece Prag meyhanelerinde muzaffer bir gezi yapmışlardı. Bunu izleyen randevuya Benda gelmemişti. Doktor Goldberg, Benda'nın hastalanmış olduğuna karar verdi ve bir akşam Benda'ya kalkıp gitti. Günlerden 1 Eylül'dü. Zil sesine kimse karşılık vermedi. Ama içeride birtakım sürgülerin sürüldüğünü duydu doktor. Beş dakika süresince kapıyı çaldı durdu. En sonunda ayak sesleri duyuldu ve Benda, sırtında ropdöşambırı olduğu halde kapıda görüldü: Görünüşü korkunçtu, saçı sakalı birbirine karışmıştı. En aşağı bir haftadan beri tıraş olmamıştı. Kir pas içindeydi. Doktor, dostunun bu görünüşünden âdeta korktu. Benda, doktoru görünce, gelişine hiç de sevinmemiş bir suratla:

“Siz misiniz?” diye sordu. “Ne istiyorsunuz?”

Doktor korkmuş bir halde:

“Aman Yarabbi, size ne olmuş böyle?” demekten kendini alamadı.

Benda:

“Bana bir şey olduğu yok,” diye mırıldandı. “Benim bir yere gitmeye niyetim yok, anladınız mı? Beni rahat bırakınız!”

Benda bu sözleri söyledikten sonra kapıyı doktorun yüzüne kapadı. Ertesi gün de ortadan kayboldu.

Doktor Goldberg kalın gözlüklerinin arkasından sersemlemiş bir halde bakıyordu. Ortada tatsız bir durum vardı. Doktor,

Benda'nın oturmakta olduğu apartmanın kapıcısından şunları öğrendi: Bir gece sabahın üçünde –Belki tam da 2 Eylül günü– kapının önünde bir otomobil durmuş, ama arabadan kimse inmemiş, biraz sonra bir korna sesi duyulmuştu. Herhalde bu, evdekilerden birine bir işaret olmalıydı. Derken, birtakım ayak sesleri duyulmuş, birisi dışarı çıkmıştı. Dış kapının kapandığı işitilmiş, otomobil de hareket etmişti. Bu otomobil neyin nesiydi? Kapıcı nereden bilecekti! Adam çıkıp bakmamış ki... Kendisini ilgilediren bir durum olmadıkça sabahın üçünde sıcacık yatağından kim kalkıp bakar? Ama korna sesinden anlaşıldığına göre otomobildekiler sabırsız kişilerdi. Bir dakika beklemeye bile katlanamamışlardı.

Mareş Teyze'nin Doktor Goldberg'e verdiği bilgiye göre ise Benda, sürekli olarak bir hafta hiç evinden çıkmamış (çıktıysa bile geceleri çıkmış). Tıraş olmamış, görünüşe göre yıkanmamış da... Öğle ve akşam yemeklerini dışarıdan getirtmiş, konyak içmiş, divanın üzerinde pinekleyip durmuş. Galiba hepsi bu kadar işte...

Benda ile ilgili haber ortalığa yayılınca Doktor Goldberg bir kez daha Mareş Teyze'ye başvurdu:

“Teyzeciğim,” dedi, “Benda evden çıktığı zaman üzerinde nasıl bir elbise vardı, hatırlıyor musunuz?”

Mareş Teyze:

“Elbise giymeden çıkmış,” dedi. “Benim hoşuma gitmeyen de bu zaten. Ben onun bütün elbiselerini bilirim. Şu anda hepsi de gardıropta asılı duruyor.”

Doktor şaşırmış bir halde sordu:

“Bu adam iç çamaşırı ile çıkmadı ya?..”

Mareş Teyze:

“İç çamaşırı bile giymemiş,” dedi. “Ayağında kundura da yokmuş. Burada işin içinde bir iş var, efendimiz... Ben onun bütün çamaşırlarını bilirim. Bende hepsi yazılıdır. Onun çamaşırlarını çamaşırcıya ben götürürüm. Daha bugün çamaşırlarının hepsini çamaşırcıdan aldım. Katladım, saydım, yerine koydum. Baktım

on sekiz gömlek, eksiksiz, hepsi tamam. Kaybolan hiçbir şey yok. Mendillerine varıncaya kadar hepsi tamam. Yalnız, her zaman yanında taşıdığı çantası eksik. Kendi isteğiyle gittiyse, zavalılık, elinde çantasıyla, çırpıplak gitmiş.”

Doktor Goldberg’ın yüzü düşünceli bir hal aldı:

“Teyzeciğim,” dedi, “2 Eylül günü eve geldiğiniz zaman dikka-ti çekecek bir dağınıklık, bir karışıklık görmediniz mi? Devrilmiş bir şeyler ya da kırılmış bir kapı fark etmediniz mi?”

Mareş Teyze:

“Karışıklık mı?” dedi. “Her zamanki gibi karışıklık vardı ta-bii... Yan Benda çok pis ve dağınık bir adamdır. Ama öyle göze batacak bir dağınıklık, bir karışıklık fark etmedim. Sırtında bir gömlek bile olmadığı halde bu adam nereye gidebilir kuzum?”

Doktor Goldberg de Mareş Teyze’den fazla bir şey bilmiyordu. Canı sıkkın bir halde polise başvurdu, ilgili polis memuru, dokto-run anlattıklarını dinledikten sonra:

“Pekâlâ,” dedi. “Biz hemen araştırmaya koyuluruz. Ama verdi-ğiniz bilgiye göre tıraş olmadan, yıkanmadan, sürekli olarak bir hafta evden çıkmadığına, divanın üzerinde pinekleyip durduğu-na, sonra da Âdem babamız gibi çırpıplak evden çıkıp gittiğine bakılırsa, onun...”

Doktor Goldberg, polisin sözünü tamamlayarak:

“Delirdiğine inanmak gerekecek!..” diye bağırdı.

Polis:

“Evet,” diye doktorun sözünü doğruladı. “Kendinde olmadan canına da kıymış olabilir. Böyle davrandıysa, buna şaşmam doğ-rusu...”

Doktor Goldberg kararsızca bu düşünceye karşı çıktı:

“Ama o zaman da ölüsü bulunurdu. Sonra, böyle anadan doğ-ma bir halde ne kadar gidebilirdi? Dahası da var: Bu durumda ne diye çantasını da yanına aldı? Ya kapıya gelen otomobil? Hayır, bu daha çok bir kaçışa benziyor.”

Polis memuru:

“Borcu falan var mıydı?” diye sordu.

Benda'nın her zaman borcu olduğunu, ama bunu hiç umursamadığını bilen doktor, çabuk çabuk:

“Hayır,” dedi.

“Ya da kişisel bir dramı, ne bileyim işte, mesela mutsuz bir aşkı, frengi gibi veya buna benzer, insanı umutsuzluğa götüren bir derdi falan olmasın?”

Benda'nın bu esrarlı kayboluşu ile bir ilgisi olabileceğine ihtimal verdiği bazı olayları hatırlayan Doktor Goldberg, küçük bir duraksamadan sonra:

“Benim bildiğime göre böyle bir derdi olmaması gerekir,” dedi.

Bununla birlikte Doktor Goldberg, polisten “bu konuda elinden gelen her şeyi yapacağına dair” söz aldıktan ve evine döndükten sonra, kaybolan dostunun hayatının bu yanı ile ilgili bildiği şeyleri hatırlamaya çalıştı. Bu konudaki bilgisi pek de fazla değildi:

1. Benda'nın yurt dışında bir yerde, pek de ilgilenmediği nikâhlı bir karısı vardı.

2. Benda'nın şehrin banliyösünde oturan bir metresi bulunuyordu.

3. Benda'nın, büyük fabrikatörlerden Korbel'in karısı Madam Greta ile tehlikeli bir ilişki kurduğu da bilinen bir gerçektir. Bu Madam Greta, artist olmak hayali ile yaşıyordu. Bunun için de Korbel, karısının başrolü oynadığı bir filmin çevrilmesiyle ilgili bütün masrafları üzerine almış bulunuyordu. Genel olarak Benda'nın, Madam Greta'nın âşığı olduğunu ve kadının hiç sakınmadan Benda'nın evine gidip geldiğini herkes biliyordu. Ama Benda bu konudan hiçbir zaman kimseye söz etmemişti. Benda kadınlara karşı kimi zaman şövalyece, kimi zaman da hayasızca davranırdı. Goldberg bu davranıştan özellikle çok rahatsız olurdu.

Sonuç olarak Doktor Goldberg:

“Hayır,” diye kendi kendine söylendi. “Bu adamın kişisel hayatına kimse akıl erdiremez. Bunların hiçbirisi iyi şeyler değil. Ne var ki, şimdi artık bütün bunlarla polis ilgilenecek.”

Goldberg, polisin nasıl bir yola başvurduğunu, ne derece başarılı sağladığını tabii bilmiyordu. Gittikçe artan bir üzüntü ile haber bekliyordu. Ne var ki, aradan bir ay geçmiş ve hiçbir haber çıkmamıştı. Artık Yan Benda'dan, geçmiş zamanla söz etmeye başlamışlardı.

Bir akşam Doktor Goldberg sokakta ihtiyar aktör Lebduşka'ya rastladı. Konuşmaya başladılar. Tabii Benda'dan laf açıldı. İhtiyar Lebduşka:

"Ah, o ne aktördü!" dedi. "Daha yirmi beş yaşlarında iken onu tanımıştım. Bu delikanlı Oswald'ı nasıl da oynuyordu. Tıp fakültesi öğrencileri sırf inmeli bir adamın görünüşünü seyretmek için tiyatroya geliyorlardı. Bu, Benda'nın Kral Lear'ı ilk defa oynadığı sıralardı. Onun bu rolü nasıl oynadığına dikkat bile etmemiştim. Çünkü hep onun ellerine bakıyordum. Bu eller, tıpkı seksen yaşındaki bir ihtiyarın elleri gibi zayıf, kurumuş, acınacak bir halde idi. Bunu nasıl başardığını bugüne kadar anlamış değilim. Ben de başkasının rolüne girmeyi bilirim. Ama Benda'nın yaratıcılığı kimsede yoktur. Ancak bir aktör onun başarısını değerlendirebilir..."

Doktor Goldberg, ihtiyar aktörün sözlerini üzgün bir sevinçle dinliyordu. Lebduşka, içini çekerek sözlerini sürdürdü:

"Sahneyi ilgilendiren her işte büyük bir bilgisi vardı. Bir gün tiyatro terzisini nasıl kovalamıştı: 'Küçük burjuvaların kullandığı bir dantel ile kral rolünü nasıl oynayabilirim? Bana bir başka yaka verin!' diye bağır bağır bağırıyordu. Aksesuar uydurmalarına hiç katlanamazdı. Çok iyi hatırlıyorum, Othello rolünü oynamaya hazırlanıyordu. Bütün antikacı dükkânlarını dolaşarak Othello olayının geçtiği çağda kullanılan bir yüzük buldu. Othello'yu oynadığı sürece bu yüzüğü parmağından hiç çıkarmadı. 'Üzerimde o çağı canlandıran bir şey bulunursa rolümü daha iyi oynarım,' diye de bir açıklamada bulunmuştu. O oyun oynamıyor, âdeta canlandığı kişinin kalıbına giriyor, ona can veriyordu.

Anraktlarda, kimsenin ilhamını bozmaması için odasına kapanır, bir gece kuşu gibi, suratı asık halde bir başına otururdu. Oyunlarda bütün sinirlerini gergin tuttuğu için de iççrdi...”

Lebduşka, vedalaşırken düşünceli bir halde:

“Bana izin veriniz,” dedi, “ben şuraya sinemaya gidiyorum.”

Zamanını nasıl öldüreceğini bilmeyen Goldberg:

“Ben de sizinle galeyim,” diye teklifte bulundu.

Sinemada, deniz yolculuğuyla ilgili bir film gösteriliyordu. Ama Doktor Goldberg, beyaz perdeye bakmıyordu bile... Lebduşka'nın Benda üzerine anlattıklarını yaşlı gözlerle dinliyordu:

“O bir aktör değil,” diyordu Lebduşka, “gerçek bir şeytandı. Ona bir yaşam az geliyordu. İşte bütün iş bunda... O domuzca yaşıyordu, ama sahnede gerçek bir kral ya da bir serseri idi. Sanki ömrü boyunca hep komuta etmiş gibi eliyle öylesine heybetli bir işaret edişi vardı. Oysa, gezici bir bıçak bileycisinin oğluydu. Perdeye bakın, perdeye! Adam vapur kazası geçirmiş, ıssız bir adada yaşıyor. Ama tırnakları ne kadar da temiz ve bakımlı. Sersem herif! Ya sakalı? Takma olduğu hemen belli oluyor. Hayır! Bu rolü Benda oynasaydı, sakal bırakır, gerçek bir sakalla perdede görünürdü. Tırnaklarının arasında da gerçek bir kir bulunurdu. Doktor, ne oluyorsunuz?”

Doktor Goldberg hızla yerinden kalkarak:

“Özür dilerim,” dedi. “Önemli bir işim olduğunu hatırladım. Bana eşlik ettiğiniz için teşekkürler ederim.”

Goldberg aceleyle sinemadan çıktı, kendi kendine konuşuyordu: ‘Benda olsaydı sakal bırakırdı... O da öyle yapmış zaten... Bunu nasıl da önceden düşünemedim.’

İlk rastladığı bir taksiye atlayarak şöföre:

“Jandarma karakoluna çek,”* diye bağırdı.

Goldberg, jandarma karakoluna gelince nöbetçi subayı bularak, elden geldiğince çabuk, 2 Eylül günü ya da daha sonra, bir

* Çekoslovakya’da da şehir sınırları dışında polisın görevini jandarma yapar. –çev.

yerlerde kimliği bilinmeyen bir serserinin cesedinin bulunup bulunmadığının kendisine bildirilmesini ısrarla rica etti.

Beklenilenin tam tersine nöbetçi jandarma subayı, bir şey bakmak ya da bir şey sormak üzere bir yerlere gitti. Subay bunu, birinin ricasını yerine getirmekten ya da bir meraktan çok, yapacak başka bir işi olmamasından ötürü yapmıştı.

Doktor Goldberg, korkunç birtakım tahminler yürüterek ter içinde sonucu bekledi. Geri dönen subay:

“İşte böyle efendim,” dedi. “2 Eylül günü, orman memurlarından biri, Krivoklats ormanında, kimliği bilinmeyen, kırk yaşlarında bir serserinin cesedini bulmuş, 3 Eylül günü de en aşağı iki hafta suda kalmış otuz yaşlarında birinin cesedi sudan çıkarılmış... 10 Eylül günü ise, kimliği anlaşılamayan birinin ölüsü asılmış olarak bulunmuş... Altmış yaşlarında, bir intihar olayı...”

Goldberg, âdeta soluğu kesilmiş bir halde:

“Ormanda bulunan serserinin cesediyle ilgili ayrıntılar var mı efendim?” diye sordu.

Jandarma subayı, çok heyecanlı bir halde olan doktora ısrarla bakarak:

“Bir öldürme olayı... Jandarmanın raporuna göre, kafatası kör bir aletle parçalanmış... Otopsi raporuna göre, ölen alkolik bir kişiymiş. Ölümü, beynin parçalanmasından ileri gelmiş... İşte fotoğrafı... Herifi iyice benzetmişler...”

Doktor Goldberg, bele kadar fotoğrafı alınmış bir ceset gördü. Cesedin sırtında, önü açık, kalın ketenden yapılmış bir gömlek vardı. Cesedin alnını ve gözlerini koyu bir kan pıhtısı örtmüştü. Ancak karmakarışık uzun sakalında ve yarı açık dudaklarında insana benzer bir şeyler vardı. Goldberg sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Yoksa bu Benda mıydı?

Goldberg büyük bir zorlukla:

“Cesedin özel birtakım belirtileri var mıydı?” diye sordu.

“Himm... Boyu 1,76... Saçları kırlaşmış... Dişler hemen hemen tamamıyla çürük, dökük...”

Goldberg derin bir nefes aldı:

“Demek ki o değil. Benda'nın dişleri bir kaplanın dişleri gibiydi. Hayır, o değil. Sizi zahmete soktuğum için özür dilerim. Hayır, bu o olamaz. Bu ihtimal ortadan kalkmıştır.”

Goldberg evine dönerken hafiflemiş bir halde kendi kendine söyleniyordu: ‘Hayır, bu ihtimal kalktı. Belki de Benda sağdır. Belki de şu anda Olimpia ya da Karaördek kahvesindedir.’

Geceleyin Doktor Goldberg, bir zamanlar yaptığı gibi, Prag şehrini teftiş etti. Benda'nın gidip geldiği bütün meyhaneleri, batikhaneleri, kenar köşeleri bir bir dolaştı. Ama Benda hiçbir yerde yoktu.

Sabahleyin birdenbire sapsarı kesildi. Kendi kendine, ‘Ben ne budalaymışım!’ diye söylendi. Hemen garaja koştu. Kısa bir süre sonra, civar belediye başkanının yanındaydı. Başkanın uyandırılmasını rica etti. Bir şans eseri olarak belediye başkanı, Goldberg’in hastalarından biri çıktı. Doktor Goldberg, bir zamanlar başkanın apandisitini almış, hatıra olarak da alkollü bir şişenin içinde kendisine armağan etmişti. Hiç de sudan olmayan bu tanışıklık doktora, serserinin cesedinin mezardan çıkarılması iznini koparmakta yardım etti. İki saat sonra da, bu işten hiç memnun olmayan belediye doktoruyla birlikte kimliği bilinmeyen serserinin mezardan çıkarılışını izledi.

Belediye doktoru:

“Meslektaşım, bu konu ile daha önce polis de ilgilenmişti,” diye söylenip duruyordu. “Bu pis serserinin Benda olması ihtimali, kesin olarak ortadan kalkmıştı.”

Doktor Goldberg:

“Bu serseri bitli miydi?” diye sordu.

Belediye doktoru öfkeli öfkeli:

“Bilmiyorum,” dedi. “Dostum, şimdi onu tanımak mümkün mü? Bir aydır toprağın altında yatıp duruyor.”

Mezar açıldığı zaman Goldberg, adam gönderip votka aldırarak gerekliliğini duydu. Yoksa mezarcıları kandırıp ölüyü mezardan çıkartmak ve mezarın içindeki bu korkunç şeyi bir çu-

vala koydurup morga kadar götürmelerini sağlamak imkânını bulamazdı.

Belediye doktoru, Goldberg'e dönüp:

"Gidip kendiniz görünüz," dedi ve kendisi dışarıda kalarak keskin bir puro tellendirdi.

Doktor Goldberg, bir dakika sonra, sapsarı kesilmiş bir halde sallanarak morgdan çıktı. Kısık bir sesle belediye doktoruna:

"Gelip bir de siz görünüz," dedi ve tekrar morga döndü. Bir zamanlar başın bulunduğu yeri göstererek, pensle, dudak artıklarını çekti. İki doktor da, bozulmuş, kararmış dişleri ve sararmış mine artıklarını gördüler. Goldberg, meslektaşları doktora:

"İyice bir bakınız," dedi ve pensi dişlerin arasına sokarak, onların üzerindeki kara tabakayı çıkardı. Sağlam, pırıl pırıl, kusursuz iki kesici diş meydana çıktı.

Goldberg daha fazla dayanamadı, başını elleri arasına alarak morgdan dışarı fırladı. Bir dakika sonra, sapsarı ve çok bitkin bir halde belediye doktorunun yanına döndü, yavaşça:

"İşte, alın size 'Hemen hemen tamamıyla çürümüş dişler,'" dedi. "Artistlerin ihtiyar ya da serseri rolünü oynadıkları zaman dişlerine yapıştırdıkları kara sakız ve zift. (Sonra elini sallayarak ekledi) Bu serseri bir aktördü dostum, hem de büyük bir aktör!"

Doktor Goldberg aynı gün, çenesi güçlü, iriyarı bir adam olan fabrikatör Korbel'i ziyaret etti. Goldberg, kalın gözlüklerinin arkasından fabrikatöre dikkatle bakarak:

"Efendim, şu aktör Benda işi için sizi görmeye geldim," dedi.

Fabrikatör, kollarını arkasına bağlayarak:

"Ya, demek kendisi bulundu?" dedi.

"Aşağı yukarı. Hiç değilse onun da katılacağı bir film çevirtmek, daha doğrusu o filmin çevrilmesine paraca yardım etmek istemeniz bakımından bunun sizi ilgilendireceğini tahmin ediyorum."

İriyarı adam, ilgisizce:

“Ne filmi?” dedi. “Bununla ilgili hiçbir şey bilmiyorum.”

Goldberg, inatçı bir eda ile sözlerini sürdürerek:

“Benda’nın serseri rolünü, Madam Greta’nın da baş kadın rolünü oynamasının gerekli olduğu filmde söz ediyorum,” dedi ve, “doğrusunu isterseniz bütün bunlar Madam Greta için yapılmıştı,” diye ekledi.

Korbel:

“Bu konunun sizinle hiçbir ilgisi yok,” dedi. “Herhalde Benda bazı gevezeliklerde bulunmuş olacak. Vakitsiz konuşmalar... Bu konuda bazı şeylerin düşünülmüş olması mümkündür. Demek Benda size anlattı?”

“Hayır, siz ona susmasını söylemişsiniz: Her şey büyük bir gizlilik içinde yapılmış... Ne var ki Benda, gerçek bir serseriye benzemek için, hayatının son haftasında sakal bırakıp saçlarını uzatmış. Benda bu konularda çok titiz davranırdı, öyle değil mi?”

Korbel:

“Bilmiyorum,” dedi. “Daha ne söylemek istiyorsunuz?”

“Bu film 2 Eylül’de çevrilecekti, öyle değil mi? Filmin ilk sahnesi, şafakta, Krivoklats ormanında çevrilecekti. Serseri, sabahın sisleri arasında, ormanın kenarında uyanıyor, giydiği paçavraların ötesine berisine yapışmış olan yaprakları, çam iğnelerini silkeliyor. Benda bu sahneyi ne ustaca oynayacaktı, gözlerimin önüne getirebiliyorum.

Çardakta, bir sepetin içinde saklı duran, pis, yırtık pırtık paçavralar giymişti. Çünkü, onun... Kayboluşundan sonra, bütün elbiseleri, eksiksiz olarak gardırobunda bulundu. Kimsenin bu noktaya dikkat etmemiş olmasına şaşıyorum. En küçük ayrıntılarına kadar bir serseri kılığına girdiğine, hatta kemer yerine bir ip kullandığına kesin olarak inancım var. Giydiği kostümün, tıpkısı tıpkısına canlandırdığı role uymasına çok önem verirdi...”

İriyarı adam, gittikçe suratını asarak:

“Peki, sonra ne olmuş?” dedi. “Hem bütün bunları bana ne diye anlattığınızı anlamıyorum doğrusu.”

Doktor Goldberg, büyük bir inatçılıkla sözlerini sürdürerek:

“Çünkü 2 Eylül günü, sabahın üçünde, otomobil ile onu almaya siz geldiniz! Bu otomobil, herhalde sizin kendi otomobiliniz değildi, kiralık bir otomobil, hem de bir limuzindi. Öyle sanıyorum ki otomobili kullanan da kardeşinizdi. Çünkü o hem sportmen hem de suç ortağınızdı. Benda ile aranızda kararlaştırdığınız üzere, onun evine gelince yukarı çıkmadınız, korna çalarak kendisini çağırdınız. Benda, daha doğrusu saç sakalına karışmış, paçavralara bürünmüş bir serseri evden çıktı. Siz ona, ‘Çabuk olalım!’ dediniz. ‘Operatör bizden önce gitti.’ Böylece siz Benda ile Krivoklats ormanına gittiniz!..”

Yüzü büsbütün kararmış olan adam, alaycı bir sesle:

“Herhalde otomobilin plaka numarasını biliyorsunuzdur?” diye sordu.

Doktor, tane tane:

“Otomobilin plakasını bilseydim, siz şimdi demir parmaklıklar arkasında olurdunuz,” dedi. “Şafakta, ormanda kararlaştırılan yere geldiniz! Orada tabiat çok güzeldi: orman kenarı, yüz yıllık çınar ağaçları... Öyle sanıyorum ki kardeşiniz arabada kalmış olacak. Siz Benda’yı, yolun biraz uzağına götürdünüz! Dört yüz adım kadar gittikten sonra, ‘Burası,’ dediniz. Benda, ‘Peki, operatör nerede?’ diye sordu. İşte bu sırada siz ona ilk darbeyi indirdiniz!”

Korbel, boğuk bir sesle:

“Ne ile?” diye sordu.

“Demir muşta ile! Kontak anahtarı böyle bir iş için çok hafif kalır. Üstelik onu tanınmayacak bir hale getirmeniz de gerekiyordu. Bu amacınıza eriştikten sonra otomobilinize döndünüz. Kardeşiniz, ‘Tamam mı?’ diye sordu. Herhalde siz bu soruya hiç cevap vermediniz, çünkü bir adamı öldürmek pek de öyle basit bir iş değildi.”

Korbel:

“Siz çıldırmışsınız!” dedi.

“Hayır, ben sadece işin nasıl olduğunu size hatırlatıyorum. Siz, Madam Greta ile olan ilişkisinden ötürü Benda’yı ortadan kaldırmak istediniz. Karınız, artık hiç kimseyi umursamaz olmuştu.”

Bir koltuğa gömülmüş olan Korbel:

“Siz pis bir Yahudi’siniz!” diye bağırdı. “Ne cesaretle siz...”

Goldberg, yüzüne daha sert bir görünüş vermek için gözlüklerini düzelterek:

“Sizden korkmuyorum,” dedi. “Bütün zenginliğinize rağmen bana vız gelirsiniz! Bana ne yapabilirsiniz? Yoksa bana ameliyat olmamakla mı beni korkutacaksınız? Zaten bunu ben de size öğütlemesdim.”

Korbel, tuhaf bir neşe ile:

“Bana bakınız,” dedi. “Burada söylediklerinizin hiç olmazsa onda birini ispatlayabilseydiniz, bana değil polise başvururdunuz, değil mi?”

Goldberg, büyük bir ağırbaşlılıkla:

“Çok doğru,” dedi. “Hiç değilse onda birini ispatlayabilseydim, şimdi burada olmazdım. Korkarım ki bu hiçbir zaman ispatlanamayacak... Şimdi, şu çürümüş serserinin Benda olduğunu bile ispatlamak elde değil. Zaten buraya gelmemin sebebi de bu.”

Koltuğa gömülmüş olan adam:

“Şantaj yapmaya geldiniz, değil mi?” dedi ve elini zile uzattı.

“Hayır, size korku salmaya geldim. Çünkü vicdanınız pek de duygulu değil. Bunun için de çok zenginsiniz!.. Ama bir başkasının bütün bu korkunç şeyleri bildiğini, sizinle kardeşinizin, iki fabrikatörün katil olduğunu, bir bıçak bileyicisinin oğlu olan aktör Benda’yı öldürdüğünüzü bildiğini bilmeniz, o pek kibar vicdanınızı her zaman rahatsız edecektir. Ben sağ oldukça siz ikiniz de rahat yüzü görmeyeceksiniz! Gerçi sizi darağacında görmek isterdim, ama hiç değilse durmadan hayatınızı zehirleyeceğim. Benda sıradan bir adam değildi. Ben onu tanıyorum. Öfkeliydi, kurumluydu, hayasızdı, utanmaz bir adamdı, şuydu

buydu, ama büyük bir sanatçıydı. Bütün milyonlarınızı bir araya getirseniz, onun bıraktığı boşluğu dolduramazsınız! Nasıl bunu yapabildiniz? Siz hiçbir zaman rahat yüzü görmeyeceksiniz! Bu cinayeti unutmanıza hiçbir zaman izin vermeyeceğim. Ölünceye kadar onu size hatırlatacağım. Durmadan size, ‘Benda’yı, büyük Benda’yı hatırlayınız!’ diye tekrarlayacağım. Beni anladınız mı?”

Karel apek, 20. yüzyıla damgasını vuran en önemli ek edebiyatçılarından biridir. Fantastik ve bilim kurgu eserleriyle nlenmiř; bunlardan, insan yaşamını kolaylaştırmaları için yaratılan fakat sonunda tüm yeryüzünü ele geçiren makineleri tasvir ettiği yapıtıyla "robot" kavramını dünyaya tanıtmıştır. Dili esprili ve bir o kadar da eleştireldir.

Kaybolan Bacak adıyla bu kitapta toplanan hikyelerinde ise apek, insanlığın en temel meselelerinden adalet arayışına kafa yormakta ve burjuva toplumundaki çelişkileri sade ve eğlenceli bir dille hicvetmektedir. Mizahın ve hicvin dışında neredeyse tüm hikâyelerinin bir diğer ortak özelliği de ilerinde daima mucizevi bir taraf bulunmasıdır.

Karel apek'in birbirinden güzel 16 hikyesini bir araya getiren *Kaybolan Bacak*'ı, usta evirmen Hasan li Ediz'in akıcı Türkçesiyle sunuyoruz.

yordam
edebiyat

f YordamEdebiyat
t YordamEdebiyat
YordamKitap

ISBN 978-605-172-640-3

